# ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

22-0012_88-163_18b.indd 1 12/10/2017 15:07

## ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συγγραφέας: **ΜΙΧ. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ**

## ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

**Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».**

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ 2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

**Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής**

22-0012_88-163_18b.indd 2 12/10/2017 15:07

**Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.**

**Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ**
**ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

**ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ**

22-0012_88-163_18b.indd 3 12/10/2017 15:07

22-0012_88-163_18b.indd 4 12/10/2017 15:07

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

**ΜΙΧ. Χ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ**

**Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου**

# ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

## ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ – ΛΥΚΕΙΟΥ

**Τόμος 2ος**

**Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»**

22-0012_1-88_18b.indd 5 15/09/2017 16:32

Το βιβλίο αυτό είναι συνοψισμένη μορφή του έργου «Γραμματική της αρχαίας ελληνικής» του Μιχ. Χ. Οικονόμου, έκδοσης 1971 του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη).

Η συνόψιση του βιβλίου έγινε με ευθύνη του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (ΚΕΜΕ).

22-0012_88-163_18b.indd 6 12/10/2017 15:07

## ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

**(Ανεξάρτητα από το γένος, τον αριθμό και την πτώση της κάθε συντομογραφίας, νοούνται ανάλογα με τα συμφραζόμενα, και τα άλλα γένη, οι πτώσεις και οι αριθμοί, καθώς και τα παράγωγα επιρρήματα).**

**αδύν(ατο)**

**αθροιστ(ικό)**

**αιγυπτ(ιακός)**

**αιτ-ιατ(ική)**

**αιτιολογ(ικός)**

**αι(ώνας)**

**αμετάβ(ατο)**

**αναδιπλ(ασιασμός)**

**αναφορ(ικός)**

**αντίθ(ετο)**

**αντων(υμία)**

**ανώμ(αλο)**

**αόρ(ιστος)**

**απαρ-έμφ(ατο)**

**αποθετ(ικό)**

**απρόσ(ωπο)**

**αριθμ-ητ(ικό)**

**αρ-ιθμ(ός)**

**αρσ-εν(ικό)**

**αρχ(αίος)**

**αρχ(ικός)**

**ασυναίρ(ετος)**

**αττ(ικός)**

**αύξ(ηση)**

**αφηρημ(ένο)**

**αφωνόλ(ηκτα)**

**άχρ(ηστος)**

**αχώρ(ιστο)**

**βαρύτ(ονα)**

**βλ(έπε)**

**γεν(ική)**

**γραμμ(ατικός)**



22-0012_88-163_18b.indd 5 12/10/2017 15:07

δευτερόκλ(ιτα)

δηλ(αδή)

διαζευκτ(ικός)

διάθ(εση)

δικατάλ(ηκτα)

δοτ(ική)

δυϊκ(ός)

ελλ-ην(ικός)

εμπρόθ(ετος)

ενεργ-ητ(ικός)

ενεστ-ώτ(ας)

ενεστ-ωτ(ικός)

εν-ικ(ός)

ενν(οεῖται)

ενρινόλ(ηκτα)

επίθ(ετο)

επιθ(ετικός)

επίρρ(ημα)

επιρρ(ηματικός)

επιφων(ήματα)

επιφωνηματ(ικός)

ευκτ(ική)

εύχρ(ηστος)

θ(έμα)

θέμ(ατος)

θεματ(ικό)

θετ(ικός)

θηλ(υκό)

ιστ(ορικοί)

ιων(ικό)

κ(αι) α(κόλουθα) [ύστερα από αριθμό]

κ(αι) ά(λλα)

κ(αι) α(λλού)

κ(αι) ε(ξής)

κ(αι) τ(α) λ(οιπά)

κατ-άλ(ηξη)

κατάλ(ογος)

καταχρηστ(ικός)

κάτ(οικος)

κεφ(άλαιο)

κλ-ητ(ική)



22-0012_88-163_18b.indd 6 12/10/2017 15:07

κλ-ίσ(η)

κύρ(ιο)

κυριολ(εκτικά)

λ(έξη)

λ(όγου) χ(άρη)

μέλλ-οντ(ας)

μέσ(ος)

μεταβ(ατικό)

μ(ε)τ(α)β(ατικό)

μεταγ-εν(έστερος)

μ(ε)τ(α)γ(ε)ν(έστερο)

μετάθ(εση)

μεταφορ(ικά)

μ(ε)τ(α)φ(ορικά)

μ(ετά) Χ(ριστόν)

μετ(οχή)

μονολεκτ(ικός)

Νεοελλ-ην(ική)

Γραμμ(ατική)

νεοελλ(ηνικός)

νεότ(ερα)

οδοντ(ικός)

Ο(ργανισμός) Ε(κδόσεως)

Σ(χολικών) Β(ιβλίων)

ομηρ(ικό)

όν(ομα)

ον-όμ(ατα)

ον-ομ-αστ(ική)

οξύτ(ονα)

ορθογραφ(ικός)

οριστ(ική)

ουδ-έτ(ερο)

ουσ-ιαστ(ικό)

παθ-ητ(ικός)

π(αρά)β(αλε)

παράγ(ωγα)

παραγωγ(ικός)

π(αραδείγματος) χ(άρη)

παρακ-είμ(ενος)

π(α)ρ(α)κ(εί)μ(ενος)

παρασύνθ(ετο)

παρατ-ατ(ικός)



22-0012_88-163_18b.indd 7 12/10/2017 15:07

π(α)ρ(α)τ(ατικός)

παραχωρητ(ικός)

παροξύτ(ονα)

περισπώμ(ενα)

περιφρ-αστ(ικός)

πίν(ακας)

πλ-ηθ-υντ(ικός)

ποιητ(ικός)

πρόθ(εση)

προσδ(ιορισμός)

προσηγ-ορ(ικό)

προστ-ακτ(ική)

προσ-ωπ(ικός)

πρόσ(ωπο)

προφ(έρεται)

προφ(ορά)

π(ρο) Χ(ριστού)

ρ-ήμ(α)

ρ-ημ-ατ(ικός)

σ-ελ(ίδα)

σημ(είωση)

σημασ(ία)

σιγμόλ(ηκτα)

σπάν(ια)

σπαν(ιότερα)

στερητ(ικό)

συγκρ(ιτικός)

συγχων(ευμένη)

συζ(υγία)

συμπερασματ(ικός)

σύμφ(ωνο)

συμφωνόλ(ηκτα)

συναίρ(εση)

σύνδ(εσμος)

συνηθ(έστερα)

συνήθ(ως)

συνηρ-ημ(ένος)

συνθ-ετ(ικό)

σύνθ(ετο)

συντ-ελ-εσμ(ένος)

συνών(υμα)

τρικατάλ(ηκτα)



22-0012_88-163_18b.indd 8 12/10/2017 15:07

**υγρόλ(ηκτα)**

**υπερθ(ετικός)**

**υπερσ-υντ-έλ(ικος)**

**υποθετ(ικός)**

**υποκείμ(ενο)**

**υποκορ(ιστικό)**

**υποσημ(είωση)**

**υπ-οτ-ακτ(ική)**

**φων(ήεν)**

**φωνηεντόλ(ηκτα)**

**χαρακτ(ήρας)**

**χρον(ικός)**

**χρ(όνοι)**

**§ παράγραφος**

**§§ παράγραφοι**

**˘ θέση βραχύχρονου φωνήεντος**

**¯ θέση μακρόχρονου φωνήεντος**



22-0012_88-163_18b.indd 9 12/10/2017 15:07

# 11ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

## ΑΝΩΜΑΛΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

**146.** Μερικά ουσιαστικά της αρχαίας ελληνικής δεν κλίνονται ομαλά. Τα ουσιαστικά αυτά λέγονται **ανώμαλα ουσιαστικά.**

Τα ανώμαλα ουσιαστικά κατά το είδος της ανωμαλίας που παρουσιάζουν είναι 1) **ανώμαλα κατά το γένος,** 2) **ετερόκλιτα,** 3) **μεταπλαστά,** 4) **ιδιόκλιτα,** 5) **άκλιτα** και 6) **ελλειπτικά.**

### 1. Ανώμαλα κατά το γένος

**147.** Μερικά ουσιαστικά έχουν στον πληθυντικό αριθμό διαφορετικό γένος απ' ό,τι στον ενικό ή εκτός από το βασικό γένος έχουν συγχρόνως και ένα άλλο.

| Ενικός αριθμός | | Πληθυντικός αριθμός | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ὁ | λύχνος | τὰ | λύχνα | | | |
| ὁ | σῖτος | τὰ | σῖτα | | | |
| ὁ | δεσμὸς | οἱ | δεσμοὶ | και | τὰ | δεσμὰ |
| ὁ | σταθμὸς | οἱ | σταθμοὶ | και | τὰ | σταθμὰ |
| τὸ | στάδιον | τὰ | στάδια | και | οἱ | στάδιοι |

(Π.β. τα νεοελλ.: ὁ πλοῦτος - τὰ πλούτη· ὁ βράχος - οἱ βράχοι και τὰ βράχια· ὁ λόγος - οἱ λόγοι και τὰ λόγια κ.ά.).



22-0012_88-163_18b.indd 10 12/10/2017 15:07

**148.** Μερικά ουσιαστικά έχουν στον ενικό αριθμό δύο γένη:

| Ενικός | Πληθυντικός |
|---|---|
| ὁ ζυγὸς και τὸ ζυγὸν | τὰ ζυγὰ |
| ὁ νῶτος και τὸ νῶτον | τὰ νῶτα |

(Πβ. τα νεοελληνικά: ὁ πεῦκος και τὸ πεῦκο - τὰ πεῦκα κ.ά.).

## 2. Ετερόκλιτα

**149. Ετερόκλιτα** λέγονται μερικά ουσιαστικά που σχηματίζονται στον πληθυντικό ή σε μερικές πτώσεις κατά διαφορετική κλίση ή συγχρόνως κατά την ίδια και κατά διαφορετική κλίση· π.χ.

1) **ὁ ἀμνός**, τοῦ ἀμνοῦ κτλ. (κατά τη β΄ κλίση) και τοῦ ἀρνός, τῷ ἀρνί, τὸν ἄρνα - οἱ ἄρνες, τῶν ἀρνῶν, τοῖς ἀρνάσι, τοὺς ἄρνας (κατά τα συγκοπτόμενα της γ΄ κλίσης, από θ. ἀρεν-, ἀρν- του σπάνιου ονόμ. ὁ ἀρήν)·

2) **ὁ Ἄρης,** τοῦ Ἄρεως (από το Ἄρηος με αντιμετάχώρηση· § 62, 5), τῷ Ἄρει, τὸν Ἄρη, ὦ Ἄρες (κατά την γ΄ κλίση) και αιτ. τὸν Ἄρην (κατά την α΄ κλίση)·

3) **ἡ γυνὴ** (κατά την α΄ κλίση), τῆς γυναικός, τῇ γυναικί, τὴν γυναῖκα, ὦ γύναι - αἱ γυναῖκες, τῶν γυναικῶν, ταῖς γυναιξί, τὰς γυναῖκας, ὦ γυναῖκες (κατά την γ΄ κλίση)·



22-0012_88-163_18b.indd 11 12/10/2017 15:07

**4) τὸ δάκρυον**, τοῦ δακρύου κτλ. (κατά τη β΄ κλίση) - και ονομ., αιτ. και κλητ. δάκρυ (κατά την γ΄ κλίση)·

**5) ὁ Θαλῆς** (από το Θαλέης), τοῦ Θαλοῦ, τῷ Θαλῇ, τὸν Θαλῆν (κατά τα συνηρημένα της α΄ κλίσης) - γεν. και τοῦ Θάλεω (κατά τα αττικόκλιτα) - και τοῦ Θάλητος, τῷ Θάλητι, τὸν Θάλητα (κατά την γ΄ κλίση)·

**6) ὁ Οἰδίπους,** τοῦ Οἰδίποδος, τῷ Οἰδίποδι, ὦ Οἰδίπου (κατά την γ΄ κλ.) - και τοῦ Οἰδίπου, τὸν Οἰδίπουν (κατά τα συνηρημένα της β΄ κλίσης, όπως τοῦ περίπλου, τὸν περίπλουν)·

**7) ὁ ὄνειρος και τὸ ὄνειρον,** τοῦ ὀνείρου κτλ. (κατά τη β΄ κλίση), τοῦ ὀνείρατος, τῷ ὀνείρατι - τὰ ὀνείρατα, τῶν ὀνειράτων, τοῖς ὀνείρασι (κατά την γ΄ κλίση)·

**8) ὁ πρεσβευτής**, τοῦ πρεσβευτοῦ, τῷ πρεσβευτῇ κτλ. (κατά την α΄ κλίση) - οἱ πρέσβεις (= οἱ πρεσβευταί), τῶν πρέσβεων, τοῖς πρέσβεσι κτλ.) (κατά την γ΄ κλίση), από το ποιητ. όν. ὁ πρέσβυς (= ὁ γέρων), που οι πεζογράφοι το έλεγαν πρεσβύτης·

**9) τὸ πῦρ,** τοῦ πυρός, τῷ πυρὶ κτλ. (κατά την γ΄ κλίση) - τὰ πυρά, τῶν πυρῶν, τοῖς πυροῖς κτλ. (κατά τη β΄ κλίση)·

**10) ὁ υἱός**, τοῦ υἱοῦ, τῷ υἱῷ κτλ. (κατά τη β΄ κλίση) - και τοῦ υἱέος, τῷ υἱεῖ - οἱ υἱεῖς, τῶν υἱέων, τοῖς υἱέσι, τοὺς υἱεῖς κτλ. (κατά την γ΄ κλίση)·

**11) ὁ χρὼς** (= δέρμα, επιδερμίδα), τοῦ χρωτός, τῷ χρωτί, τὸν χρῶτα (κατά την γ΄ κλίση) - αλλά δοτ. και χρῷ (κατά τα αττικόκλιτα, στη φράση ἐν χρῷ = ως το δέρμα).



22-0012_88-163_18b.indd 12 12/10/2017 15:07

## 3. Μεταπλαστά

**150. Μεταπλαστά** λέγονται μερικά ουσιαστικά που κλίνονται κατά μία ορισμένη κλίση σε όλες τις πτώσεις, αλλά το θέμα τους (μ ε τ α π λ ά σ σ ε τ α ι, δηλ.) μεταβάλλεται σε ορισμένες πτώσεις· π.χ.

1) **ὁ Ἀπόλλων,** τοῦ Ἀπόλλων-ος, τῷ Ἀπόλλων-ι, τὸν Ἀπόλλων-α και Ἀπόλλω, ὦ Ἄπολλον (θ. Ἀπολλων-, Ἀπολλω-, Ἀπολλον-)·

2) **τὸ γόνυ,** τοῦ γόνατ-ος, τῷ γόνατ-ι, τὸ γόνυ - τὰ γόνατ-α, τῶν γονάτ-ων, τοῖς γόνασι κτλ. (θ. γονυ-, γονατ-)·

3) **τὸ δέλεαρ** (= δόλωμα), τοῦ δελέατ-ος, τῷ δελέατ-ι κτλ. (θ. δελεαρ-, δελεατ-)·

4) **τὸ δόρυ,** τοῦ δόρατ-ος, τῷ δόρατ-ι κτλ. - τὰ δόρατ-α, τῶν δοράτ-ων κτλ. (θ. δορυ-, δορατ-)·

5) **ὁ Ζεύς,** τοῦ Δι-ός, τῷ Δι-ί, τὸν Δί-α, ὦ Ζεῦ (θ. Ζευ-, Δι-)·

6) **τὸ ἧπαρ** (= συκώτι), τοῦ ἥπατ-ος, τῷ ἥπατ-ι κτλ. - τὰ ἥπατ-α, τῶν ἡπάτ-ων κτλ. (θ. ἡπαρ-, ἡπατ-)·

7) **ἡ κλείς,** τῆς κλειδ-ός, τῇ κλειδ-ί, τὴν κλεῖδ-α και τὴν κλεῖ-ν, αἱ κλεῖδ-ες, τῶν κλειδ-ῶν, ταῖς κλει-σί, τὰς κλεῖδ-ας και τὰς κλεῖς (θ. κλειδ-, κλει-)·

8) **τὸ κνέφας** (= σκοτάδι), τοῦ (κνέφεσ-ος, κνέφε-ος) κνέφους, τῷ (κνέφεσ-ι, κνέφε-ϊ) κνέφει (κατά το βέλος· πβ. § 136) και τῷ (κνέφα-σι, κνέφα-ϊ) κνέφᾳ, τὸ κνέφας (κατά τὸ κρέας· πβ. § 139), χωρίς πληθ. (θ. κνεφασ- και κνεφεσ-)·



22-0012_88-163_18b.indd 13 12/10/2017 15:07

**9) ὁ, ἡ κύων,** κυν-ός, κυν-ί, κύν-α, κύον - κύν-ες, κυν-ῶν, κυ-σί(ν), κύν- ας, κύν-ες (θ. κυων-, κυον-, κυν-)·

**10) ὁ μάρτυς,** τοῦ μάρτυρ-ος, τῷ μάρτυρ-ι, τὸν μάρτυρ-α, ὦ μάρτυς - οἱ μάρτυρ-ες, τῶν μαρτύρ-ων, τοῖς μάρτυ-σι, τοὺς μάρτυρ-ας κτλ. (θ. μαρτυ-, μαρτυρ-)·

**11) ἡ ναῦς** (= πλοίο), τῆς νε-ὼς (από το νη-ὸς με αντιμεταχώρηση· § 62, 5), τῇ νη-ί, τὴν ναῦ-ν, ὦ ναῦ - αἱ νῆ-ες, τῶν νε-ῶν, ταῖς ναυ-σί, τὰς ναῦς, ὦ νῆ-ες (θ. ναυ-, νη-, νε-)·

**12) τὸ οὖς** (βλ. § 123, 4), τοῦ ὠτὸς, τῷ ὠτ-ί, τὸ οὖς - τὰ ὦτ-α, τῶν ὤτ-ων (βλ. § 145), τοῖς ὠ-σί, τὰ ὦτ-α, ὦ ὦτ-α - τὼ ὦτ-ε, τοῖν ὤτ-οιν (θ. οὐσ-, ὠτ-)·

**13) ὁ Ποσειδῶν** (από το Ποσειδάων), τοῦ Ποσειδῶν-ος, τῷ Ποσειδῶν-ι, τὸν Ποσειδῶν-α **και** Ποσειδῶ, ὦ Πόσειδον (θ. Ποσειδαων- = Ποσειδων-, Ποσειδω-, Ποσειδον-)·

**14) ἡ Πνύξ,** τῆς Πυκν-ός, τῇ Πυκν-ί, τὴν Πύκν-α (θ. Πνυκ-, Πυκν-, βλ. § 62, 3, πβ. και § 66)·

**15) ὁ σηής** (= σκόρος), τοῦ σε-ὸς (από το σεσ-ὸς) - οἱ σέ-ες, τῶν σέ-ων, τοὺς σέ-ας **και** τοῦ σητ-ός, οἱ σῆτ-ες, τῶν σητ-ῶν, τοὺς σῆτ-ας (θ. σησ-, σεσ-, σητ-)·

**16) τὸ στέαρ** (= λίπος), τοῦ στέατ-ος, τῷ στέατ-ι κτλ. (θ. στεαρ- στεατ-)·

**17) τὸ ὕδωρ,** τοῦ ὕδατ-ος, τῷ ὕδατ-ι κτλ. (θ. ὑδωρ-, ὑδατ-)·

**18) τὸ φρέαρ** (= πηγάδι), τοῦ φρέατ-ος, τῷ φρέατ-ι κτλ. (θ. φρεαρ-, φρεατ-)·

**19) ἡ χείρ,** τῆς χειρ-ός, τῇ χειρ-ί, τὴν χεῖρ-α, ὦ χεὶρ - αἱ χεῖρ-ες, τῶν χειρ-ῶν, ταῖς χερ-σί, τὰς χεῖρ-ας, ὦ χεῖρ-



22-0012_88-163_18b.indd 14 12/10/2017 15:07

ες - τὼ χεῖρ-ε, τοῖν χερ-οῖν (θ. χειρ-, χερ-).

## 4. Ιδιόκλιτα

**151. Ιδιόκλιτα** ουσιαστικά λέγονται όσα δεν κλίνονται σύμφωνα με μία από τις τρεις κλίσεις, παρά ακολουθούν δικό τους σχηματισμό, δηλ. κλίνονται με ιδιαίτερο τρόπο. Τέτοια είναι μερικά κύρια ονόματα α) ελληνικά με συντομότερο τύπο, δηλ. με αφαίρεση συλλαβών, και β) ξενικά· π.χ.

| ονομαστική | γεν. | δοτ. | αιτ. | κλ. |
|---|---|---|---|---|
| **Ἀλεξᾶς** (από το Ἀλέξανδρος) | -ᾶ | -ᾷ | -ᾶν | -ᾶ |
| **Μητρᾶς** (από το Μητρόδωρος) | -ᾶ | -ᾷ | -ᾶν | -ᾶ |
| **Φιλῆς** (από το Φιλήμων) | -ῆ | -ῇ | -ῆν | -ῆ |
| **Διονῦς** (από το Διονύσιος) | -ῦ | -ῦ | -ῦν | -ῦ |
| **Ἰησοῦς** (εβραϊκό όνομα) | -οῦ | -οῦ | -οῦν | -οῦ |
| **Νεκῶς** (αιγυπτ. όνομα) | -ῶ | -ῷ | -ῶν | -ῶ |

Ιδιόκλιτα είναι και μερικά προσηγορικά σε -ᾶς: ὁ φαγᾶς, ὁ καταφαγᾶς (= αυτός που τρώει αρπαχτικά), ὁ τρεσᾶς (= άνθρωπος που τρέπεται σε φυγή από φόβο, δειλός) κ.ά.

Τα ιδιόκλιτα συνηθίζονται μόνο στον ενικό.



22-0012_88-163_18b.indd 15 12/10/2017 15:07

## 5. Ἄκλιτα

**152. Ἄκλιτα** ουσιαστικά λέγονται όσα δεν κ λ ί ν ο - ν τ α ι , δηλ. όσα διατηρούν σε όλες τις πτώσεις τον ίδιο τύπο. Τέτοια είναι:

1) το ουδ. όν. **τὸ χρεὼν** (= η ανάγκη), τοῦ χρεών, τῷ χρεὼν κτλ.·

2) τα ονόμ. των γραμμάτων του αλφαβήτου (που συνηθίζονται ουδέτερα): **τὸ ἄλφα** (τοῦ ἄλφα κτλ.), **τὸ βῆτα** (τοῦ βῆτα κτλ.), **τὸ γάμμα** (τοῦ γάμμα κτλ.)·

3) το απαρέμφατο με το ουδέτερο άρθρο: **τὸ λέγειν** (τοῦ λέγειν κτλ.)·

4) οποιαδήποτε λέξη (κλιτή ή άκλιτη), καθώς και φράση ολόκληρη, όταν χρησιμοποιούνται ως παραδείγματα ή ως ουσιαστικά αποχωρισμένα από την όλη φράση, με το ουδ. άρθρο εμπρός από αυτά: **τὸ ἄνθρωπος** ἐστὶν ὄνομα· τὸ ἀρκτικὸν φωνῆεν **τοῦ ἄνθρωπος**· **τὸ λίαν** ἧσσον ἐπαινῶ **τοῦ μηδὲν ἄγαν**· (πβ. τα νεοελλ.: **το παίζω** είναι ρήμα· να κλιθεί ο αόριστος **του παίζω· το πάτερ ἡμῶν, του πάτερ ἡμῶν** κτλ.)·

5) μερικά ξενικά κύρια ονόματα: **ὁ Ἀδὰμ** (τοῦ Ἀδὰμ κτλ.), **ὁ Δαβὶδ** (τοῦ Δαβὶδ κτλ.), **τὸ Πάσχα** (τοῦ Πάσχα κτλ.), ονόματα εβραϊκά κ.ά.

## 6. Ελλειπτικά

**153. Ελλειπτικά** ουσιαστικά λέγονται όσα είναι εύχρηστα μόνο σε μερικές πτώσεις. Τέτοια είναι:



22-0012_88-163_18b.indd 16 12/10/2017 15:07

**1) οι λ. τὸ ὄφελος, τὸ ὄναρ και τὸ ὕπαρ (= όραμα, οπτασία), που είναι εύχρηστες μόνο στην ονομ., αιτ. και κλητ. του ενικού (πβ. τα νεοελλ.: το δείλι, το πρωί κτλ.)·**

**2) οι λ. τὸ δέμας (= σώμα), τὸ σέβας και τὸ σέλας (= λαμπρό φως), που είναι εύχρηστες επίσης στην ονομ., αιτ. και κλητ. του ενικού·**

**3) η λ. μάλης (γεν.), εύχρηστη μόνο στη φράση ὑπὸ μάλης (= κάτω από τη μασχάλη)·**

**4) η λ. νέωτα (αιτ. εν.), εύχρηστη στη φράση ἐς νέωτα (= του χρόνου)·**

**5) οι κλητικές ὦ μέλε (= καλέ μου) και ὦ τᾶν (= φίλε μου).**



22-0012_88-163_18b.indd 17 12/10/2017 15:07

# 12ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

# ΕΠΙΘΕΤΑ

## Γενικά για τα επίθετα

### 1. Ορισμός, γένη και καταλήξεις των επιθέτων

**154. Επίθετα** λέγονται οι λέξεις που φανερώνουν ιδιότητα ή ποιότητα ουσιαστικών: σοφὸς (ἀνήρ), καλὴ (γυνή), ὑψηλὸν (ὄρος)·

**155.** Από τα επίθετα:

1) πολλά είναι **τρικατάληκτα με τρία γένη,** δηλ. έχουν τρία γένη (αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο) και τρεις καταλήξεις, μία για κάθε γένος: ὁ σοφός, ἡ σοφή, τὸ σοφὸν – ὁ βαθύς, ἡ βαθεῖα, τὸ βαθύ·

2) αρκετά είναι **δικατάληκτα με τρία γένη,** δηλ. έχουν τρία γένη, αλλά μόνο δύο καταλήξεις, μία για το αρσενικό και το θηλυκό και μία για το ουδέτερο: ὁ, ἡ ἄφθονος, τὸ ἄφθονον – ὁ, ἡ ἐπιμελής, τὸ ἐπιμελές·

3) μερικά είναι **μονοκατάληκτα με δύο γένη,** δηλ. έχουν μόνο δύο γένη, το αρσενικό και το θηλυκό, και μία κοινή κατάληξη: ὁ, ἡ πένης – ὁ, ἡ φυγὰς – ὁ, ἡ ἅρπαξ.

### 2. Κλίση των επιθέτων

**156.** Τα επίθετα ανάλογα με την κατάληξή τους κλίνονται κατά μία από τις κλίσεις των ουσιαστικών. Και:



22-0012_88-163_18b.indd 18 12/10/2017 15:07

**1) τα τ ρ ι κ α τ ά λ η κ τ α με τ ρ ί α γ έ ν η σχηματίζουν το θηλυκό πάντοτε κατά την α΄ κλίση (ἡ δικαία, ἡ καλή – ἡ βαθεῖα, ἡ πᾶσα) και το αρσενικό και το ουδέτερο άλλα κατά τη β΄ κλίση και άλλα κατά την γ΄ κλίση (ὁ δίκαιος, τὸ δίκαιον, γεν. τοῦ δικαίου – ὁ ἅπας, τὸ ἅπαν, γεν. τοῦ ἅπαντος)·**

**2) τα δ ι κ α τ ά λ η κ τ α με τ ρ ί α γ έ ν η κλίνονται άλλα κατά τη β΄ και άλλα κατά την γ΄ κλίση:** ὁ, ἡ βάρβαρος, τὸ βάρβαρον, **γεν.** τοῦ βαρβάρου – ὁ, ἡ σώφρων, τὸ σῶφρον, **γεν.** τοῦ σώφρονος·

**3) τα μ ο ν ο κ α τ ά λ η κ τ α με δ ύ ο γ έ ν η κλίνονται τα περισσότερα κατά την γ΄ κλίση:** ὁ, ἡ φυγάς, **γεν.** φυγάδος – ὁ, ἡ πένης, **γεν.** πένητος.

**157. Όσα επίθετα σχηματίζουν το αρσενικό και το ουδέτερο κατά τη β΄ κλίση λέγονται δευτερόκλιτα· όσα σχηματίζουν τα δύο αυτά γένη κατά την γ΄ κλίση λέγονται τριτόκλιτα.**



22-0012_88-163_18b.indd 19 12/10/2017 15:07

# 13ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

# ΔΕΥΤΕΡΟΚΛΙΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

## 1. Ασυναίρετα δευτερόκλιτα επίθετα

### 158. α) Τρικατάληκτα με 3 γένη (σε -ος, -η, -ον και -ος, -α, -ον)

(θ. σοφο-, σοφη-, σοφο-)

**Ενικός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον. | σοφ**ὸς** | σοφ**ὴ** | σοφ**ὸν** |
| γεν. | σοφοῦ | σοφῆς | σοφοῦ |
| δοτ. | σοφῷ | σοφῇ | σοφῷ |
| αιτ. | σοφὸν | σοφὴν | σοφὸν |
| κλ. | σοφὲ | σοφὴ | σοφὸν |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον. | σοφοὶ | σοφαὶ | σοφὰ |
| γεν. | σοφῶν | σοφῶν | σοφῶν |
| δοτ. | σοφοῖς | σοφαῖς | σοφοῖς |
| αιτ. | σοφοὺς | σοφὰς | σοφὰ |
| κλ. | σοφοὶ | σοφαὶ | σοφὰ |

**Δυϊκός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον., αιτ., κλ. | σοφὼ | σοφὰ | σοφὼ |
| γεν., δοτ. | σοφοῖν | σοφαῖν | σοφοῖν |



22-0012_88-163_18b.indd 20 12/10/2017 15:07

(θ. δικαιο-, δικαια-, δικαιο-)

**Ενικός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον. | δίκαι**ος** | δικαί**α** | δίκαι**ον** |
| γεν. | δικαίου | δικαίας | δικαίου |
| δοτ. | δικαίῳ | δικαίᾳ | δικαίῳ |
| αιτ. | δίκαιον | δικαίαν | δίκαιον |
| κλ. | δίκαιε | δικαία | δίκαιον |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον. | δίκαιοι | δίκαιαι | δίκαια |
| γεν. | δικαίων | δικαίων | δικαίων |
| δοτ. | δικαίοις | δικαίαις | δικαίοις |
| αιτ. | δικαίους | δικαίας | δίκαια |
| κλ. | δίκαιοι | δίκαιαι | δίκαια |

**Δυϊκός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον., αιτ., κλ. | δικαίω | δικαία | δικαίω |
| γεν., δοτ. | δικαίοιν | δικαίαιν | δικαίοιν |

**Επίθετα σε ος, -η, -ον:** ἀγαθὸς (-ή, -όν), ἀγνός, θερμός, κακός, καλός, πιστός, σεμνός, ὑψηλός· ἀρχικός, ἠθικός, θετικός, λογικός, σωματικός, φυσικός, ψυχικός· ἑαρινός, νυκτερινός, χειμερινὸς - φίλος (φίλη, φίλον), ἴσος, κοῦφος, μέσος, ἀνθρώπινος (-ίνη, -ινον), κρίθινος, λίθινος, ξύλινος **κ.ά.– Επίσης τα ρηματ. επίθ. σε** -τός: ἀλωτὸς (-ή, -όν), βατός, γραπτός, δυνατός, θαυμαστός **κ.ά. (§ 393)· τα τακτικά αριθμητικά:** πρῶτος (πρώτη, πρῶτον), τρίτος, τέταρτος,



22-0012_88-163_18b.indd 21 12/10/2017 15:07

πέμπτος, ἕκτος, ἕβδομος, ὄγδοος,... εἰκοστός,... ἑκατοστός,... χιλιοστός κτλ. (§ 208) κ.ά.

**Επίθετα σε -ος, -α, -ον:** ἀραιὸς (-ά, -όν), δεξιός, παλαιός, στερεός· καθαρός, λαμπρός, μικρός, πονηρὸς - ἀνδρεῖος (-εία, -εῖον), ἀρχαῖος, γενναῖος, νέος, λεῖος, ὡραῖος· διψαλέος, θαρραλέος, πειναλέος - ἅγιος (-ία, -ιον), ἄξιος, βέβαιος, ἐπιτήδειος, πλούσιος, τέλειος κ.ά. – Επίσης τα ρηματ. επίθ. σε -τέος: γραπτέος, διαβατέος, εὐεργετητέος, ὠφελητέος κ.ά. (§ 393)· τα απόλυτα αριθμητικά σε πληθυντικό: διακόσιοι (-αι, -α), τριακόσιοι, τετρακόσιοι,... χίλιοι,... μύριοι κτλ. (§ 207, γ)· τα χρονικά αριθμητικά: δευτεραῖος, τριταῖος, τεταρταῖος κτλ.· τα αναλογικά αριθμητικά: διπλάσιος (-ία, -ιον), τριπλάσιος, τετραπλάσιος κτλ. (§ 208 ), το τακτικό αριθμητ. δεύτερος (-έρα, -ερον) κ.ά.

## Παρατηρήσεις

**159. Το θηλυκό των τρικατάληκτων επιθέτων σε -ος:**

**1) λήγει σε -η, αν πριν από την κατάληξη -ος του αρσενικού υπάρχει σύμφωνο εκτός από το ρ:** ἀγαθός, ἀγαθὴ – πιστός, πιστή· **λήγει σε -α, αν πριν από την κατάλ. -ος του αρσενικού υπάρχει φωνήεν ή ρ**: ἅγιος, ἁγία – γενναῖος, γενναία – φαιδρός, φαιδρὰ (εκτός από το ὄγδοος, ὀγδόη)·

**2) στην ονομαστική, γεν. και κλητ. του πληθυντικού**



22-0012_88-163_18b.indd 22 12/10/2017 15:07

**τονίζεται όπου και όπως τονίζεται στις ίδιες πτώσεις το αρσενικό: ἡ ἀγία – αἱ ἅγιαι, τῶν ἁγίων, ὦ ἅγιαι (όπως οἱ ἅγιοι, τῶν ἁγίων, ὦ ἅγιοι)· ἡ γενναία – αἱ γενναῖαι, τῶν γενναίων, ὦ γενναῖαι (όπως οἱ γενναῖοι, τῶν γενναίων, ὦ γενναῖοι)· ἡ φαιδρὰ – αἱ φαιδραί, τῶν φαιδρῶν, ὦ φαιδραὶ (όπως οἱ φαιδροί, τῶν φαιδρῶν, ὦ φαιδροί). Έτσι και αἱ μύριαι (= δέκα χιλιάδες), τῶν μυρίων, ὦ μύριαι (όπως οἱ μύριοι, τῶν μυρίων, ὦ μύριοι)· αἱ μυρίαι (= αναρίθμητες), τῶν μυρίων, ὦ μυρίαι (όπως οἱ μυρίοι, τῶν μυρίων, ὦ μυρίοι).**

## 160. β) Δικατάληκτα με τρία γένη (σε -ος, -ον)

(θ. ἀφθονο-)

**Ενικός αριθμός**

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| **ον.** | ὁ | ἡ | ἄφθον**ος** | τὸ | ἄφθον**ον** |
| **γεν.** | τοῦ | τῆς | ἀφθόνου | τοῦ | ἀφθόνου |
| **δοτ.** | τῷ | τῇ | ἀφθόνῳ | τῷ | ἀφθόνῳ |
| **αιτ.** | τὸν | τὴν | ἄφθονον | τὸ | ἄφθονον |
| **κλ.** | (ὦ) | | ἄφθονε | (ὦ) | ἄφθονον |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| **ον.** | οἱ | αἱ | ἄφθονοι | τὰ | ἄφθονα |
| **γεν.** | τῶν | | ἀφθόνων | τῶν | ἀφθόνων |
| **δοτ.** | τοῖς | ταῖς | ἀφθόνοις | τοῖς | ἀφθόνοις |
| **αιτ.** | τοὺς | τὰς | ἀφθόνους | τὰ | ἄφθονα |
| **κλ.** | (ὦ) | | ἄφθονοι | (ὦ) | ἄφθονα |



22-0012_88-163_18b.indd 23 12/10/2017 15:07

**Δυϊκός αριθμός (και για τα τρία γένη)**

**ον., αιτ., τώ, κλ. (ῶ) ἀφθόνω, γεν., δοτ. τοῖν ἀφθόνοιν**

**(θ. τιμωρο-)**

**Ενικός αριθμός**

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| **ον.** | **ὁ** | **ἡ** | **τιμωρὸς** | **τὸ** | **τιμωρὸν** |
| **γεν.** | **τοῦ** | **τῆς** | **τιμωροῦ** | **τοῦ** | **τιμωροῦ** |
| **δοτ.** | **τῷ** | **τῇ** | **τιμωρῷ** | **τῷ** | **τιμωρῷ** |
| **αιτ.** | **τὸν** | **τὴν** | **τιμωρὸν** | **τὸ** | **τιμωρὸν** |
| **κλ.** | | **(ῶ)** | **τιμωρὲ** | **(ῶ)** | **τιμωρὸν** |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| **ον.** | **οἱ** | **αἱ** | **τιμωροὶ** | **τὰ** | **τιμωρὰ** |
| **γεν.** | **τῶν** | | **τιμωρῶν** | **τῶν** | **τιμωρῶν** |
| **δοτ.** | **τοῖς** | **ταῖς** | **τιμωροῖς** | **τοῖς** | **τιμωροῖς** |
| **αιτ.** | **τοὺς** | **τὰς** | **τιμωροὺς** | **τὰ** | **τιμωρὰ** |
| **κλ.** | | **(ῶ)** | **τιμωροὶ** | **(ῶ)** | **τιμωρὰ** |

**Δυϊκός αριθμός (και για τα τρία γένη)**

**ον., αιτ., τώ, κλ. (ῶ) τιμωρώ, γεν., δοτ. τοῖν τιμωροῖν**

## Παρατηρήσεις

**161. Από τα δευτερόκλιτα επίθετα είναι δικατάληκτα:**

**α) τα περισσότερα από τα σύνθετα σε -ος**: ὁ, ἡ ἄγονος, τὸ ἄγονον - ὁ, ἡ ἀθάνατος, τὸ ἀθάνατον - ὁ, ἡ ἄκαιρος, τὸ ἄκαιρον - ὁ, ἡ ἄκαρπος, τὸ ἄκαρπον - ὁ, ἡ ἀξιό-



22-0012_88-163_18b.indd 24 12/10/2017 15:07

μαχος, τὸ ἀξιόμαχον - ὁ, ἡ ἔνδοξος, τὸ ἔνδοξον κ.ά.

**β) τα απλά επίθετα** αἴθριος, αἰφνίδιος, βάναυσος, βάρβαρος, βάσκανος, βέβηλος, γαμήλιος, δόκιμος, ἔωλος (= παλιός), ἥμερος, ἤρεμος, ἥσυχος, κίβδηλος, λάβρος, λάλος, χέρσος, τιθασὸς (= εξημερωμένος, ήμερος)·

**γ) μερικά επίθετα σε -ος, που χρησιμοποιούνται (στο αρσεν. και το θηλ.) και ως ουσιαστικά:** ὁ, ἡ ἀγωγός, τὸ ἀγωγὸν (= αυτός που οδηγεί, που φέρνει) - ὁ, ἡ βοηθός, τὸ βοηθὸν (= αυτός που βοηθεί) - ὁ, ἡ τιμωρός, τὸ τιμωρὸν (= αυτός που τιμωρεί) - ὁ, ἡ τύραννος, τὸ τύραννον (= τυραννικός).

## 2. Συνηρημένα δευτερόκλιτα επίθετα

**162.** Μερικά δευτερόκλιτα επίθετα, που πριν από το χαρακτήρα τους **ο** έχουν άλλο **ο** ή **ε**, συναιρούνται σε όλες τις πτώσεις. Τα επίθετα αυτά λέγονται **συνηρημένα δευτερόκλιτα επίθετα** (πβ. § 99). Από αυτά άλλα είναι τρικατάληκτα (με τρία γένη) και άλλα δικατάληκτα (με τρία γένη).



22-0012_88-163_18b.indd 25 12/10/2017 15:07

## α) Τρικατάληκτα με τρία γένη

(θ. χρυσεο-)

### Ενικός αριθμός

| | | |
|---|---|---|
| ον. | (χρύσεος) | χρυσοῦς |
| γεν. | (χρυσέου) | χρυσοῦ |
| δοτ. | (χρυσέῳ) | χρυσῷ |
| αιτ. | (χρύσεον) | χρυσοῦν |

### Πληθυντικός αριθμός

| | | |
|---|---|---|
| ον. | (χρύσεοι) | χρυσοῖ |
| γεν. | (χρυσέων) | χρυσῶν |
| δοτ. | (χρυσέοις) | χρυσοῖς |
| αιτ. | (χρυσέους) | χρυσοῦς |

### Δυϊκός αριθμός

| | | |
|---|---|---|
| ον., αιτ. | (χρυσέω) | χρυσὼ |
| γεν., δοτ. | (χρυσέοιν) | χρυσοῖν |



22-0012_88-163_18b.indd 26 12/10/2017 15:07

| (θ. χρυσεᾱ) | | (θ. χρυσεο-) | |
|---|---|---|---|
| **Ενικός αριθμός** | | | |
| (χρυσέᾱ) | χρυσῆ | (χρύσεον) | χρυσοῦν |
| (χρυσέας) | χρυσῆς | (χρυσέου) | χρυσοῦ |
| (χρυσέᾳ) | χρυσῇ | (χρυσέῳ) | χρυσῷ |
| (χρυσέαν) | χρυσῆν | (χρύσεον) | χρυσοῦν |
| **Πληθυντικός αριθμός** | | | |
| (χρύσεαι) | χρυσαῖ | (χρύσεα) | χρυσᾶ |
| (χρυσέων) | χρυσῶν | (χρυσέων) | χρυσῶν |
| (χρυσέαις) | χρυσαῖς | (χρυσέοις) | χρυσοῖς |
| (χρυσέας) | χρυσᾶς | (χρύσεα) | χρυσᾶ |
| (χρυσέα) | χρυσᾶ | (χρυσέω) | χρυσὼ |
| (χρυσέαιν) | χρυσαῖν | (χρυσέοιν) | χρυσοῖν |

**Κατά το (χρύσεος) χρυσοῦς κλίνονται: (κυάνεος) κυανοῦς, (κυανέα) κυανῆ, (κυάνεον) κυανοῦν· λινοῦς, λινῆ, λινοῦν· φοινικοῦς, φοινικῆ, φοινικοῦν· χαλκοῦς, χαλκῆ, χαλκοῦν κ.ά.**



22-0012_88-163_18b.indd 27 12/10/2017 15:07

**Όμοια κλίνονται τα πολλαπλασιαστικά αριθμητικά σε -πλοῦς, -πλῆ, -πλοῦν: (ἁπλόος) ἁπλοῦς, (ἁπλόη) ἁπλῆ, (ἁπλόον) ἁπλοῦν (γεν. τοῦ ἁπλοῦ, τῆς ἁπλῆς, τοῦ ἁπλοῦ κτλ.)· διπλοῦς, διπλῆ, διπλοῦν· τριπλοῦς, τριπλῆ, τριπλοῦν κτλ., καθώς και τα πολλαπλοῦς, -ῆ, -οῦν· ποσαπλοῦς, -ῆ, -οῦν (βλ. § 209).**

## β) Δικατάληκτα με 3 γένη (σε -ους -ουν)

| | | | (θ. εὐνοο-) | | | (θ. εὐνοο-) | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | | | **Ενικός αριθμός** | | | | |
| **ον.** | ὁ | ἡ | (εὔνοος) | εὔνους | τὸ | (εὔνοον) | εὔνουν |
| **γεν.** | τοῦ | τῆς | (εὐνόου) | εὔνου | τοῦ | (εὐνόου) | εὔνου |
| **δοτ.** | τῷ | τῇ | (εὐνόῳ) | εὔνῳ | τῷ | (εὐνόῳ) | εὔνῳ |
| **αιτ.** | τὸν | τὴν | (εὔνοον) | εὔνουν | τὸ | (εὔνοον) | εὔνουν |
| | | | **Πληθυντικός αριθμός** | | | | |
| **ον.** | οἱ | αἱ | (εὔνοοι) | **εὖνοι** | τὰ | (εὔνοα) | **εὔνοα** |
| **γεν.** | τῶν | | (εὐνόων) | εὔνων | τῶν | (εὐνόων) | εὔνων |
| **δοτ.** | τοῖς | ταῖς | (εὐνόοις) | εὔνοις | τοῖς | (εὐνόοις) | εὔνοις |
| **αιτ.** | τοὺς | τὰς | (εὐνόους) | εὔνους | τὰ | (εὔνοα) | **εὔνοα** |
| | | | **Δυϊκός αριθμός** | | | | |
| **ον., αιτ.** | | τὼ | (εὐνόω) | εὔνω | τὼ | (εὐνόω) | εὔνω |
| **γεν., δοτ.** | | τοῖν | (εὐνόοιν) | εὔνοιν | τοῖν | (εὐνόοιν) | εὔνοιν |



22-0012_88-163_18b.indd 28 12/10/2017 15:07

**Κατά το εὖνους κλίνονται επίθετα σύνθετα με δεύτερο συνθετικό τις λέξεις νοῦς, πλοῦς, ῥοῦς, χροῦς· π.χ. ἄνους, δύσνους, κακόνους, κουφόνους, σύννους· ἁπλους, δύσπλους, εὔπλους· εὔρους· ἄχρους, εὔχρους κ.ά.**

## Παρατηρήσεις

**163. Τα συνηρημένα δευτερόκλιτα επίθετα:**

**1) σχηματίζονται όπως και τα αντίστοιχα συνηρημένα ουσιαστικά της β΄ και της α΄ κλίσης (βλ. § 99 και § 92)·**

**2) δεν έχουν κλητική.**

**164. Στα τρικατάληκτα συνηρημένα επίθετα σε -οῦς όλες οι πτώσεις και των τριών γενών τονίζονται στη λήγουσα, ακόμη και όταν δεν τονίζεται κανένα από τα φωνήεντα που συναιρούνται (αντίθετα με τον κανόνα § 54):** (χρύσεος) χρυσοῦς - (σιδήρεος) σιδηροῦς - (ἀργύρεαι) ἀργυραῖ **(από αναλογία προς τις πτώσεις που τονίζονται κανονικά στη λήγουσα· πβ. § 100, 2).**

**165. Στα δικατάληκτα συνηρημένα επίθετα σε -ους:**

**1) το οα στο τέλος του πληθ. των ουδετέρων μένει ασυναίρετο:** εὔνοα, εὔχροα·

**2) η λήγουσα -οι της ονομ. του πληθ. των αρσενικών λογαριάζεται βραχύχρονη, αν και προκύπτει από συναίρεση:** εὖνοι, εὖπλοι **(από αναλογία προς τα ασυναίρετα:** οἱ φαῦλοι**)·**

**3) όλες οι πτώσεις και των τριών γενών τονίζονται**



22-0012_88-163_18b.indd 29 12/10/2017 15:07

στην παραλήγουσα, ακόμη και όταν η λήγουσα προκύπτει από συναίρεση τονισμένου φωνήεντος: τοῦ (εὐνόου) εὔνου, τῶν (εὐνόων) εὔνων (από αναλογία προς τους τύπους που κανονικά τονίζονται στην παραλήγουσα: εὔνοος - εὔνους, εὔνοοι - εὖνοι κτλ.).

## 3. Αττικόκλιτα επίθετα

**166.** Μερικά επίθετα κλίνονται κατά την αττική δεύτερη κλίση (βλ. § 101) και λέγονται **αττικόκλιτα.** Των επιθέτων αυτών το αρσενικό και το θηλυκό λήγει σε **-ως** και το ουδέτερο σε **-ων.**



22-0012_88-163_18b.indd 30 12/10/2017 15:07

22-0012_88-163_18b.indd 31

## Παραδείγματα

(θ. ἰλεω-)

| | Ενικός αριθμός | | | | | Πληθυντικός αριθμός | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ον. | ὁ | ἡ | ἵλεως | τὸ | ἵλεων | οἱ | αἱ | ἵλεῳ | τὰ | ἵλεα |
| γεν. | τοῦ | τῆς | ἵλεω | τοῦ | ἵλεω | τῶν | | ἵλεων | τῶν | ἵλεων |
| δοτ. | τῷ | τῇ | ἵλεῳ | τῷ | ἵλεῳ | τοῖς | ταῖς | ἵλεῳς | τοῖς | ἵλεῳς |
| αιτ. | τὸν | τὴν | ἵλεων | τὸ | ἵλεων | τοὺς | τὰς | ἵλεως | τὰ | ἵλεα |
| κλ. | | (ὦ) | ἵλεως | (ὦ) | ἵλεων | | (ὦ) | ἵλεῳ | (ὦ) | ἵλεα |



**Δυϊκός αριθμός (και για τα τρία γένη)**

ον., αιτ. τώ, κλ. (ὦ) ἵλεω - γεν., δοτ. τοῖν ἵλεῳν

12/10/2017 15:07

## Παρατηρήσεις

**167. Τα αττικόκλιτα επίθετα:**

**1) είναι δικατάληκτα: ὁ, ἡ ἀγήρως, τὸ ἀγήρων - ὁ, ἡ ἀξιόχρεως, τὸ ἀξιόχρεων - ὁ, ἡ λεπτόγεως, τὸ λεπτόγεων (= αυτός που έχει γη λεπτή, όχι λιπαρή) κ.ά.· τρικατάληκτο είναι μόνο το επίθ. πλέως, πλέα, πλέων (που το θηλυκό του σχηματίζεται κατά την α΄ κλίση)· αλλά τα σύνθετά του είναι δικατάληκτα: ὁ, ἡ ἔμπλεως, τὸ ἔμπλεων·**

**2) στην ονομαστ., αιτιατ. και κλητ. του πληθυντικού του ουδετέρου έχουν κατάληξη -α κατά τα ουδέτερα της κοινής β΄ κλίσης: ἵλεα, ἀξιόχρεα (όπως: δίκαια).**

## 14ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

## ΤΡΙΤΟΚΛΙΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

**168. Τα τριτόκλιτα επίθετα διαιρούνται κατά το χαρακτήρα τους, όπως και τα ουσιαστικά, σε φωνηεντόληκτα και συμφωνόληκτα (πβ. § 107).**



22-0012_88-163_18b.indd 32 12/10/2017 15:07

# Α΄. Φωνηεντόληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης

## 169. α) Τρικατάληκτα (σε -ῠς, -ειᾰ, -ῠ)

| | (θ. βαθυ-, βαθε-) | | | (θ. θηλυ-, θηλε-) | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **Ενικός αριθμός** | | | | | | |
| **ον.** | βαθὺ-ς | βαθεῖα | βαθὺ | θῆλυ-ς | θήλειᾰ | θῆλυ |
| **γεν.** | βαθέ-**ος** | βαθείας | βαθέ-**ος** | θήλε-**ος** | θηλείας | θήλε-**ος** |
| **δοτ.** | βαθ**εῖ** | βαθείᾳ | βαθεῖ | θήλ**ει** | θηλείᾳ | θήλ**ει** |
| **αιτ.** | βαθὺ-ν | βαθεῖαν | βαθὺ | θῆλυ-ν | θήλειᾰν | θῆλυ |
| **κλ.** | βαθὺ | βαθεῖα | βαθὺ | θῆλυ | θήλειᾰ | θῆλυ |
| **Πληθυντικός αριθμός** | | | | | | |
| **ον.** | βαθ**εῖς** | βαθεῖαι | βαθέ-α | θήλ**εις** | θήλειαι | θήλε-α |
| **γεν.** | βαθέ-ων | βαθειῶν | βαθέ-ων | θηλέ-ων | θηλειῶν | θηλέ-ων |
| **δοτ.** | βαθέ-σι | βαθείαις | βαθέ-σι | θήλε-σι | θηλείαις | θήλε-σι |
| **αιτ.** | βαθ**εῖς** | βαθείας | βαθέ-α | θήλ**εις** | θηλείας | θήλε-α |
| **κλ.** | βαθ**εῖς** | βαθεῖαι | βαθέ-α | θήλ**εις** | θήλειαι | θήλε-α |
| **Δυϊκός αριθμός** | | | | | | |
| **ον., αιτ. τώ, κλ. (ὦ)** | βαθ**εῖ** | βαθεία | βαθ**εῖ** | θήλ**ει** | θηλεία | θήλει |
| **γεν. δοτ. τοῖν** | βαθέ-οιν | βαθείαιν | βαθέ-οιν | θηλέ-οιν | θηλείαιν | θηλέ-οιν |

## Παρατηρήσεις

**170.** Τα τριτόκλιτα επίθετα σε -υς,-εια, -υ:

1) στο αρσεν. (και στο ουδέτερο) είναι γενικώς οξύτονα: βαθύς, βαρύς, βραδύς, γλυκύς, δασύς, εὐθύς,



22-0012_88-163_18b.indd 33 12/10/2017 15:07

εὐρύς, ἡδύς, θρασύς, ὀξύς, παχύς, ταχύς, τραχύς κ.ά.· **βαρύτονα είναι μόνο το** θῆλυς, θήλεια, θῆλυ και το ἥμισυς, ἡμίσεια, ἥμισυ (γεν. του ἡμίσεος, τῆς ἡμισείας, τοῦ ἡμίσεος κτλ.)·

**2) παρουσιάζονται με δύο θέματα: το ένα σε -υ, από το οποίο σχηματίζονται η ονομαστ., αιτιατ. και κλητ. του ενικού του αρσεν. και του ουδετέρου, και το άλλο σε -ε, από το οποίο σχηματίζονται όλες οι άλλες πτώσεις και των τριών γενών·**

**3) συναιρούν το χαρακτήρα ε με το ακόλουθο ε ή ι σε ει· το** ἥμισυς **συναιρεί πολλές φορές και το ε+α στο τέλος του ουδετέρου σε -η:** τὰ ἡμίσεα και τὰ ἡμίση.

**4) την κλητ. του ενικού του αρσεν. τη σχηματίζουν χωρίς κατάληξη -ς (**ὦ βαθύ, ὦ ταχύ, ὦ θῆλυ, ὦ ἥμισυ**) και την αιτιατ. του πληθ. όμοια με την ονομαστική (**τοὺς βαθεῖς, τοὺς ταχεῖς· **πβ. § 112, 4:** τοὺς πήχεις**).**

**5) το θηλυκό το σχηματίζουν με την κατάληξη -ja:** βαθέ-ja, **όπου το ε+j συναιρείται σε -ει:** βαθεῖα.

## β) Δικατάληκτα (σε -ῦς, -ὖ, γεν. -υος ή -εος)

**171.** Κατά την γ΄ κλίση κλίνονται και μερικά σύνθετα δικατάληκτα επίθετα σε **-υς** (αρσ. και θηλ.), **-υ** (ουδέτ.), γεν. -υος ή -εος, με β΄ συνθετικό ουσιαστικό φωνηεντόληκτο σε -υς (γεν. -υος ή -εως).



22-0012_88-163_18b.indd 34 12/10/2017 15:07

## Παραδείγματα

### (θ. εὐβοτρυ-)

#### Ενικός αριθμός

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| ον. | ὁ | ἡ | εὔβοτρυ-ς | τὸ | εὔβοτρυ |
| γεν. | τοῦ | τῆς | εὐβότρυ-ος | τοῦ | εὐβότρυ-ος |
| δοτ. | τῷ | τῇ | εὐβότρυ-ϊ | τῷ | εὐβότρυ-ϊ |
| αιτ. | τὸν | τὴν | εὔβοτρυ-ν | τὸ | εὔβοτρυ |
| κλ. | | (ὦ) | εὔβοτρυ | (ὦ) | εὔβοτρυ |

#### Πληθυντικός αριθμός

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| ον. | οἱ | αἱ | εὐβότρυ-ες | τὰ | εὐβότρυ-α |
| γεν. | | τῶν | εὐβοτρύ-ων | τῶν | εὐβοτρύ-ων |
| δοτ. | τοῖς | ταῖς | εὐβότρυ-σι | τοῖς | εὐβότρυ-σι |
| αιτ. | τοὺς | τὰς | εὐβότρῡ-ς | τὰ | εὐβότρυ-α |
| κλ. | | (ὦ) | εὐβότρυ-ες | (ὦ) | εὐβότρυ-α |

### (θ. διπηχυ-, διπηχε-)

#### Ενικός αριθμός

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| ον. | ὁ | ἡ | δίπηχυ-ς | τὸ | δίπηχυ |
| γεν. | τοῦ | τῆς | διπήχε-**ος** | τοῦ | διπήχε-**ος** |
| δοτ. | τῷ | τῇ | διπήχει | τῷ | διπήχει |
| αιτ. | τὸν | τὴν | δίπηχυν | τὸ | δίπηχυ |
| κλ. | | (ὦ) | δίπηχυ | (ὦ) | δίπηχυ |

#### Πληθυντικός αριθμός

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| ον. | οἱ | αἱ | διπήχεις | τὰ | διπήχε-α και διπήχη |
| γεν. | | τῶν | διπηχέ-ων | τῶν | διπηχέ-ων |
| δοτ. | τοῖς | ταῖς | διπήχε-σι | τοῖς | διπήχε-σι |
| αιτ. | τοὺς | τὰς | διπήχεις | τὰ | διπήχε-α (-η) |
| κλ. | | (ὦ) | διπήχεις | (ὦ) | διπήχε-α (-η) |



22-0012_88-163_18b.indd 35 12/10/2017 15:07

| Δυϊκ. αρ. και για τα 3 γένη | |
|---|---|
| ον., αιτ., κλ. | εὐβότρυ-ε |
| γεν., δοτ. | εὐβοτρύ-οιν |
| ον., αιτ., κλ. | διπήχει |
| γεν., δοτ. | διπηχέ-οιν |

Κατά το εὔβοτρυς (= αυτός που έχει άφθονα σταφύλια) κλίνονται: πολύιχθυς, φίλιχθυς· λεύκοφρυς, σύνοφρυς· ἄδακρυς, πολύδακρυς, φιλόδακρυς κ.ά.

Κατά το δίπηχυς κλίνονται: τρίπηχυς, τετράπηχυς κτλ., διπέλεκυς, τριπέλεκυς κτλ.



22-0012_88-163_18b.indd 36 12/10/2017 15:07

## Β΄. Συμφωνόληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης

### Ι. Αφωνόληκτα

### α) Τρικατάληκτα

**172.** 1. Σε -ας, -ασα, -αν

(θ. παντ-)

| | Ενικός αριθμός | | | Πληθυντικός αριθμός | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ον. | πᾶς | πᾶσα | πᾶν | πάντ-ες | πᾶσαι | πάντ-α |
| γεν. | παντ-ὸς | πάσης | παντ-ὸς | πάντ-ων | πασῶν | πάντ-ων |
| δοτ. | παντ-ὶ | πάσῃ | παντ-ὶ | πᾶσι | πάσαις | πᾶσι |
| αιτ. | πάντ-α | πᾶσαν | πᾶν | πάντ-ας | πάσας | πάντ-α |
| κλ. | πᾶς | πᾶσα | πᾶν | πάντ-ες | πᾶσαι | πάντ-α |

Όμοια κλίνονται: ἅπας, ἅπασα, ἅπαν· σύμπας, σύμπασα, σύμπαν· ἁπαξάπας, ἁπαξάπασα, ἁπαξάπαν.

**173.** 2. Σε -εις, -εσσα, -εν

(θ. χαριεντ-, χαριετ-)

| | Ενικός αριθμός | | |
|---|---|---|---|
| ον. | χαρίεις | χαρίεσσα | χαρίεν |
| γεν. | χαρίεντ-ος | χαριέσσης | χαρίεντ-ος |
| δοτ. | χαρίεντ-ι | χαριέσσῃ | χαρίεντ-ι |
| αιτ. | χαρίεντ-α | χαρίεσσαν | χαρίεν |
| κλ. | χαρίεν | χαρίεσσα | χαρίεν |



22-0012_88-163_18b.indd 37 12/10/2017 15:07

(θ. χαριεντ-, χαριετ-)

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον. | χαρίεντ-ες | χαρίεσσαι | χαρίεντ-α |
| γεν. | χαριέντ-ων | χαριεσσῶν | χαριέντ-ων |
| δοτ. | χαρίεσι | χαριέσσαις | χαρίεσι |
| αιτ. | χαρίεντ-ας | χαριέσσας | χαρίεντ-α |
| κλ. | χαρίεντ-ες | χαρίεσσαι | χαρίεντ-α |

**Δυϊκός αριθμός**

| | | |
|---|---|---|
| ον., αιτ., κλ. | αρσ. | χαρίεντ-ε |
| | θηλ. | χαριέσσα |
| | ουδ. | χαρίεντ-ε |
| γεν., δοτ. | αρσ. | χαριέντ-οιν |
| | θηλ. | χαριέσσαιν |
| | ουδ. | χαριέντ-οιν |

**Κατά το χαρίεις, -εσσα, -εν (= γεμάτος χάρη, χαριτωμένος) κλίνονται επίθετα που σημαίνουν πλησμονή (βλ. § 397, 4): ἀστερόεις, ἠνεμόεις και ἀνεμόεις (= αυτός που έχει πολύ άνεμο ή γρήγορος όπως ο άνεμος), ἰχθυόεις, ὑλήεις (= γεμάτος δάση), φωνήεις (= αυτός που έχει φωνή) κ.ά.**



22-0012_88-163_18b.indd 38 12/10/2017 15:07

## 174. 3. Σε -ων, -ουσα, -ον

(θ. ἀκοντ-)

### Ενικός αριθμός

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον. | ἄκων | ἄκουσα | ἄκον |
| γεν. | ἄκοντ-ος | ἀκούσης | ἄκοντ-ος |
| δοτ. | ἄκοντ-ι | ἀκούσῃ | ἄκοντ-ι |
| αιτ. | ἄκοντ-α | ἄκουσαν | ἄκον |
| κλ. | ἄκον | ἄκουσα | ἄκον |

### Πληθυντικός αριθμός

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον. | ἄκοντ-ες | ἄκουσαι | ἄκοντ-α |
| γεν. | ἀκόντ-ων | ἀκουσῶν | ἀκόντ-ων |
| δοτ. | ἄκουσι | ἀκούσαις | ἄκουσι |
| αιτ. | ἄκοντ-ας | ἀκούσας | ἄκοντ-α |
| κλ. | ἄκοντ-ες | ἄκουσαι | ἄκοντ-α |

### Δυϊκός αριθμός

| | | |
|---|---|---|
| ον., αιτ., κλ. | αρσ. | ἄκοντ-ε |
| | θηλ. | ἀκούσα |
| | ουδ. | ἄκοντ-ε |
| γεν., δοτ. | αρσ. | ἀκόντ-οιν |
| | θηλ. | ἀκούσαιν |
| | ουδ. | ἀκόντ-οιν |

**Κατά το ἄκων (= μη θέλοντας, ακούσιος) κλίνεται και το ἑκών, ἑκοῦσα, ἑκὸν (= θέλοντας, εκούσιος), γεν. ἑκόντ-ος, ἑκούσης, ἑκόντ-ος κτλ.**



22-0012_88-163_18b.indd 39 12/10/2017 15:07

## β) Δικατάληκτα

**175. Μερικά αφωνόληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης είναι δικατάληκτα με τρία γένη. Αυτά είναι σύνθετα με β΄ συνθετικό ουσιαστικό τριτόκλιτο αφωνόληκτο (χάρις, ἐλπίς, πούς, ὀδοὺς κ.ά) και κλίνονται συνήθως όπως το β΄ συνθετικό τους:**

**1) ὁ, ἡ εὔχαρις, τὸ εὔχαρι· γεν. εὐχάριτ-ος· δοτ. εὐχάριτ-ι· αιτ. τόν, τὴν εὔχαρι-ν, τὸ εὔχαρι – οἱ, αἱ εὐχάριτ-ες, τὰ εὐχάριτ-α· γεν. τῶν εὐχαρίτ-ων· δοτ. εὐχάρισι κτλ.·**

**2) ὁ, ἡ εὔελπις, τὸ εὔελπι· γεν. εὐέλπιδ-ος· δοτ. εὐέλπιδ-ι· αιτ. τόν, τὴν εὔελπι-ν, τὸ εὔελπι· κλ. αρσ. και θηλ. ὦ εὔελπις, ουδ. ὦ εὔελπι – οἱ, αἱ εὐέλπιδ-ες, τὰ εὐέλπιδ-α· γεν. τῶν εὐελπίδ-ων, δοτ. τοῖς εὐέλπι-σι κτλ.·**

**3) ὁ, ἡ δίπους, τὸ δίπουν· γεν. δίποδ-ος· δοτ. δίποδ-ι· αιτ. τόν, τὴν δίποδ-α (και δίπουν), τὸ δίπουν· κλ. αρσ. και θηλ. ὦ δίπους, ουδ. ὦ δίπου· οἱ, αἱ δίποδες, τὰ δίποδ-α· γεν. τῶν διπόδ-ων· δοτ. δίποσι κτλ.·**

**4) ὁ, ἡ μονόδους, τὸ μονόδουν· γεν. μονόδοντ-ος· δοτ. μονόδοντ-ι· αιτ. τόν, τὴν μονόδοντ-α, τὸ μονόδουν κτλ. – οἱ, αἱ μονόδοντ-ες, τὰ μονόδοντ-α· γεν. τῶν μονοδόντ-ων· δοτ. μονόδουσι κτλ.**

**Όμοια κλίνονται: ἄχαρις, ἄπελπις, φέρελπις, ἄπους, μονόπους, τρίπους κτλ.**



22-0012_88-163_18b.indd 40 12/10/2017 15:07

### γ) Μονοκατάληκτα (με δύο γένη)

**176.** Μερικά αφωνόληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης, απλά ή σύνθετα, είναι μονοκατάληκτα με δύο γένη. Αυτά κλίνονται όπως τα αντίστοιχα ουσιαστικά της γ΄ κλίσης:

ὁ, ἡ βλάξ, γεν. βλακ-ὸς κτλ.· ὁ, ἡ κόλαξ, γεν. κόλακ-ος κτλ.· ὁ, ἡ ἅρπαξ, γεν. ἅρπαγ-ος κτλ.· ὁ, ἡ γαμψῶνυξ, γεν. γαμψώνυχ-ος κτλ.· ὁ, ἡ λογάς, γεν. λογάδ-ος κτλ.· ὁ, ἡ μιγάς, γεν. μιγάδ-ος κτλ.· ὁ, ἡ φυγάς, γεν. φυγάδ-ος κτλ.· ὁ, ἡ ἅπαις, γεν. ἅπαιδ-ος κτλ.· ὁ, ἡ πένης, γεν. πένητ-ος κτλ.· ὁ, ἡ ἡμιθνής, γεν. ἡμιθνῆτ-ος κτλ.· ὁ, ἡ ἀγνὼς (= ἄγνωστος ή αυτός που αγνοεί), γεν. ἀγνῶτ-ος κτλ.· ὁ, ἡ φιλόγελως, γεν. φιλογέλωτ-ος κτλ. (αλλά και κατά την αττική β΄ κλίση: ὁ, ἡ φιλόγελως, γεν. φιλόγελω, δοτ. φιλόγελῳ κτλ.).

## ΙΙ. Ενρινόληκτα και υγρόληκτα

### 177. α) Τρικατάληκτα

(θ. μελαν-)

Ενικός αριθμός

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον. | μέλας | μέλαινα | μέλαν |
| γεν. | μέλαν-ος | μελαίνης | μέλαν-ος |
| δοτ. | μέλαν-ι | μελαίνῃ | μέλαν-ι |
| αιτ. | μέλαν-α | μέλαιναν | μέλαν |
| κλ. | μέλαν | μέλαινα | μέλαν |



22-0012_88-163_18b.indd 41 12/10/2017 15:07

(θ. μελαν-)

Πληθυντικός αριθμός

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον. | μέλαν-ες | μέλαιναι | μέλαν-α |
| γεν. | μελάν-ων | μελαινῶν | μελάν-ων |
| δοτ. | μέλα-σι | μελαίναις | μέλα-σι |
| αιτ. | μέλαν-ας | μελαίνας | μέλαν-α |
| κλ. | μέλαν-ες | μέλαιναι | μέλαν-α |

Δυϊκός αριθμός

| | |
|---|---|
| ον., αιτ., κλ. | αρσ. μέλαν-ε |
| | θηλ. μελαίνα |
| | ουδ. μέλαν-ε |
| γεν., δοτ. | αρσ. μελάν-οιν |
| | θηλ. μελαίναιν |
| | ουδ. μελάν-οιν |

Όμοια κλίνεται και το επίθετο ὁ τάλας, ἡ τάλαινα, τὸ τάλαν (γεν. τοῦ τάλαν-ος, τῆς ταλαίνης, τοῦ τάλαν-ος κτλ.).

## Παρατηρήσεις

**177α.** Σε όλα τα τριτόκλιτα τρικατάληκτα επίθετα το θηλυκό:

1) λήγει σε **-α** βραχύχρονο: βαθύς, βαθεῖα· πᾶς, πᾶσα· ἑκών, ἑκοῦσα· μέλας, μέλαινᾰ·

2) στη γεν. του πληθ. τονίζεται πάντοτε στη λήγουσα: τῶν βαθειῶν, πασῶν, ἑκουσῶν, μελαινῶν (πβ. § 159, 2).



22-0012_88-163_18b.indd 42 12/10/2017 15:07

## 178. β) Δικατάληκτα

### (θ. εὐδαιμον-)

### Ενικός αριθμός

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| ον. | ὁ | ἡ | εὐδαίμων | τὸ | εὔδαιμον |
| γεν. | τοῦ | τῆς | εὐδαίμον-ος | τοῦ | εὐδαίμον-ος |
| δοτ. | τῷ | τῇ | εὐδαίμον-ι | τῷ | εὐδαίμον-ι |
| αιτ. | τὸν | τὴν | εὐδαίμον-α | τὸ | εὔδαιμον |
| κλ. | | (ὦ) | εὔδαιμον | (ὦ) | εὔδαιμον |

### Πληθυντικός αριθμός

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| ον. | οἱ | αἱ | εὐδαίμον-ες | τὰ | εὐδαίμον-α |
| γεν. | τῶν | | εὐδαιμόν-ων | τῶν | εὐδαιμόν-ων |
| δοτ. | τοῖς | ταῖς | εὐδαίμο-σι | τοῖς | εὐδαίμο-σι |
| αιτ. | τοὺς | τὰς | εὐδαίμον-ας | τὰ | εὐδαίμον-α |
| κλ. | | (ὦ) | εὐδαίμον-ες | (ὦ) | εὐδαίμον-α |

### Δυϊκός αριθμός (και για τα τρία γένη)

ον., αιτ., κλ. εὐδαίμον-ε

γεν., δοτ. εὐδαιμόν-οιν

### (θ. σωφρον-)

### Ενικός αριθμός

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| ον. | ὁ | ἡ | σώφρων | τὸ | σῶφρον |
| γεν. | τοῦ | τῆς | σώφρον-ος | τοῦ | σώφρον-ος |
| δοτ. | τῷ | τῇ | σώφρον-ι | τῷ | σώφρον-ι |
| αιτ. | τὸν | τὴν | σώφρον-α | τὸ | σῶφρον |
| κλ. | | (ὦ) | σῶφρον | (ὦ) | σῶφρον |



22-0012_88-163_18b.indd 43 12/10/2017 15:07

## Πληθυντικός αριθμός

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| ον. | οἱ | αἱ | σώφρον-ες | τὰ | σώφρον-α |
| γεν. | τῶν | | σωφρόν-ων | τῶν | σωφρόν-ων |
| δοτ. | τοῖς | ταῖς | σώφρο-σι | τοῖς | σώφρο-σι |
| αιτ. | τοὺς | τὰς | σώφρον-ας | τὰ | σώφρον-α |
| κλ. | | (ὦ) | σώφρον-ες | (ὦ) | σώφρον-α |

## Δυϊκός αριθμός (και για τα τρία γένη)

**ον., αιτ., κλ.** σώφρον-ε

**γεν., δοτ.** σωφρόν-οιν

**Όμοια κλίνονται τα επίθετα 1) σε -ων, -ον (γεν. -ονος):** ὁ, ἡ κακοδαίμων, τὸ κακόδαιμον· ὁ, ἡ ἀγνώμων, τὸ ἄγνωμον· ὁ, ἡ εὐσχήμων, τὸ εὔσχημον· ὁ, ἡ μεγαλοπράγμων, τὸ μεγαλόπραγμον· ὁ, ἡ ἐλεήμων, τὸ ἐλεῆμον· ὁ, ἡ μνήμων, τὸ μνῆμον· ὁ, ἡ ἄφρων, τὸ ἄφρον· ὁ, ἡ μεγαλόφρων, τὸ μεγαλόφρον **κ.ά.**·

**2) σε -ην, -εν (γεν. -ενος):** ὁ, ἡ ἄρρην, τὸ ἄρρεν **(γεν.** ἄρρενος, **δοτ.** ἄρρενι, **αιτ.** τόν, τὴν ἄρρενα, τὸ ἄρρεν, **κλ.** ὦ ἄρρεν **και για τα τρία γένη·** οἱ, αἱ ἄρρενες, τὰ ἄρρενα, **γεν.** τῶν ἀρρένων, **δοτ.** τοῖς, ταῖς ἄρρεσι, **αιτ.** τούς, τὰς ἄρρενας, τὰ ἄρρενα, **κλ.** ὦ ἄρρενες, ὦ ἄρρενα)·

**3) σε -ωρ, -ορ (γεν. -ορος):** ὁ, ἡ ἀπάτωρ, τὸ ἀπάτορ **(γεν.** ἀπάτορος, **δοτ.** ἀπάτορι, **αιτ.** τόν, τὴν ἀπάτορα, τὸ ἀπάτορ, **κλ.** ὦ ἀπάτορ **και για τα τρία γένη·** οἱ, αἱ ἀπάτορες, **γεν.** τῶν ἀπατόρων, **δοτ.** ἀπάτορσι, **αιτ.** τούς, τὰς ἀπάτορας, τὰ ἀπάτορα, **κλ.** ὦ ἀπάτορες, ὦ ἀπάτορα)· **έτσι και** ὁ, ἡ ἀμήτωρ, τὸ ἀμῆτορ **κ.ά.**



22-0012_88-163_18b.indd 44 12/10/2017 15:07

## Παρατηρήσεις

**179.** Τα δικατάληκτα ενρινόληκτα και υγρόληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης:

1) έχουν αρχικό θέμα σε -ον, -εν, -ορ (εὐδαιμον-, ἀρρεν-, ἀπατορ-), αλλά στην ονομ. του ενικού του αρσεν. και θηλ. δεν παίρνουν κατάληξη και το βραχύχρονο φωνήεν που είναι πριν από το χαρακτήρα το εκτείνουν σε μακρόχρονο, το **ο** σε **ω** και το **ε** σε **η**: (εὐδαιμον-) εὐδαίμων, (ἀρρεν-) ἄρρην, (ἀπατορ-) ἀπάτωρ·

2) έχουν την κλητ. του ενικού όμοια με το αρχικό θέμα: ὦ ἐλεῆμον, ὦ ἄρρεν, ὦ ἀπάτορ (πβ. § 128, 2)·

3) όταν είναι σύνθετα σε -ων (γεν. -ονος) κανονικά στην κλητ. του ενικού του αρσεν. και του θηλ. και στην ονομ., αιτιατ. και κλητ. του ενικού του ουδετέρου ανεβάζουν τον τόνο, όχι όμως πιο πάνω από την τελευταία συλλαβή του α΄ συνθετικού: εὐδαίμων, ὦ εὔδαιμον – τὸ εὔδαιμον· εὐγνώμων, ὦ εὔγνωμον – τὸ εὔγνωμον· μεγαλοπράγμων, ὦ μεγαλόπραγμον – τὸ μεγαλόπραγμον (αλλά: μεγαλόφρων, ὦ μεγαλόφρον – τὸ μεγαλόφρον· επίσης και ἀμνήμων, ὦ ἀμνῆμον – τὸ ἀμνῆμον κ.ά.). Πβ. § 39, 5.

## γ) Μονοκατάληκτα (με δύο γένη)

**180.** Μερικά ενρινόληκτα και υγρόληκτα επίθετα τῆς γ΄ κλίσης είναι μονοκατάληκτα με δύο γένη. Αυτά είναι απλά ή σύνθετα με β΄ συνθετικό τριτόκλιτο ενρινόληκτο



22-0012_88-163_18b.indd 45 12/10/2017 15:07

ή υγρόληκτο και κλίνονται όπως τα αντίστοιχα ουσιαστικά της γ΄ κλίσης: ὁ, ἡ μάκαρ (= μακάριος, ευτυχισμένος), γεν. μάκαρ-ος, δοτ. μάκαρ-ι, αιτ. μάκαρ-α κτλ. – ὁ, ἡ ἄχειρ, γεν. ἄχειρ-ος, δοτ. ἄχειρ-ι, αιτ. ἄχειρ-α κτλ. – ὁ, ἡ μακρόχειρ, γεν. μακρόχειρ-ος, δοτ. μακρόχειρ-ι, αιτ. μακρόχειρ-α κτλ. – ὁ, ἡ ὑψαύχην, γεν. ὑψαύχεν-ος, δοτ. ὑψαύχεν-ι, αιτ. ὑψαύχεν-α κτλ. (πβ. § 176).

## III. Σιγμόληκτα δικατάληκτα (αρσ. και θηλ. σε -ης, ουδ. σε -ες)

**181.**

(θ. ἀληθεσ-)

**Ενικός αριθμός**

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| ον. | ὁ | ἡ | ἀληθὴς | τὸ | ἀληθὲς |
| γεν. | τοῦ | τῆς | ἀληθοῦς | τοῦ | ἀληθοῦς |
| δοτ. | τῷ | τῇ | ἀληθεῖ | τῷ | ἀληθεῖ |
| αιτ. | τὸν | τὴν | ἀληθῆ | τὸ | ἀληθὲς |
| κλ. | (ὦ) | | ἀληθὲς | (ὦ) | ἀληθὲς |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| ον. | οἱ | αἱ | ἀληθεῖς | τὰ | ἀληθῆ |
| γεν. | τῶν | | ἀληθῶν | τῶν | ἀληθῶν |
| δοτ. | τοῖς | ταῖς | ἀληθέσι | τοῖς | ἀληθέσι |
| αιτ. | τοὺς | τὰς | ἀληθεῖς | τὰ | ἀληθῆ |
| κλ. | (ὦ) | | ἀληθεῖς | (ὦ) | ἀληθῆ |



22-0012_88-163_18b.indd 46 12/10/2017 15:07

**Δυϊκός αριθμός (και για τα τρία γένη)**

**ον., αιτ., κλ. ἀληθεῖ γεν., δοτ. ἀληθοῖν**

**(θ. πληρεσ-)**

**Ενικός αριθμός**

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| **ον.** | ὁ | ἡ | πλήρης | τὸ | πλῆρες |
| **γεν.** | τοῦ | τῆς | πλήρους | τοῦ | πλήρους |
| **δοτ.** | τῷ | τῇ | πλήρει | τῷ | πλήρει |
| **αιτ.** | τὸν | τὴν | πλήρη | τὸ | πλῆρες |
| **κλ.** | (ὦ) | | πλῆρες | (ὦ) | πλῆρες |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| **ον.** | οἱ | αἱ | πλήρεις | τὰ | πλήρη |
| **γεν.** | τῶν | | πλήρων | τῶν | πλήρων |
| **δοτ.** | τοῖς | ταῖς | πλήρεσι | τοῖς | πλήρεσι |
| **αιτ.** | τοὺς | τὰς | πλήρεις | τὰ | πλήρη |
| **κλ.** | (ὦ) | | πλήρεις | (ὦ) | πλήρη |

**Δυϊκός άριθμός (και για τα τρία γένη)**

**ον., αιτ., κλ. πλήρει γεν., δοτ. πλήροιν**



22-0012_88-163_18b.indd 47 12/10/2017 15:07

(θ. συνηθεσ-)

**Ενικός αριθμός**

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| ον. | ὁ | ἡ | συνήθης | τὸ | σύνηθες |
| γεν. | τοῦ | τῆς | συνήθους | τοῦ | συνήθους |
| δοτ. | τῷ | τῇ | συνήθει | τῷ | συνήθει |
| αιτ. | τὸν | τὴν | συνήθη | τὸ | σύνηθες |
| κλ. | (ὦ) | | σύνηθες | (ὦ) | σύνηθες |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| ον. | οἱ | αἱ | συνήθεις | τὰ | συνήθη |
| γεν. | τῶν | | συνήθων | τῶν | συνήθων |
| δοτ. | τοῖς | ταῖς | συνήθεσι | τοῖς | συνήθεσι |
| αιτ. | τοὺς | τὰς | συνήθεις | τὰ | συνήθη |
| κλ. | (ὦ) | | συνήθεις | (ὦ) | συνήθη |

**Δυϊκός αριθμός (και για τα τρία γένη)**

**ον., αιτ., κλ.** συνήθει **γεν., δοτ.** συνήθοιν

**Κατά το** ἀληθὴς **κλίνονται πολλά οξύτονα:** ἀγενής, ἀκριβής, ἀσεβής, ἀσθενής, ἀμελής, ἀτυχής, δυστυχής, ἐπιμελής, εὐγενής, εὐσεβής, εὐτυχής, σαφής, ψευδής **κ.ά.**

**Κατά το** πλήρης **κλίνονται επίθετα: σε -ήρης:** ὁ, ἡ μονήρης, τὸ μονῆρες· ὁ, ἡ ξιφήρης, τὸ ξιφῆρες· ὁ, ἡ ποδήρης, τὸ ποδῆρες **κ.ά. – σε -ώδης:** ὁ, ἡ δυσώδης, τὸ δυσῶδες· ὁ, ἡ εὐώδης, τὸ εὐῶδες **– σε -ώλης:** ὁ, ἡ ἐξώλης, τὸ ἐξῶλες **(= εντελώς χαμένος)**· ὁ, ἡ προώλης, τὸ προῶλες **(= από πριν χαμένος, άξιος να χαθεί**



22-0012_88-163_18b.indd 48 12/10/2017 15:07

**πριν από την ώρα του)· ὁ, ἡ πανώλης, τὸ πανῶλες (= εντελώς χαμένος· και με ενεργ. σημ.: αυτός που καταστρέφει τα πάντα) κ.ά.**

**Κατά το συνήθης κλίνονται επίθετα: σε -ήθης: ὁ, ἡ εὐήθης, τὸ εὔηθες (= αγαθός, απλοϊκός, ανόητος)· ὁ, ἡ χρηστοήθης, τὸ χρηστόηθες κ.ά. – σε -έθης: ὁ, ἡ εὐμεγέθης, τὸ εὐμέγεθες· ὁ, ἡ παμμεγέθης, τὸ παμμέγεθες κ.ά. – σε -άντης: ὁ, ἡ ἀνάντης, τὸ ἄναντες (= ανηφορικός)· ὁ, ἡ κατάντης, τὸ κάταντες (= κατηφορικός)· ὁ, ἡ προσάντης, τὸ πρόσαντες (= ανηφορικός, απόκρημνος) κ.ά. Επίσης τα επίθετα ὁ, ἡ αὐθάδης, τὸ αὔθαδες· ὁ, ἡ αὐτάρκης, τὸ αὔταρκες κ.ά.**

## Παρατηρήσεις

**182. Τα σιγμόληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης σε -ης, -ες έχουν θέμα σε -εσ-.Στα επίθετα αυτά:**

**1) η ενική ονομαστική του αρσενικού και του θηλ. σχηματίζεται χωρίς κατάληξη, αλλά το βραχύχρονο φων. ε που είναι πριν από το χαρακτήρα εκτείνεται σε η: θ. ἀληθεσ- = ὁ, ἡ ἀληθής· θ. συνηθεσ- = ὁ, ἡ συνήθης· θ. πληρεσ- = ὁ, ἡ πλήρης· όλες οι άλλες πτώσεις και των τριών γενών σχηματίζονται από το θέμα σε -εσ-, αλλά ο χαρακτ. σ ανάμεσα στα δύο φωνήεντα αποβάλλεται, και τα δύο αυτά φωνήεντα συναιρούνται (θ. ἀληθεσ-: ἀληθέσ-ος, ἀληθέ-ος = ἀληθοῦς· θ. συνηθεσ-: συνήθεσ-α συνήθε-α = συνήθη κτλ., βλ. § 64, 1· πβ. § 134, 3 και § 137, 3)·**



22-0012_88-163_18b.indd 49 12/10/2017 15:07

**2) η ενική κλητική του αρσενικού και του θηλυκού και η ενική ονομαστική, αιτ. και κλητ. του ουδετέρου είναι όμοιες με το θέμα (χωρίς κατάληξη):** ὦ ἐπιμελές, τὸ ἐπιμελές·

**3) η δοτ. του πληθ. σχηματίζεται με απλοποίηση των δύο σ:** τοῖς ἀληθέσ-σι - ἀληθέσι **(πβ. § 137, 4)**·

**4) η αιτιατ. του πληθ. στο αρσενικό και το θηλ. είναι όμοια με την ονομαστική του πληθ.:** οἱ ἀληθεῖς – τοὺς ἀληθεῖς **(πβ. § 112, 4 και § 170, 4).**

**183.** Τα βαρύτονα σιγμόληκτα επίθ. της γ΄ κλίσης σε -ης, -ες:

**1) στην ενική κλητ. του αρσενικού και του θηλ. και στην ενική ονομαστ., αιτιατική και κλητ. του ουδετέρου ανεβάζουν τον τόνο (αν είναι υπερδισύλλαβα):** ὁ, ἡ συνήθης, ὦ σύνηθες – τὸ σύνηθες· ὁ, ἡ αὐθάδης, ὦ αὔθαδες – τὸ αὔθαδες· **ὅσα ὅμως λήγουν σε -ώδης, -ώλης, -ήρης δεν ανεβάζουν τον τόνο:** ὁ, ἡ εὐώδης, ὦ εὐῶδες – τὸ εὐῶδες· ὁ, ἡ ἐξώλης, ὦ ἐξῶλες – τὸ ἐξῶλες· ὁ, ἡ ποδήρης, ὦ ποδῆρες – τὸ ποδῆρες·

**2) στη γεν. του πληθ. τονίζονται στην παραλήγουσα αντίθετα με τον κανόνα (§ 54) από αναλογία πρός τη γεν. του ενικού:** τῶν συνηθέσ-ων, συνηθέ-ων = συνήθων (όπως τοῦ συνήθους)· τῶν πληρέσ-ων, πληρέ-ων = πλήρων (όπως τοῦ πλήρους)· τῶν εὐωδέσ-ων, εὐωδέ-ων = εὐώδων (όπως τοῦ εὐώδους).



22-0012_88-163_18b.indd 50 12/10/2017 15:07

## 15ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

## ΑΝΩΜΑΛΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

**184.** Τα πιο συνηθισμένα **ανώμαλα επίθετα** της αρχαίας ελληνικής είναι τα ακόλουθα πέντε:

### 1. πολύς, πολλή, πολύ (ετερόκλιτο· πβ. § 149)

(θ. πολυ- και πολλο-)

**Ενικός αριθμός**

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ον. | ὁ | **πολὺ-ς** | ἡ | πολλὴ | τὸ | **πολὺ** |
| γεν. | τοῦ | πολλοῦ | τῆς | πολλῆς | τοῦ | πολλοῦ |
| δοτ. | τῷ | πολλῷ | τῇ | πολλῇ | τῷ | πολλῷ |
| αιτ. | τὸν | **πολὺ-ν** | τὴν | πολλὴν | τὸ | **πολὺ** |
| κλ. | (ὦ) | **πολὺ** | (ὦ) | πολλὴ | (ὦ) | **πολὺ** |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| ον. | οἱ | πολλοὶ | αἱ | πολλαὶ | τὰ | πολλὰ |
| γεν. | τῶν | πολλῶν | τῶν | πολλῶν | τῶν | πολλῶν |
| δοτ. | τοῖς | πολλοῖς | ταῖς | πολλαῖς | τοῖς | πολλοῖς |
| αιτ. | τοὺς | πολλοὺς | τὰς | πολλὰς | τὰ | πολλὰ |
| κλ. | (ὦ) | πολλοὶ | (ὦ) | πολλαὶ | (ὦ) | πολλὰ |



22-0012_88-163_18b.indd 51 12/10/2017 15:07

## 2. μέγας, μεγάλη, μέγα (ετερόκλιτο· πβ. § 149)
(θ. μεγα- και μεγαλο-)

### Ενικός αριθμός

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον. | **μέγα-ς** | μεγάλη | **μέγα** |
| γεν. | μεγάλου | μεγάλης | μεγάλου |
| δοτ. | μεγάλῳ | μεγάλῃ | μεγάλῳ |
| αιτ. | **μέγα-ν** | μεγάλην | **μέγα** |
| κλ. | **μέγα** | μεγάλη | **μέγα** |

### Πληθυντικός αριθμός

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον. | μεγάλοι | μεγάλαι | μεγάλα |
| γεν. | μεγάλων | μεγάλων | μεγάλων |
| δοτ. | μεγάλοις | μεγάλαις | μεγάλοις |
| αιτ. | μεγάλους | μεγάλας | μεγάλα |
| κλ. | μεγάλοι | μεγάλαι | μεγάλα |

### Δυϊκός αριθμός

| | |
|---|---|
| ον., αιτ., κλ. | αρσ. μεγάλω |
| | θηλ. μεγάλα |
| | ουδ. μεγάλω |
| γεν., δοτ. | αρσ. μεγάλοιν |
| | θηλ. μεγάλαιν |
| | ουδ. μεγάλοιν |



22-0012_88-163_18b.indd 52 12/10/2017 15:07

## 3. πρᾶος, πραεῖα, πρᾶον (ετερόκλιτο· πβ. § 149)

(θ. πραο- και πραε-)

### Ενικός αριθμός

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον. | πρᾶος | πραεῖα | πρᾶον |
| γεν. | πράου | πραείας | πράου |
| δοτ. | πράῳ | πραείᾳ | πράῳ |
| αιτ. | πρᾶον | πραεῖαν | πρᾶον |
| κλ. | πρᾶε | πραεῖα | πρᾶον |

### Πληθυντικός αριθμός

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον. | πρᾶοι | πραεῖαι | πραέ-α |
| γεν. | πραέ-ων | πραειῶν | πραέ-ων |
| δοτ. | πραέ-σι | πραείαις | πραέ-σι |
| αιτ. | πράους | πραείας | πραέ-α |
| κλ. | πρᾶοι | πραεῖαι | πραέ-α |

### Δυϊκός αριθμός

| | |
|---|---|
| ον., αιτ., κλ. | αρσ. πράω |
| | θηλ. πραεία |
| | ουδ. πράω |
| γεν., δοτ. | αρσ. πράοιν |
| | θηλ. πραείαιν |
| | ουδ. πράοιν |



22-0012_88-163_18b.indd 53 12/10/2017 15:07

## 4. ὁ σῶς, ἡ σῶς, τὸ σῶν (ελλειπτικό· πβ. § 153)
**(θ. σα- και σω-)**

**Ενικός αριθμός**

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| **ον.** | ὁ | ἡ | σῶς | τὸ | σῶν |
| **αιτ.** | τὸν | τὴν | σῶν | τὸ | σῶν |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **ον.** | οἱ | αἱ | σῷ | τὰ | (σά-α) | σᾶ |
| **αιτ.** | τοὺς | τὰς | σῶς | τὰ | (σά-α) | σᾶ |

## 5. ὁ φροῦδος, ἡ φρούδη, τὸ φροῦδον (ελλειπτικό· πβ. § 153)

| | | | |
|---|---|---|---|
| **Ενικός:** | ὁ φροῦδος | ἡ φρούδη (και ἡ φροῦδος) | τὸ φροῦδον |
| **Πληθυντ.:** | οἱ φροῦδοι | αἱ φροῦδαι (και αἱ φροῦδοι) | τὰ φροῦδα |



22-0012_88-163_18b.indd 54 12/10/2017 15:07

## 16ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

## ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ

**185. Οι μετοχές** (βλ. § 251, β) κλίνονται σαν τρικατάληκτα επίθετα με τρία γένη και είναι δευτερόκλιτες ή τριτόκλιτες.

### α) Μετοχές δευτερόκλιτες

**186.** Οι δευτερόκλιτες μετοχές λήγουν σε **-μενος, -μένη, -μενον** και κλίνονται όπως τα επίθετα σε -ος, -η, -ον (πβ. § 158, σοφός, -ή, -όν· ξένος, ξένη, ξένον): λυόμενος, λυομένη, λυόμενον· γεν. λυομένου, λυομένης, λυομένου κτλ. – λυσόμενος, λυσομένη, λυσόμενον· γεν. λυσομένου, λυσομένης, λυσομένου κτλ.

Έτσι και: λυσάμενος, λυσαμένη, λυσάμενον· λελυμένος, λελυμένη, λελυμένον· τιμώμενος, τιμωμένη, τιμώμενον· ποιούμενος, ποιουμένη, ποιούμενον· δηλούμενος, δηλουμένη, δηλούμενον· δεικνύμενος, δεικνυμένη, δεικνύμενον· τιθέμενος, τιθεμένη, τιθέμενον κτλ.

### β) Μετοχές τριτόκλιτες

**187.** Οι τριτόκλιτες μετοχές λήγουν:

1) σε **-ᾶς, -ᾶσᾰ, -ᾰν** (πβ. § 172: πᾶς, πᾶσα, πᾶν - ἅπας, ἅπασα, ἅπαν):

| | | | |
|---|---|---|---|
| **Ενικ.** | **ον.** | λύσας, λύσασα, λῦσαν | ἱστάς, ἱστᾶσα, ἱστὰν |



22-0012_88-163_18b.indd 55 12/10/2017 15:07

| | | | |
|---|---|---|---|
| | γεν. | λύσαντος, λυσάσης, λύσαντος κτλ. | ἱστάντος, ἱστάσης, ἱστάντος κτλ. |
| | κλ. | ὦ λύσας, λύσασα, λῦσαν | ἱστάς, ἱστᾶσα, ἱστὰν |
| Πληθ. | ον. | λύσαντες, λύσασαι, λύσαντα, | ἱστάντες, ἱστᾶσαι, ἱστάντα |
| | γεν. | λυσάντων, λυσασῶν, λυσάντων | ἱστάντων, ἱστασῶν, ἱστάντων |
| | δοτ. | λύσασι, λυσάσαις, λύσασι κτλ. | ἱστᾶσι, ἱστάσαις, ἱστᾶσι κτλ. |
| Δυϊκ. | τὼ | λύσαντε, λυσάσᾱ, λύσαντε | ἱστάντε, ἱστάσᾱ, ἱστάντε |
| | τοῖν | λυσάντοιν, λυσάσαιν, λυσάντοιν | ἱστάντοιν, ἱστάσαιν, ἱστάντοιν |

Ἔτσι και: γράψας, γράψασα, γράψαν
μείνας, μείνασα, μεῖναν
ἀγγείλας, ἀγγείλασα, ἀγγεῖλαν κ.ά.

Ἔτσι και: ἐμπιμπλάς, -ᾶσα, -ὰν
βάς, βᾶσα, βὰν
ἀποδράς, ἀποδρᾶσα, ἀποδρὰν

2) σε **-εἰς, -εῖσα, -ὲν** (πβ. § 173: χαρίεις, χαρίεσσα, χαρίεν):

| | | |
|---|---|---|
| Ενικ. | ον. | λυθείς, λυθεῖσα, λυθὲν |
| | γεν. | λυθέντος, λυθείσης, λυθέντος κτλ. |
| | κλ. | (ὦ) λυθείς, λυθεῖσα, λυθὲν |



22-0012_88-163_18b.indd 56 12/10/2017 15:07

| | | |
|---|---|---|
| Πληθ. | ον. | λυθέντες, λυθεῖσαι, λυθέντα |
| | γεν. | λυθέντων, λυθεισῶν, λυθέντων |
| | δοτ. | λυθεῖσι, λυθείσαις, λυθεῖσι κτλ. |
| Δυϊκ. | τὼ | λυθέντε, λυθείσᾱ, λυθέντε |
| | τοῖν | λυθέντοιν, λυθείσαιν, λυθέντοιν |

Έτσι και: γραφείς, γραφεῖσα, γραφὲν - πληγείς, πληγεῖσα, πληγὲν
τιθείς, τιθεῖσα, τιθὲν - ἰείς, ἰεῖσα, ἰὲν
ῥυείς, ῥυεῖσα, ῥυὲν κ.ά.

3) σε **-οὐς, -οῦσα, -ὸν** (πβ. § 122, δ: ὁ ὀδούς, τοῦ ὀδόντος):

| | | |
|---|---|---|
| Ενικ. | ον. | διδούς, διδοῦσα, διδὸν |
| | γεν. | διδόντος, διδούσης, διδόντος κτλ. |
| | κλ. | (ὦ) διδούς, διδοῦσα, διδὸν |
| Πληθ. | ον. | διδόντες, διδοῦσαι, διδόντα |
| | γεν. | διδόντων, διδουσῶν, διδόντων |
| | δοτ. | διδοῦσι, διδούσαις, διδοῦσι κτλ. |
| Δυϊκ. | τὼ | διδόντε, διδούσᾱ, διδόντε |
| | τοῖν | διδόντοιν, διδούσαιν, διδόντοιν |

Έτσι και: (τοῦ ἁλίσκομαι μετ. αορ. β΄) ἁλούς, ἁλοῦσα, ἁλὸν



22-0012_88-163_18b.indd 57 12/10/2017 15:07

(τοῦ γιγνώσκω μετ. αορ. β΄) γνούς, γνοῦσα, γνὸν

(τοῦ ζῶ μετ. αορ. β΄) βιούς, βιοῦσα, βιὸν κ.ά.

**4) σε -ύς, -ῦσα, -ὺν** (πβ. § 122, δ: ἰμάς, ἱμάντος):

| | | |
|---|---|---|
| **Ενικ.** | **ον.** | δεικνύς, δεικνῦσα, δεικνὺν |
| | **γεν.** | δεικνύντος, δεικνύσης, δεικνύντος κτλ. |
| | **κλ.** | (ὦ) δεικνύς, δεικνῦσα, δεικνὺν |
| **Πληθ.** | **ον.** | δεικνύντες, δεικνῦσαι, δεικνύντα |
| | **γεν.** | δεικνύντες, δεικνῦσαι, δεικνύντα |
| | **δοτ.** | δεικνῦσι, δεικνύσαις, δεικνῦσι κτλ. |
| **Δυϊκ.** | τὼ | δεικνύντε, δεικνύσᾱ, δεικνύντε |
| | τοῖν | δεικνύντοιν, δεικνύσαιν, δεικνύντοιν |

**Έτσι και: (του ἀπόλλυμι μετ. ενεστ.) ἀπολλύς, ἀπολλῦσα, ἀπολλὺν – (του δύομαι μετ. αορ. β΄) δύς, δῦσα, δὺν – (του φύομαι μετ. αορ. β΄) φύς, φῦσα, φὺν κ.ά.**

**5) σε -ων, -ουσα, -ον** (πβ. § 174: ἄκων, ἄκουσα, ἄκον - ἑκών, ἑκοῦσα, ἑκόν):

| | | |
|---|---|---|
| **Ενικ.** | **ον.** | λύων, λύουσα, λῦον |
| | **γεν.** | λύοντος, λυούσης, λύοντος κτλ. |
| | **κλ.** | (ὦ) λύων, λύουσα, λῦον |



22-0012_88-163_18b.indd 58 12/10/2017 15:07

| | | |
|---|---|---|
| **Πληθ.** | **ον.** | λύοντες, λύουσαι, λύοντα |
| | **γεν.** | λυόντων, λυουσῶν, λυόντων |
| | **δοτ.** | λύουσι, λυούσαις, λύουσι κτλ. |
| **Δυϊκ.** | τὼ | λύοντε, λυούσᾱ, λύοντε |
| | τοῖν | λυόντοιν, λυούσαιν, λυόντοιν |

**Έτσι και:** λύσων, λύσουσα, λῦσον
γράφων, γράφουσα, γράφον
γράψων, γράψουσα, γράψον κ.ά.

| | | |
|---|---|---|
| **Ενικ.** | **ον.** | φυγών, φυγοῦσα, φυγὸν |
| | **γεν.** | φυγόντος, φυγούσης, φυγόντος κτλ. |
| | **κλ.** | (ὦ) φυγών, φυγοῦσα, φυγὸν |
| **Πληθ.** | **ον.** | φυγόντες, φυγοῦσαι, φυγόντα |
| | **γεν.** | φυγόντων, φυγουσῶν, φυγόντων |
| | **δοτ.** | φυγοῦσι, φυγούσαις, φυγοῦσι κτλ. |
| **Δυϊκ.** | τὼ | φυγόντε, φυγούσᾱ, φυγόντε |
| | τοῖν | φυγόντοιν, φυγούσαιν, φυγόντοιν |

**Έτσι και:** (εἰμὶ) ὤν, οὖσα, ὄν
(αἱρῶ) ἑλών, ἑλοῦσα, ἑλὸν
(ὁρῶ) ἰδών, ἰδοῦσα, ἰδὸν κ.ά.

**6) σε -ῶν, -ῶσα, -ῶν** (πβ. § 122, ε: Ξενοφῶν -ῶντος):

| | | |
|---|---|---|
| **Ενικ.** | **ον.** | τιμῶν, τιμῶσα, τιμῶν |
| | **γεν.** | τιμῶντος, τιμώσης, τιμῶντος κτλ. |



22-0012_88-163_18b.indd 59 12/10/2017 15:07

| | | |
|---|---|---|
| | κλ. | (ὦ) τιμῶν, τιμῶσα, τιμῶν |
| Πληθ. | ον. | τιμῶντες, τιμῶσαι, τιμῶντα |
| | γεν. | τιμώντων, τιμωσῶν, τιμώντων |
| | δοτ. | τιμῶσι, τιμώσαις, τιμῶσι κτλ. |
| Δυϊκ. | τὼ | τιμῶντε, τιμώσᾱ, τιμῶντε |
| | τοῖν | τιμώντοιν, τιμώσαιν, τιμώντοιν |

Έτσι και: ὁρῶν, ὁρῶσα, ὁρῶν - φοιτῶν, φοιτῶσα, φοιτῶν κ.ά.
όμοια και (του ἐλαύνω μετ. μέλλ.) ἐλῶν, ἐλῶσα, ἐλῶν κ.ά.

7) σε **-ῶν, -οῦσα, -οῦν** (πβ. § 122, δ: πλακοῦς -οῦντος):

| | | |
|---|---|---|
| Ενικ. | ον. | δηλῶν, δηλοῦσα, δηλοῦν |
| | γεν. | δηλοῦντος, δηλούσης, δηλοῦντος κτλ. |
| | κλ. | (ὦ) δηλῶν, δηλοῦσα, δηλοῦν |
| Πληθ. | ον. | δηλοῦντες, δηλοῦσαι, δηλοῦντα |
| | γεν. | δηλούντων, δηλουσῶν, δηλούντων |
| | δοτ. | δηλοῦσι, δηλούσαις, δηλοῦσι κτλ. |
| Δυϊκ. | τὼ | δηλοῦντε, δηλούσα, δηλοῦντε |
| | τοῖν | δηλούντοιν, δηλούσαιν, δηλούντοιν |

Έτσι και: ποιῶν, ποιοῦσα, ποιοῦν - ἐλευθερῶν, ἐλευθεροῦσα, ἐλευθεροῦν - ἀγγελῶν, ἀγγελοῦσα, ἀγγελοῦν - μενῶν, μενοῦσα, μενοῦν κ.ά.



22-0012_88-163_18b.indd 60 12/10/2017 15:07

**8) σε -ώς, -υῖα, -ός:** λελυκώς, λελυκυῖα, λελυκὸς **που κλίνεται έτσι:**

| | (θ. λελυκοτ-) | (θ. λελυκυσ-) | (θ. λελυκοτ-) |
|---|---|---|---|
| | | **Ενικός αριθμός** | |
| **ον.** | λελυκὼς | λελυκυῖα | λελυκὸς |
| **γεν.** | λελυκότος | λελυκυίας | λελυκότος |
| **δοτ.** | λελυκότι | λελυκυίᾳ | λελυκότι |
| **αιτ.** | λελυκότα | λελυκυῖαν | λελυκὸς |
| **κλ.** | λελυκὼς | λελυκυῖα | λελυκὸς |
| | | **Πληθυντικός αριθμός** | |
| **ον.** | λελυκότες | λελυκυῖαι | λελυκότα |
| **γεν.** | λελυκότων | λελυκυιῶν | λελυκότων |
| **δοτ.** | λελυκόσι κτλ. | λελυκυίαις κτλ. | λελυκόσι κτλ. |
| | | **Δυϊκός αριθμός** | |
| **ον., αιτ., κλ.** | λελυκότε | λελυκυίᾱ | λελυκότε |
| **γεν., δοτ.** | λελοκότοιν | λελυκυίαιν | λελυκότοιν |

**Έτσι και:** ἠγγελκώς, -κυῖα, -κός· γεγραφώς, γεγραφυῖα, γεγραφός·
(του άχρ. ρ. εἴκω = μοιάζω· παρακ. ἔοικα) εἰκώς, εἰκυῖα, εἰκός·
(του ἀποθνῄσκω, παρακ. τέθνηκα) τεθνηκώς -κυῖα, -κός·
(του άχρ. ρ. δείδω = φοβούμαι, παρακ. δέδοικα) δεδοικώς, -κυῖα, -κός ή
δεδιώς, δεδιυῖα, δεδιός· (του ρ. οἶδα = γνωρίζω) εἰδώς, εἰδυῖα, εἰδός·



22-0012_88-163_18b.indd 61 12/10/2017 15:07

(του ρ. γίγνομαι) γεγονώς, γεγονυῖα, γεγονὸς κ.ά.

**9) σε -ώς, -ῶσα, -ὼς (ή -ός)**: ἑστώς, ἑστῶσα, ἑστὼς (βλ. § 39, 4) που κλίνεται έτσι:

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| **Εν.** | **ον.** | ὁ | ἑστὼς | ἡ | ἑστῶσα |
| | **γεν.** | τοῦ | ἑστῶτος κτλ. | τῆς | ἑστώσης κτλ. |
| | **κλ.** | (ὦ) | ἑστὼς | (ὦ) | ἑστῶσα |
| **Πληθ.** | **ον.** | οἱ | ἑστῶτες | αἱ | ἑστῶσαι |
| | **γεν.** | τῶν | ἑστώτων | τῶν | ἑστωσῶν |
| | **δοτ.** | τοῖς | ἑστῶσι κτλ. | ταῖς | ἑστώσαις κτλ. |
| **Δυϊκ.** | | τὼ | ἑστῶτε | τὼ | ἑστώσᾱ |
| | | τοῖν | ἑστώτοιν | τοῖν | ἑστώσαιν |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **Εν.** | **ον.** | τὸ | ἑστὼς (ή ἑστὸς) |
| | **γεν.** | τοῦ | ἑστῶτος κτλ. |
| | **κλ.** | (ὦ) | ἑστὼς (ή ἑστὸς) |
| **Πληθ.** | **ον.** | τὰ | ἑστῶτα |
| | **γεν.** | τῶν | ἑστώτων |
| | **δοτ.** | τοῖς | ἑστῶσι κτλ. |
| **Δυϊκ.** | | τὼ | ἑστῶτε |
| | | τοῖν | ἑστώτοιν |



22-0012_88-163_18b.indd 62 12/10/2017 15:07

Έτσι και: (του ἀποθνῄσκω, παρακ. τέθνηκα) β΄ τύπος: τεθνεώς, τεθνεῶσα, τεθνεὼς ή τεθνεός.

**188.** Η κλητ. του ενικού των τριτόκλιτων μετοχών στο αρσεν. (όπως και στο θηλ. και στο ουδ.) σχηματίζεται όμοια με την ονομαστική: ὦ λύσας, ὦ λυθείς, ὦ διδούς, ὦ δεικνύς, ὦ λύων, ὦ τιμῶν κτλ.

## 17ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

## ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ

### 1. Βαθμοί και παραθετικά των επιθέτων

**189.** Η ιδιότητα ή ποιότητα που φανερώνει ένα επίθετο μπορεί να υπάρχει σε δύο ή περισσότερα όντα, αλλά σε διαφορετικό βαθμό. Για να δηλώσουν το διαφορετικό αυτό βαθμό, τα επίθετα έχουν κανονικά ξεχωριστούς τύπους (μονολεκτικούς ή περιφραστικούς) που λέγονται **βαθμοί των επιθέτων: σοφός** μὲν Σοφοκλῆς, **σοφώτερος** δ' Εὐριπίδης, ἀνδρῶν δ' ἁπάντων **σοφώτατος** Σωκράτης - **φίλος, μᾶλλον φίλος, μάλιστα φίλος.**

**190.** Οι βαθμοί των επιθέτων είναι τρεις:

1) Όταν το επίθετο φανερώνει απλώς μια ιδιότητα ή



22-0012_88-163_18b.indd 63 12/10/2017 15:07

**ποιότητα ενός όντος, χωρίς σύγκριση προς άλλο, λέγεται επίθετο θετικού βαθμού ή απλώς θετικό**: ὁ δίκαιος ἀνήρ.

**2) Όταν το επίθετο φανερώνει ότι ένα ον έχει μια ιδιότητα ή ποιότητα σε βαθμό ανώτερο συγκριτικά προς ένα άλλο ή προς πολλά άλλα που λογαριάζονται σαν ένα, λέγεται επίθετο συγκριτικού βαθμού, ή απλώς συγκριτικό:** οὗτός ἐστι δικαιότερος ἐκείνου - χρυσὸς κρείσσων πολλῶν χρημάτων.

**3) Όταν το επίθετο φανερώνει ότι ένα ον έχει μια ιδιότητα ή ποιότητα σε πολύ μεγάλο βαθμό ανώτερο από όλα τα άλλα του ίδιου είδους, λέγεται επίθετο υπερθετικού βαθμού ή απλώς υπερθετικό· και:**

**α) το υπερθετικό που φανερώνει ότι ένα ον έχει μια ιδιότητα ή ποιότητα σε πολύ μεγάλο βαθμό, απόλυτα, χωρίς να γίνεται σύγκριση προς άλλα, λέγεται υπερθετικό απόλυτο:** οὗτός ἐστι δικαιότατος·

**β) το υπερθετικό που φανερώνει ότι ένα ον έχει μια ιδιότητα ή ποιότητα στον πιο μεγάλο βαθμό συγκριτικά προς όλα τα άλλα του ίδιου είδους μαζί λέγεται υπερθετικό σχετικό:** Ἀριστείδης ἦν δικαιότατος πάντων τῶν Ἀθηναίων.

**191. Το συγκριτικό και το υπερθετικό ενός επιθέτου μαζί λέγονται μ' ένα όνομα παραθετικά του επιθέτου.**

**192. Όπως στη νέα ελληνική, έτσι και στην αρχαία, τα παραθετικά των επιθέτων σχηματίζονται ή με μία λέξη (και τότε λέγονται μονολεκτικά) ή με δύο λέξεις (και τότε λέγονται περιφραστικά).**



22-0012_88-163_18b.indd 64 12/10/2017 15:07

## 2. Κανονικός σχηματισμός μονολεκτικών παραθετικών

**193.** Τα μονολεκτικά παραθετικά των επιθέτων στην αρχαία ελληνική, όπως και στη νέα, σχηματίζονται κανονικά από το θετικό, αφού στο θέμα (του αρσεν. γένους) προστεθούν ορισμένες καταλήξεις που λέγονται **παραθετικές καταλήξεις**. Οι πιο συνηθισμένες παραθετικές καταλήξεις είναι:

για το συγκριτικό: **-τερος, -τέρα, -τερον**·

για το υπερθετικό: **-τατος, -τάτη, -τατον.**

Έτσι τα παραθετικά που σχηματίζονται με τις παραπάνω καταλήξεις είναι δευτερόκλιτα επίθετα, τρικατάληκτα με τρία γένη. Π.χ.



22-0012_88-163_18b.indd 65 12/10/2017 15:07

22-0012_88-163_18b.indd 66



| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| πτωχὸς | (θ. πτωχο-) | συγκρ. | πτωχό-τερος, | πτωχο-τέρα, | πτωχό-τερον |
| | | υπερθ. | πτωχό-τατος, | πτωχο-τάτη, | πτωχό-τατον |
| βαρὺς | (θ. βαρυ-) | συγκρ. | βαρύ-τερος, | βαρυ-τέρα, | βαρύ-τερον |
| | | υπερθ. | βαρύ-τατος, | βαρυ-τάτη, | βαρύ-τατον |
| ἀληθὴς | (θ. ἀληθεσ-) | συγκρ. | ἀληθέσ-τερος, | ἀληθεσ-τέρα, | ἀληθέσ-τερον |
| | | υπερθ. | ἀληθέσ-τατος, | ἀληθεσ-τάτη, | ἀληθέσ-τατον |
| μέλας | (θ. μελαν-) | συγκρ. | μελάν-τερος, | μελαν-τέρα, | μελάν-τερον |
| | | υπερθ. | μελάν-τατος, | μελαν-τάτη, | μελάν-τατον |
| χαρίεις | (θ. χαριετ-) | συγκρ. | χαριέσ-τερος, | χαριεσ-τέρα, | χαριέσ-τερον |
| (πβ. § 173 και § 70, 3) | | υπερθ. | χαριέσ-τατος, | χαριεσ-τάτη, | χαριέσ-τατον |
| ἄχαρις | (θ. ἀχαριτ-) | συγκρ. | ἀχαρίσ-τερος, | ἀχαρισ-τέρα, | ἀχαρίσ-τερον |
| (πβ. § 70, 3) | | υπερθ. | ἀχαρίσ-τατος, | ἀχαρισ-τάτη, | ἀχαρίσ-τατον |

12/10/2017 15:07

### 3. Τα παραθετικά σε -ότερος, -ότατος και -ώτερος, -ώτατος

**194.** Τα παραθετικά των δευτερόκλιτων επιθέτων διατηρούν το χαρακτήρα του θετικού **ο**, αν προηγείται συλλαβή φύσει ή θέσει μακρόχρονη (βλ. § 33)· τον εκτείνουν σε **ω**, αν προηγείται συλλαβή βραχύχρονη:

| | | |
|---|---|---|
| ξηρὸς | ξηρ**ό**-τερος | ξηρ**ό**-τατος |
| πτωχὸς | πτωχ**ό**-τερος | πτωχ**ό**-τατος |
| γενναῖος | γενναι**ό**-τερος | γενναι**ό**-τατος |
| θερμὸς | θερμ**ό**-τερος | θερμ**ό**-τατος |
| ἔνδοξος | ἐνδοξ**ό**-τερος | ἐνδοξ**ό**-τατος |

αλλά: νέος νε**ώ**-τερος νε**ώ**-τατος· σοφὸς σοφ**ώ**-τερος σοφ**ώ**-τατος

### 4. Αναλογικός σχηματισμός παραθετικών

**195.** Τα παραθετικά μερικών επιθέτων της αρχαίας ελληνικής δε σχηματίζονται κανονικά με την απλή προσθήκη των παραθετικών καταλήξεων -τερος, -τατος στο θέμα τους, παρά διαμορφώνονται από α ν α λ ο γ ί α προς τα παραθετικά άλλων επιθέτων και λήγουν όπως αυτά (πβ. τα νεοελ.: ελαφρός - ελαφρύτερος όπως το βαρύτερος, χοντρός - χοντρύτερος όπως το παχύτερος, αντί για τα κανονικά ελαφρότερος, χοντρότερος).

Έτσι διαμορφώνονται οι ακόλουθες α ν α λ ο γ ι κ έ ς π α ρ α θ ε τ ι κ έ ς κ α τ α λ ή ξ ε ι ς :



22-0012_88-163_18b.indd 67 12/10/2017 15:07

22-0012_88-163_18b.indd 68



### α) -έστερος, -έστατος

**Κατά τα παραθετικά των σιγμόληκτων επιθέτων σε -ης, -ες (ἀληθής, ἀληθέσ-τερος, ἀληθέσ-τατος) σχηματίζουν τα παραθετικά τους τα τριτόκλιτα επίθετα σε -ων, -ον (γεν. -ονος), καθώς και τα επίθετα ἄκρατος (=αυτός που δεν έχει ανακατευτεί με άλλον, ανόθευτος), ἅσμενος (= ευχαριστημένος), ἐρρωμένος (= δυνατός) και πένης:**

| | | | |
|---|---|---|---|
| σώφρων | (θ. σωφρον-) | σωφρον-έσ-τερος | σωφρον-έσ-τατος |
| εὐδαίμων | (θ. εὐδαιμον-) | εὐδαιμον-έσ-τερος | εὐδαιμον-έσ-τατος κ.ά. |
| ἄκρατος | (θ. ἀκρατο-) | ἀκρατ-έσ-τερος | ἀκρατ-έσ-τατος (και ἀκρατό-τατος) |
| ἅσμενος | (θ. ἁσμενο-) | ἁσμεν-έσ-τερος (και ἁσμενώ-τερος | ἁσμεν-έσ-τατος ἁσμενώ-τατος) |
| ἐρρωμένος | (θ. ἐρρωμενο-) | ἐρρωμεν-έσ-τερος | ἐρρωμεν-έσ-τατος |
| πένης | (θ. πενητ-) | πεν-έσ-τερος | πεν-έσ-τατος |

### β) -ούστερος, -ούστατος

**Το επίθετο ἁπλοῦς και τα συνηρημένα επίθετα της β΄ κλίσης με β΄ συνθ. το όνομα νοῦς σχηματίζουν τα παραθετικά τους σε -ούστερος, -ούστατος (κατά τα παραθετικά σε -έστερος, -έστατος με συναίρεση):**

12/10/2017 15:07

22-0012_88-163_18b.indd 69

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| ἁπλοῦς | (θ. ἁπλοο-) | | ἁπλούστερος | ἁπλούστατος |
| | | (από το) | ἁπλο-έσ-τερος | ἁπλο-έσ-τατος) |
| εὔνους | (θ. εὐνοο-) | | εὐνούστερος | εὐνούστατος |
| | | (από το) | εὐνο-έσ-τερος | εὐνο-έσ-τατος) |

### γ) -ίστερος, -ίστατος

**Τα μονοκατάληκτα επίθετα ἅρπαξ, βλάξ, λάλος (= φλύαρος), κλέπτης, πλεονέκτης σχηματίζουν τα παραθετικά τους σε -ίστερος, -ίστατος (κατά τα παραθετικά του ἄχαρις: ἀχαρίστερος, ἀχαρίστατος· βλ. § 193):**



| | | | |
|---|---|---|---|
| ἅρπαξ | (θ. ἁρπαγ-) | ἁρπαγ-ίσ-τερος | ἁρπαγ-ίσ-τατος |
| βλὰξ | (θ. βλακ-) | βλακ-ίσ-τερος | βλακ-ίσ-τατος |
| λάλος | (θ. λαλο-) | λαλ-ίσ-τερος | λαλ-ίσ-τατος |
| κλέπτης | (θ. κλεπτα-) | κλεπτ-ίσ-τερος | κλεπτ-ίσ-τατος |
| πλεονέκτης | (θ. πλεονεκτα-) | πλεονεκτ-ίσ-τερος | πλεονεκτ-ίσ-τατος |

12/10/2017 15:07

### δ) -αίτερος, -αίτατος

**Το επίθ. παλαιὸς σχηματίζει τα παραθετικά του με θέμα το επίρρ. πάλαι σε -αίτερος, -αίτατος:**

παλαιὸς παλαίτερος παλαίτατος

**Ανάλογα προς αυτό σχηματίστηκαν τα παραθετικά:**

| | | | |
|---|---|---|---|
| γεραιὸς | (= γέροντας, σεβαστός) | γεραί-τερος | γεραίτατος |
| σχολαῖος | (=αργός, αργοκίνητος) | σχολαί-τερος | σχολαί-τατος |

**Από αυτά αποσπάστηκε η κατάληξη -αίτερος, -αίτατος, με την οποία σχηματίζουν τα παραθετικά τους ορισμένα επίθετα σε -ος:**

| | | |
|---|---|---|
| ἴσος | ἰσ-αί-τερος | ἰσ-αί-τατος |
| ὄψιος (= ὄψιμος) | ὀψι-αί-τερος | ὀψι-αί-τατος |
| (πλησίος) | πλησι-αί-τερος | πλησι-αί-τατος |
| πρῷος (από το πρώιος = πρωινός) | πρῳ-αί-τερος | πρῳ-αί-τατος |
| εὔδιος | εὐδι-αί-τερος (και εὐδιέσ-τερος) | εὐδι-αί-τατος εὐδιέσ-τατος) |
| ἥσυχος | ἡσυχ-αί-τερος | ἡσυχ-αί-τατος |



22-0012_88-163_18b.indd 70 12/10/2017 15:07

| | | | |
|---|---|---|---|
| | (και | ἡσῠχώ-τερος | ἡσῠχώ-τατος) |
| ἴδιος | | ἰδι-αί-τερος | ἰδι-αί-τατος |
| | (και) | ἰδιώ-τερος | ἰδιώ-τατος) |
| φίλος | | φιλ-αί-τερος | φιλ-αί-τατος |
| | (και | φιλ-ίων ή φίλ-τερος | φίλ-τατος) |

### 5. Ανώμαλα παραθετικά (σε -ίων, -ιστος)

**196.** Μερικά επίθετα της αρχαίας ελληνικής δε σχηματίζουν τα παραθετικά τους με τις παραθετικές καταλήξεις -τερος, -τατος, παρά παίρνουν στο συγκριτικό την κατάληξη -ίων (αρσ. και θηλ.), -ιον (ουδέτ.) και στο υπερθετικό την κατάληξη -ιστος, -ίστη, -ιστον. Επειδή τα παραθετικά αυτά σχηματίζονται πολλές φορές με διάφορες φθογγικές παθήσεις ή και με θέμα διαφορετικό από το θέμα του θετικού, λέγονται **ανώμαλα παραθετικά**. Τα επίθετα αυτά είναι:



22-0012_88-163_18b.indd 71 12/10/2017 15:07

| Θετικός | Συγκριτικός | |
|---|---|---|
| 1. αἰσχρὸς | ὁ, ἡ αἰσχίων | τὸ αἴσχιον |
| 2. ἐχθρὸς | ὁ, ἡ ἐχθίων | τὸ ἔχθιον |
| | και ομαλά | ἐχθρό-τερος |
| 3. ἡδὺς | ὁ, ἡ ἡδίων | τὸ ἥδιον |
| 4. καλὸς | ὁ, ἡ καλλίων | τὸ κάλλιον |
| 5. μέγας | ὁ, ἡ μείζων | τὸ μεῖζον |
| 6. ῥᾴδιος | ὁ, ἡ ῥᾴων | τὸ ῥᾷον |
| 7. ταχὺς | ὁ, ἡ θάττων | τὸ θᾶττον |
| 8. ἀγαθὸς | ὁ, ἡ ἀμείνων | τὸ ἄμεινον |
| » | ὁ, ἡ βελτίων | τὸ βέλτιον |
| » | ὁ, ἡ κρείττων | τὸ κρεῖττον |
| » | ὁ, ἡ λῴων | τὸ λῷον |
| 9. κακὸς | ὁ, ἡ κακίων | τὸ κάκιον |
| » | ὁ, ἡ χείρων | τὸ χεῖρον |
| 10. μακρὸς | | μακρό-τερος |
| » | | - |
| 11. μικρὸς | | μικρό-τερος |
| » | ὁ, ἡ ἐλάττων | τὸ ἔλαττον |
| » | ὁ, ἡ ἧττων | τὸ ἧττον |
| 12. ὀλίγος | ὁ, ἡ μείων | τὸ μεῖον |
| 13. πολὺς | ὁ, ἡ πλείων | τὸ πλέον |



22-0012_88-163_18b.indd 72 12/10/2017 15:07

| Υπερθετικός | (θέμα) |
|---|---|
| αἴσχιστος | (αἰσχ-, πβ. αἶσχ-ος) |
| ἔχθιστο | (ἐχθ-, πβ. ἔχθ-ος = έχθρα) |
| ἐχθρό-τατος | (ἐχθρο-) |
| ἥδιστος | (ἡδ-) |
| κάλλιστος | (καλλ-, πβ. κάλλ-ος) |
| μέγιστος | (μεγ-) |
| ῥᾷστος | (ῥα-) |
| τάχιστος | (θαχ-) |
| ἄριστος | (ἀμεν- και ἀρ-, πβ. ἀρ-ετὴ) |
| βέλτιστος | (βελτ-) |
| κράτιστος | (κρετ-, κρατ-, πβ. κράτ-ος) |
| λῷστος | (λω-) |
| κάκιστος | (κακ-) |
| χείριστος | (χερ-, χειρ-) |
| μακρό-τατος | (ομαλά) |
| μήκιστος | (μηκ-, πβ. μῆκ-ος) |
| μικρό-τατος | (ομαλά) |
| ἐλάχιστος | (ἐλαχ-) |
| επίρρ. ἥκιστα | (ἡκ-) |
| ὀλίγιστος | (με-, ὀλιγ-) |
| πλεῖστος | (πλε-) |



22-0012_88-163_18b.indd 73 12/10/2017 15:07

## 6. Κλίση των συγκριτικών σε -ίων, -ιον (και -ων, -ον)

**197.** Τα συγκριτικά σε -ίων, -ιον (ή -ων, -ον) είναι δικατάληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης με τρία γένη και κλίνονται κατά το ακόλουθο παράδειγμα (πβ. § 178):

(θ. βελτιον-, βελτιοσ-)

### Ενικός αριθμός

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| ον. | ὁ | ἡ | βελτίων | τὸ | βέλτιον |
| γεν. | τοῦ | τῆς | βελτίον-ος | τοῦ | βελτίον-ος |
| δοτ. | τῷ | τῇ | βελτίον-ι | τῷ | βελτίον-ι |
| αιτ. | τὸν | τὴν | βελτίον-α ή βελτίω | τὸ | βέλτιον |
| κλ. | | (ὦ) | βέλτιον | (ὦ) | βέλτιον |

### Πληθυντικός αριθμός

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| ον. | οἱ | αἱ | βελτίον-ες ή βελτίους | τὰ | βελτίον-α ή βελτίω |
| γεν. | τῶν | | βελτιόν-ων | τῶν | βελτιόν-ων |
| δοτ. | τοῖς | ταῖς | βελτίοσι(ν) | τοῖς | βελτίοσι(ν) |
| αιτ. | τοὺς | τὰς | βελτίον-ας ή βελτίους | τὰ | βελτίον-α ή βελτίω |
| κλ. | | (ὦ) | βελτίον-ες ή βελτίους | (ὦ) | βελτίον-α ή βελτίω |

Δυϊκός (και για τα τρία γένη) ον., αιτ., κλ. βελτίον-ε – γεν., δοτ. βελτιόν-οιν



22-0012_88-163_18b.indd 74 12/10/2017 15:07

## 7. Περιφραστικά παραθετικά. Παραθετικά μετοχών

**198.** Τα περιφραστικά παραθετικά (βλ. § 192) σχηματίζονται στην αρχαία ελληνική, όπως και στη νέα, με το θετικό του επιθέτου και με ορισμένο ποσοτικό επίρρημα εμπρός από αυτό. Έτσι ο συγκριτικός βαθμός σχηματίζεται με το επίρρ. μᾶλλον και ο υπερθ. με το επίρρ. μάλιστα εμπρός από το θετικό:

θετ. ἐπιμελὴς συγκρ. μᾶλλον ἐπιμελὴς
υπερθ. μάλιστα ἐπιμελὴς

(πβ. τα νεοελλ.: μικρός - πιο μικρός - ο πιο μικρός ή πολύ μικρός).

**199.** Όλα τα επίθετα που σχηματίζουν μονολεκτικά παραθετικά μπορούν να σχηματίσουν παράλληλα και περιφραστικά παραθετικά. Σχηματίζουν τα παραθετικά τους μόνο περιφραστικά οι μετοχές και μερικά μονοκατάληκτα επίθετα που χρησιμοποιούνται και ως ουσιαστικά.

**200.** 1) **Μετοχές:** δυνάμενος - μᾶλλον δυνάμενος - μάλιστα δυνάμενος· συμφέρων - μᾶλλον συμφέρων - μάλιστα συμφέρων· ὠφελῶν - μᾶλλον ὠφελῶν - μάλιστα ὠφελῶν κ.ά. (πβ. τα νεοελλ.: αντρειωμένος - πιο αντρειωμένος - ο πιο αντρειωμένος ή πολύ αντρειωμένος).

2) **Μονοκατάληκτα επίθετα:** εἴρων - μᾶλλον εἴρων - μάλιστα εἴρων· ἔνδακρυς - μᾶλλον ἔνδακρυς - μάλιστα ἔνδακρυς. Έτσι και τα εὔελπις, κόλαξ, ὑβριστής, φιλόγελως κ.ά.



22-0012_88-163_18b.indd 75 12/10/2017 15:07

## 8. Ελλειπτικά παραθετικά

**201.** Σε μερικά επίθετα λείπει ο θετικός βαθμός ή και ένας από τους δύο άλλους βαθμούς. Τα παραθετικά των επιθέτων αυτών λέγονται **ελλειπτικά παραθετικά.**

Τα περισσότερα ελλειπτικά παραθετικά παράγονται από επιρρήματα, προθέσεις ή μετοχές:

| | συγκριτικός | υπερθετικός |
|---|---|---|
| 1. (ἄνω) | ἀνώ-τερος | ἀνώ-τατος |
| 2. (κάτω) | κατώ-τερος | κατώ-τατος |
| 3. (πρὸ) | πρό-τερος | πρῶτος (πρό-ατος) |
| 4. (ὑπὲρ) | ὑπέρ-τερος | ὑπέρ-τατος |
| 5. (ἐπικρατῶν) | ἐπικρατ-έστερος | - |
| 6. (προτιμώμενος) | προτιμό-τερος | - |
| 7. - | ὕστερος | ὕστατος |
| 8. - | - | ὕπατος |
| 9. - | - | ἔσχατος |

**202.** Μερικά επίθετα **δε σχηματίζουν παραθετικά,** γιατί φανερώνουν ιδιότητα, ποιότητα ή κατάσταση που δεν παρουσιάζει βαθμούς. Τέτοια επίθετα είναι:

1) **όσα φανερώνουν ύλη:** λίθινος, ἀργυροῦς, γήινος· **τοπική ή χρονική σχέση:** χερσαῖος, θαλάσσιος, θερινός, ἡμερήσιος· **μέτρο:** σταδιαῖος, πηχυαῖος· **καταγωγή, συγγένεια:** πατρῷος, μητρικός· **μόνιμη κατάσταση:** θνητός, νεκρὸς κ.ά.



22-0012_88-163_18b.indd 76 12/10/2017 15:07

**2) μερικά σύνθετα με α΄ συνθετικό το στερητικό ἀ-** (βλ. § 423, α): ἀθάνατος, ἄυλος, ἄυπνος, ἄψυχος κ.ά.

**3) μερικά σύνθετα με α΄ συνθετικό το επίθετο πᾶς ή την πρόθ. ὑπὲρ (που έχουν μόνα τους υπερθετική σημασία):** πάνσοφος, πάντιμος, πάγκαλος – ὑπερμεγέθης, ὑπέρλαμπρος κ.ά.

## 9. Παραθετικά επιρρημάτων

**203. Πολλά επιρρήματα** (βλ. § 362) της αρχαίας επιδέχονται σύγκριση και γι' αυτό σχηματίζουν **παραθετικά** (όπως και στη νέα: ωραία - ωραιότερα ή πιο ωραία - ωραιότατα ή πάρα πολύ ωραία).

**Σχηματίζουν έτσι παραθετικά στην αρχαία ελληνική:**

**1) Επιρρήματα σε -ως που παράγονται από επίθετα. Τα επιρρήματα αυτά στον συγκριτικό έχουν τύπο όμοιο με την ενική αιτιατ. του ουδετ. του συγκριτικού επιθέτου και στον υπερθετικό έχουν τύπο όμοιο με την πληθυντική αιτιατ. του ουδετέρου του υπερθετικού επιθέτου:**

| | | | |
|---|---|---|---|
| (δίκαιος) | δικαίως | δικαιότερον | δικαιότατα |
| (σοφὸς) | σοφῶς | σοφώτερον | σοφώτατα |
| (ἀληθὴς) | ἀληθῶς | ἀληθέστερον | ἀληθέστατα |
| (σώφρων) | σωφρόνως | σωφρονέστερον | σωφρονέστατα |
| (ἡδὺς) | ἡδέως | ἥδιον | ἥδιστα |
| (καλὸς) | καλῶς | κάλλιον | κάλλιστα κ.ά. |

**2) Τα επιρρήματα εὖ** (αντίστοιχο του επιθέτου ἀγαθός), **ὀλίγον και πολύ:**



22-0012_88-163_18b.indd 77 12/10/2017 15:07

**εὖ** - ἄμεινον - ἄριστα και βέλτιον - βέλτιστα και κρεῖττον - κράτιστα.
**ὀλίγον** - μεῖον - ὀλίγιστα και ἔλαττον - ἐλάχιστα και ἧττον - ἥκιστα.
**πολύ** - πλέον - πλεῖστα (ή πλεῖστον).

3) Το επίρρ. **μάλα** (= πολύ), που οι τρεις βαθμοί του είναι: θετ. μάλα - συγκριτ. μᾶλλον - υπερθ. μάλιστα.

4) Μερικά τοπικά επιρρήματα που παίρνουν παραθετικές καταλήξεις **-τέρω, -τάτω:**

| θετ. | ἄνω | συγκρ. | ἀνωτέρω | υπερθ. | ἀνωτάτω |
|---|---|---|---|---|---|
| » | ἄπωθεν (=μακριά) | » | ἀπωτέρω | » | ἀπωτάτω |
| » | ἐγγὺς (= κοντά) | » | ἐγγυτέρω | » | ἐγγυτάτω και |
| » | » | » | ἐγγύτερον | » | ἐγγύτατα και |
| » | » | » | ἔγγιον | » | ἔγγιστα |
| » | ἔξω | » | ἐξωτέρω | » | ἐξωτάτω |
| » | ἔσω (και εἴσω) | » | ἐσωτέρω | » | ἐσωτάτω |
| » | κάτω | » | κατωτέρω | » | κατωτάτω |
| » | πόρρω | » | πορρωτέρω | » | πορρωτάτω |
| » | πέρα | » | περαιτέρω | » | — |



22-0012_88-163_18b.indd 78 12/10/2017 15:07

**5) Μερικά χρονικά επιρρήματα με παραθετικές καταλήξεις -(αί)τερον, -(αί)τατα (βλ. § 195, δ)**

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| θετ. | πάλαι | συγκρ. | παλαίτερον | υπερθ. | παλαίτατα |
| » | πρωΐ | » | πρωιαίτερον | » | πρωιαίτατα ή |
| » | » | » | πρᾳαίτερον | » | πρᾳαίτατα |
| » | ὀψὲ (= αργά) | » | ὀψιαίτερον | » | ὀψιαίτατα |

**204.** Και τα παραθετικά των επιρρημάτων, όπως και των επιθέτων, εκφέρονται κάποτε περιφραστικά με το μᾶλλον, μάλιστα και το θετικό· π.χ.

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| θετ. | σοφῶς | συγκρ. | μᾶλλον σοφῶς | υπερθ. | μάλιστα σοφῶς |
| » | ἡδέως | » | μᾶλλον ἡδέως | » | μάλιστα ἡδέως |

## 18ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

## ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

**205. Αριθμητικά** λέγονται οι λέξεις που φανερώνουν αριθμούς ή παράγονται από ονόματα αριθμών.

Τα αριθμητικά είναι **επίθετα, ουσιαστικά** και **επιρρήματα.**



22-0012_88-163_18b.indd 79 12/10/2017 15:07

## Α΄. Αριθμητικά επίθετα

### 1) Είδη αριθμητικών επιθέτων

**206.** Τα αριθμητικά επίθετα είναι **απόλυτα, τακτικά, χρονικά, πολλαπλασιαστικά** και **αναλογικά.**

α) Τα **απόλυτα αριθμητικά** (όπως και στη νέα ελληνική) φανερώνουν απλώς ένα ορισμένο πλήθος από όντα: **εἷς** (ὁπλίτης), **μία** (ναῦς), **ἕν** (ὅπλον), **δέκα** (τάλαντα).

β) Τα **τακτικά αριθμητικά** (όπως και στη νέα ελληνική) φανερώνουν την τάξη, δηλ. τη θέση που κατέχει ένα ορισμένο ον σε μια σειρά από όμοιά του: **πρῶτος** (μήν), **δευτέρα** (ἡμέρα), **τρίτον** (ἔτος)· αυτά λήγουν ως το 19 σε **-τος** (εκτός από το δεύτερος, ἕβδομος, ὄγδοος) και από τα 20 και πέρα σε **-στός:** (τρία) τρίτος, (ἓξ) ἕκτος - (εἴκοσι) εἰκοστὸς - ἑκατὸν (ἑκατοστός).

γ) Τα **χρονικά αριθμητικά** (που δεν τα έχει η νέα ελληνική) φανερώνουν χρόνο, δηλ. ποια ημέρα, από τότε που άρχισε, τελειώνει κάποια ενέργεια· αυτά σχηματίζονται από το θέμα των τακτικών και λήγουν σε **-αῖος:** (δεύτερος) δευτεραῖος, (τρίτος) τριταῖος, (τέταρτος) τεταρταῖος κτλ. (αυτός που γίνεται τη δεύτερη, την τρίτη, την τέταρτη κτλ. ημέρα από την ημέρα που άρχισε)· π.χ. δευτεραῖος ἀφίκετο (= έφτασε τη δεύτερη ημέρα από τότε που ξεκίνησε).

δ) Τα **πολλαπλασιαστικά αριθμητικά** (όπως και στη νέα ελληνική) φανερώνουν από πόσα απλά μέρη απαρτίζεται κάτι· αυτά λήγουν σε **-πλοῦς** και τα περισσότερα σχηματίζονται από το θέμα των απόλυτων αριθμητικών:



22-0012_88-163_18b.indd 80 12/10/2017 15:07

(τρία) τριπλοῦς, (ἐννέα) ἐννεαπλοῦς, (δέκα) δεκαπλοῦς.

ε) Τα **αναλογικά αριθμητικά** (όπως και στη νέα ελληνική) φανερώνουν ποια είναι η α ν α λ ο γ ί α ενός ποσού προς ένα άλλο του ίδιου είδους, δηλ. πόσες φορές το ένα είναι μεγαλύτερο από το άλλο· αυτά λήγουν σε **-πλάσιος** και τα περισσότερα σχηματίζονται από το θέμα των απόλυτων αριθμητικών: (δύο, θ. δι-) διπλάσιος, (τρία) τριπλάσιος.

## 2) Κλίση των αριθμητικών επιθέτων

**207.** Από τα **απόλυτα αριθμητικά:**

**α) Τα τέσσερα πρώτα κλίνονται έτσι:**

(1) εἷς μία ἓν — **Ενικός αριθμός**

(2) δύο — **Δυϊκός αριθμός (και για τα τρία γένη)**

| | αρσ. | θηλ. | ουδ. | |
|---|---|---|---|---|
| ον. | εἷς | μία | ἓν | δύο |
| γεν. | ἑνὸς | μιᾶς | ἑνὸς | δυοῖν |
| δοτ. | ἑνὶ | μιᾷ | ἑνὶ | δυοῖν |
| αιτ. | ἕνα | μίαν | ἓν | δύο |

(3) τρεῖς τρία — **Πληθυντικός**

(4) τέτταρες τέτταρα — **Πληθυντικός**

| | αρσ. και θηλ. | ουδ. | αρσ. και θηλ. | ουδ. |
|---|---|---|---|---|
| ον. | τρεῖς | τρία | τέτταρες | τέτταρα |
| γεν. | τριῶν | τριῶν | τεττάρων | τεττάρων |
| δοτ. | τρισὶ(ν) | τρισὶ(ν) | τέτταρσι(ν) | τέτταρσι(ν) |
| αιτ. | τρεῖς | τρία | τέτταρας | τέτταρα |



22-0012_88-163_18b.indd 81 12/10/2017 15:07

**β) Τα από το πέντε ως το ἑκατὸν είναι άκλιτα: οἱ πέντε ὁπλῖται, τῶν πέντε ὁπλιτῶν, τοῖς εἴκοσιν ὁπλίταις, τῶν τριάκοντα τυράννων κτλ.**

**Τα από το διακόσιοι, -αι, -α και πέρα είναι τρικατάληκτα επίθετα με τρία γένη και κλίνονται μόνο στον πληθυντικό: οἱ διακόσιοι ὁπλῖται, τῶν διακοσίων ἡμερῶν, τοῖς διακοσίοις ὅπλοις - οἱ τριακόσιοι ὁπλῖται, τῶν τριακοσίων νεῶν κτλ.· έτσι και χίλιοι, -αι, -α (βλ. § 158 κ.ά.).**

**208. Τα τακτικά, τα χρονικά και τα αναλογικά αριθμητικά κλίνονται ως τρικατάληκτα επίθετα της β΄ κλίσης σε -ος, -η, -ον ή-ος, -α, -ον (πβ. § 158): τακτικά: πρῶτος, πρώτη, πρῶτον - δεύτερος, δευτέρα, δεύτερον κτλ. χρονικά: δευτεραῖος, δευτεραία, δευτεραῖον - τριταῖος, -αία, -αῖον κτλ. αναλογικά: διπλάσιος, -ία, -ιον - τριπλάσιος, -ία, -ιον κτλ.**

**209. Τα πολλαπλασιαστικά αριθμητικά κλίνονται όπως τα συνηρημένα τρικατάληκτα επίθετα της β΄ κλίσης σε -ους, -ῆ, -οῦν (βλ. § 162, α):**

(ἁπλόος) ἁπλοῦς (ἁπλόη) ἁπλῆ (ἁπλόον) ἁπλοῦν
(διπλόος) διπλοῦς (διπλόη) διπλῆ (διπλόον) διπλοῦν
**κτλ.**

## Β΄. Αριθμητικά ουσιαστικά

**210. Τα αριθμητικά ουσιαστικά (όπως και στη νέα ελληνική) σημαίνουν αφηρημένη αριθμητική ποσότητα, δηλ. πλήθος από όμοιες μονάδες οποιουδήποτε είδους. Αυτά είναι όλα θηλυκά (αφηρημένα ουσιαστικά) σε -ὰς και τα περισσότερα σχηματίζονται από το θέμα των**



22-0012_88-163_18b.indd 82 12/10/2017 15:07

απόλυτων αριθμητικών επιθέτων: δυ-ὰς (= σύνολο από δύο μονάδες), τρι-ὰς (= σύνολο από τρεις μονάδες) κτλ.

**211.** Τα αριθμητικά ουσιαστικά κλίνονται όπως τα θηλυκά οδοντικόληκτα της γ΄ κλίσης σε -άς, γεν. -άδος: ἡ δυάς, τῆς δυάδος κτλ. – ἡ τριάς, τῆς τριάδος κτλ. (πβ. § 122, γ).

## Γ΄ Αριθμητικά επιρρήματα

**212.** Τα **αριθμητικά επιρρήματα** της αρχαίας ελληνικής φανερώνουν πόσες φορές επαναλαμβάνεται κάτι. Αυτά λήγουν σε -άκις ή -κις και τα περισσότερα σχηματίζονται από το θέμα των απόλυτων αριθμητικών επιθέτων: πεντ-άκις (πέντε φορές), ἑξ-άκις (έξι φορές), ἑπτάκις (εφτά φορές). Αλλά των τριών πρώτων αριθμητικών τα επιρρήματα είναι: του εἷς - **ἅπαξ** (= μία μόνο φορά), του δύο - **δὶς** (= δύο φορές), του τρία - **τρὶς** (= τρεις φορές). Του ἐννέα είναι το **ἐν-άκις** (= εννέα φορές).

## Παρατηρήσεις στα αριθμητικά

### α) Θέματα των αριθμητικών

**213.** 1. Το απόλυτο αριθμητικό **εἷς** σχηματίζει το αρσ. και το ουδέτ. από το θέμα ἑν- (αρσ. ἕν-ς = εἷς βλ. § 64, 4) και το θηλ. από το θ. μι- (μία). Από το θ. του απόλυτου αριθμητικού εἷς δεν παράγεται κανένα άλλο αριθμητικό εκτός από το ουσιαστικό ἑν-άς· καθένα από τα άλλα αριθμητικά που αντιστοιχούν στο απόλυτο εἷς σχηματίζεται από ιδιαίτερο θέμα: πρῶ-τος, ἁπλοῦς, μονάς, ἅπαξ.



22-0012_88-163_18b.indd 83 12/10/2017 15:07

**2. Το δύο έχει δύο θέματα: α) θ. δυ-: δυ-άς· β) θ. δι-: δι-ακόσιοι, δι-πλοῦς, δι-πλάσιος, δί-ς· επίσης και τα σύνθετα δι-μερής, δί-πους, δι-ώβολον κτλ. (το δεύτερος από το ρ. δεύομαι = υστερώ).**

**3. Το τρεῖς σχηματίζει από το θ. τρεj- μόνο την ονομαστ. και αιτιατ. του αρσ. και του θηλ. (τρέj-ες = τρεῖς)· οι άλλες πτώσεις, καθώς και όλα τα παράγωγα του σχηματίζονται από το θ. τρι-: τρι-ῶν, τρι-σί, τρί-α· τρι-άκοντα, τρι-ακόσιοι, τρί-τος, τρι-ταῖος, τρι-πλοῦς, τρι-πλάσιος· τρί-ς· επίσης και τα σύνθετα τρι-μερής, τρί-πους κτλ.**

**4. Το τέτταρες (ή τέσσαρες) έχει: α) θ. τετταρ-: τέτ-ταρ-ες, τετταρ-άκοντα· β) θ. τετρα-: τετρα-κόσιοι, τε-τρα-πλοῦς, τετρα-πλάσιος, τετράς, τετράκις· γ) θ. τε-ταρ-: τέταρ-τος, τεταρ-ταῖος.**

**5. Το πέντε έχει: α) θ. πεντ-: πέντ-ε, πεντ-ήκοντα, πεντ-απλοῦς, πενταπλάσιος, πεντάκις· β) θ. πεμπ-: πέμπ-τος, πεμπ-ταῖος, πεμπάς.**

**6. Το ἓξ έχει: α) θ. ἑξ- (ἑκ-σ-): ἕξ, ἑξήκοντα, ἑξακό-σιοι, ἑξαπλοῦς, ἑξαπλάσιος (ἑξάς), ἑξάκις· β) θ. ἑκ-: ἕκ-τος, ἑκ-καίδεκα.**

**7. Το ἑπτὰ έχει: α) θ. ἑπτ-: ἑπτά, ἑπτα-κόσιοι, ἑπτα-πλοῦς, ἑπτα-πλάσιος (ἑπτάς), ἑπτά-κις· β) θ. ἑβδομ-: ἑβδομ-ήκοντα, ἕβδομ-ος, ἑβδομ-αῖος, (ἑβδομ-άς).**

**8. Το ὀκτὼ έχει: α) θ. ὀκτ-: ὀκτώ, ὀκτ-ακόσιοι, ὀκτα-πλοῦς, ὀκταπλάσιος, ὀκτάς, ὀκτά-κις· β) ὀγδο-: ὀγδο-ήκοντα, ὄγδο-ος (ὀγδοαῖος), ὀγδοάς.**

**9. Το ἐννέα έχει: α) θ. ἐννε-: ἐννέα, ἐννεαπλοῦς,**



22-0012_88-163_18b.indd 84 12/10/2017 15:07

ἐννεαπλάσιος, ἐννεάς· β) θ. ἐνεν-: ἐνεν-ήκοντα, ἐνεν-ηκοστός, ἐνεν-ηκοντάκις· γ) θ. ἐνα-: ἔνα-τος, ἐναταῖος, ἐνάκις, ἐνακόσιοι, ἐνακοσιοστός, ἐνακοσιάκις.

### β) Εκφορά των σύνθετων αριθμών

**214.** Οι σύνθετοι αριθμοί, δηλ. οι αριθμοί που απαρτίζονται από μονάδες και δεκάδες, εκατοντάδες, χιλιάδες κτλ., κανονικά εκφέρονται στην αρχαία ελληνική με τρεις τρόπους: 1) προτάσσεται ο κάθε φορά μικρότερος πριν από το μεγαλύτερο με το σύνδεσμο **καὶ** ανάμεσά τους: τρεῖς καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν (123) - τρίτος καὶ εἰκοστὸς καὶ ἑκατοστὸς (123ος)· 2) προτάσσεται ο κάθε φορά μεγαλύτερος πριν από το μικρότερο με το σύνδεσμο καὶ ανάμεσά τους: ἑκατὸν καὶ εἴκοσι καὶ τρία· ἑκατοστὸς καὶ εἰκοστὸς καὶ τρίτος· 3) προτάσσεται ο κάθε φορά μεγαλύτερος πριν από το μικρότερο χωρίς να μεσολαβεί ο σύνδεσμος καὶ όπως στη νέα ελληνική): ἑκατὸν εἴκοσι τρεῖς - ἑκατοστὸς εἰκοστὸς τρίτος.

Αλλά αριθμοί σύνθετοι από δεκάδες και το ὀκτώ ή το ἐννέα (18, 19· 28, 29· 38, 39· 48, 49 κτλ.) εκφέρονται συνήθως περιφραστικά με την αφαίρεση μιας ή δύο μονάδων από την αμέσως ανώτερη δεκάδα (όπως σήμερα λέμε είκοσι παρά δύο, τριάντα παρά ένα κτλ.)· για την περίφραση αυτή χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι τη μετοχή του ενεστ. του ρ. δέω (= χρειάζομαι, έχω έλλειψη) στον κατάλληλο κάθε φορά τύπο μαζί με τη γεν. ἑνὸς ή μιᾶς ή δυοῖν: δυοῖν δέοντα εἴκοσι τάλαντα (= τάλαντα που χρειάζονται δύο για να γίνουν 20, δηλ. είκοσι παρά



22-0012_88-163_18b.indd 85 12/10/2017 15:07

δύο = 18), μιᾶς δέουσαι εἴκοσι τριήρεις (= 19), δυοῖν δέον τριακοστὸν ἔτος (28ο), ἑνὸς δέοντες τριάκοντα ἄνδρες (29) κτλ.

### γ) Εκφορά των κλασματικών αριθμών

**215.** Για την εκφορά των κλασματικών αριθμών οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν τα απόλυτα αριθμητικά όχι μόνο στον αριθμητή (όπως εμείς σήμερα), παρά και στον παρονομαστή, πάντοτε μαζί με το άρθρο, και συνόδευαν ή τον παρονομαστή με τη λέξη μέρος στη γεν. του πληθ. (γεν. διαιρετική) ή τον αριθμητή με τη λέξη μοῖρα (= μερίδιο)· π.χ. ο κλασματικός αριθμός 2/7 λεγόταν: τῶν ἑπτὰ μερῶν τὰ δύο ή τῶν ἑπτὰ αἱ δύο μοῖραι.

**216.** Αν ο παρονομαστής ήταν μόνο κατά μία μονάδα μεγαλύτερος από τον αριθμητή, τότε έλεγαν μόνο τον αριθμητή μαζί με τη λέξη μέρος, χωρίς ν' αναφέρουν τον παρονομαστή: τὰ δύο μέρη (= 2/3), τὰ τρία μέρη (= 3/4), τὰ ἐννέα μέρη (= 9/10) κτλ.

### δ) Γραφική παράσταση των αριθμών

**217.** Για να παραστήσουν τους αριθμούς οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν τα 24 γράμματα του αλφαβήτου. Τα γράμματα αυτά τα χώριζαν σε τρεις ομάδες (α - θ, ι - π και ρ - ω) και σημείωναν μια κεραία προς τα επάνω και δεξιά για τις μονάδες, δεκάδες ή εκατοντάδες. Από τις τρεις αυτές ομάδες η πρώτη χρησίμευε για την παράσταση των απλών μονάδων (α' = 1, β' = 2, γ' = 3 κτλ.), η δεύτερη για την παράσταση των δεκάδων (ι'= 10,



22-0012_88-163_18b.indd 86 12/10/2017 15:07

κ' = 20, λ' = 30 κτλ.) και η τρίτη για την παράσταση των εκατοντάδων (ρ' = 100, σ' = 200, τ' = 300 κτλ.). Χρησιμοποιούσαν όμως και τρία ακόμα σημεία, ένα για κάθε ομάδα· έτσι ο αριθμός 6 γραφόταν με το αρχαίο δίγαμμα, δηλ. με το σημείο Ϛ΄ (στίγμα)[1], ο αριθμός 90 με το σημείο ϟ΄ (κόππα, αντίστοιχο προς το λατινικό q που αρχαιότερα ήταν γράμμα της ελληνικής ανάμεσα από το π και ρ) και ο αριθμός 900 με το σημείο ϡ΄ (σαμπί).

Οι χιλιάδες παριστάνονταν με τα ίδια σημεία, αλλά με την κεραία προς τα κάτω και αριστερά ͵α = 1000, ͵β = 2000, ͵γ = 3000, ͵δ = 4000, ͵ε = 5000, ͵ϛ = 6000 κτλ. ͵αωκα' = 1821, ͵αϡνθ' = 1959, ͵αϡο'= 1970.

1. Το δίγαμμα που είχε το αρχαιότατο ελληνικό αλφάβητο (§ 16, σημ.) γραφόταν ως αριθμός και με το σημείο Ϛ.



22-0012_88-163_18b.indd 87 12/10/2017 15:07

## 218. ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΩΝ

| Αραβικά ψηφία | Αρχ. ελλ. σημεία | Απόλυτα | Τακτικά | Πολλαπλασιαστικά | |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | α' | εἷς, μία, ἓν | πρῶτος, πρώτη, πρῶτον | ἁπλοῦς | |
| 2 | β' | δύο | δεύτερος, -έρα, -ερον | διπλοῦς | |
| 3 | γ' | τρεῖς, τρία | τρίτος, -η, -ον | τριπλοῦς | |
| 4 | δ' | τέσσαρες, τέσσαρα | τέταρτος, -άρτη, -αρτον | τετραπλοῦς | |
| 5 | ε' | πέντε | πέμπτος, -η, -ον | πενταπλοῦς | |
| 6 | ϛ' | ἓξ | ἕκτος, -η, -ον | ἑξαπλοῦς | |
| 7 | ζ' | ἑπτὰ | ἕβδομος, -όμη, -ομον | ἑπταπλοῦς | |
| 8 | η' | ὀκτὼ | ὄγδοος, -όη, -ον | ὀκταπλοῦς | |
| 9 | θ' | ἐννέα | ἔνατος, ἐνάτη, ἔνατον | ἐννεαπλοῦς | |



22-0012_88-163_18b.indd 88 12/10/2017 15:07

| | Αναλογικά | Χρονικά | Ουσια-στικά | Επιρρήματα |
|---|---|---|---|---|
| | — | — | μονὰς | ἅπαξ |
| | διπλάσιος | δευτεραῖος | δυὰς | δὶς |
| | τριπλάσιος | τριταῖος | τριὰς | τρὶς |
| | τετραπλάσιος | τεταρταῖος | τετρὰς | τετράκις |
| | πενταπλάσιος | πεμπταῖος | πεμπὰς | πεντάκις |
| | ἑξαπλάσιος | — | ἑξὰς | ἑξάκις |
| | ἑπταπλάσιος | — | ἑπτὰς (και ἑβδομὰς) | ἑπτάκις |
| | ὀκταπλάσιος | — | ὀκτὰς | ὀκτάκις |
| | ἐννεαπλάσιος | ἐναταῖος | ἐννεὰς | ἐνάκις |



22-0012_88-163_18b.indd 89 12/10/2017 15:07

| Αραβικά ψηφία | Αρχ. ελλ. σημεία | Απόλυτα | Τακτικά | Πολλαπλασιαστικά | |
|---|---|---|---|---|---|
| 10 | ι' | δέκα | δέκατος | δεκαπλοῦς | |
| 11 | ια' | ἕνδεκα | ἑνδέκατος | ἑνδεκαπλοῦς | |
| 12 | ιβ' | δώδεκα | δωδέκατος | δωδεκαπλοῦς | |
| 13 | ιγ' | τρεῖς (τρία) καὶ δέκα | τρίτος καὶ δέκατος | — | |
| 14 | ιδ' | τέτταρες (-ρα) καὶ δέκα | τέταρτος καὶ δέκατος | — | |
| 15 | ιε' | πεντεκαίδεκα | πέμπτος καὶ δέκατος | — | |
| 16 | ιϛ' | ἑκκαίδεκα | ἕκτος καὶ δέκατος | — | |
| 17 | ιζ' | ἑπτακαίδεκα | ἕβδομος καὶ δέκατος | — | |
| 18 | ιη' | ὀκτωκαίδεκα | ὄγδοος καὶ δέκατος | — | |
| 19 | ιθ' | ἐννεακαίδεκα | ἔνατος καὶ δέκατος | — | |
| 20 | κ' | εἴκοσι(ν) | εἰκοστὸς | εἰκοσαπλοῦς | |



22-0012_88-163_18b.indd 90 12/10/2017 15:07

| | Αναλογικά | Χρονικά | Ουσιαστικά | Επιρρήματα |
|---|---|---|---|---|
| | δεκαπλάσιος | δεκαταῖος | δεκὰς | δεκάκις |
| | ἑνδεκαπλάσιος | ἑνδεκαταῖος | ἑνδεκὰς | ἑνδεκάκις |
| | δωδεκαπλάσιος | δωδεκαταῖος | δωδεκὰς | δωδεκάκις |
| | — | — | — | τρισκαιδεκάκις |
| | — | — | — | τετρακαιδεκάκις |
| | — | — | — | πεντεκαιδεκάκις |
| | — | — | — | ἑκκαιδεκάκις |
| | — | — | — | ἑπτακαιδεκάκις |
| | — | — | — | ὀκτωκαιδεκάκις |
| | — | — | — | ἐννεακαιδεκάκις |
| | εἰκοσαπλάσιος | — | εἰκὰς | εἰκοσάκις |



22-0012_88-163_18b.indd 91 12/10/2017 15:07

| Αραβικά ψηφία | Αρχ. ελλ. σημεία | Απόλυτα | Τακτικά | Πολλαπλασιαστικά | |
|---|---|---|---|---|---|
| 30 | λ' | τριάκοντα | τριακοστὸς | — | |
| 40 | μ' | τετταράκοντα | τετταρακοστὸς | — | |
| 50 | ν' | πεντήκοντα | πεντηκοστὸς | — | |
| 60 | ξ' | ἑξήκοντα | ἑξηκοστὸς | — | |
| 70 | ο' | ἑβδομήκοντα | ἑβδομηκοστὸς | — | |
| 80 | π' | ὀγδοήκοντα | ὀγδοηκοστὸς | — | |
| 90 | ϟ' | ἐνενήκοντα | ἐνενηκοστὸς | — | |
| 100 | ρ' | ἑκατὸν | ἑκατοστὸς | ἑκατονταπλοῦς | |
| 200 | σ' | διακόσιοι, -αι, -α | διακοσιοστὸς | — | |
| 300 | τ' | τριακόσιοι, -αι, -α | τριακοσιοστὸς | — | |
| 400 | υ' | τετρακόσιοι, -αι, -α | τετρακοσιοστὸς | — | |



22-0012_88-163_18b.indd 92 12/10/2017 15:07

| | Αναλογικά | Χρονικά | Ουσια-στικά | Επιρρήματα |
|---|---|---|---|---|
| | — | — | τριακὰς | τριακοντάκις |
| | — | — | — | τετταρακον-τάκις |
| | — | — | — | πεντηκοντά-κις |
| | — | — | — | ἑξηκοντάκις |
| | — | — | — | ἑβδομηκον-τάκις |
| | — | — | — | ὀγδοηκοντά-κις |
| | — | — | — | ἐνενηκοντά-κις |
| | ἑκατονταπλά-σιος | — | ἑκα-τοντὰς | ἑκατοντάκις |
| | — | — | — | διακοσιάκις |
| | — | — | — | τριακοσιάκις |
| | — | — | — | τετρακοσιά-κις |



22-0012_88-163_18b.indd 93 12/10/2017 15:07

| Αραβικά ψηφία | Αρχ. ελλ. σημεία | Απόλυτα | Τακτικά | Πολλαπλασιαστικά | |
|---|---|---|---|---|---|
| 500 | φ' | πεντακόσιοι, -αι, -α | πεντακοσιοστὸς | — | |
| 600 | χ' | ἑξακόσιοι, -αι, -α | ἑξακοσιοστὸς | — | |
| 700 | ψ' | ἑπτακόσιοι, -αι, -α | ἑπτακοσιοστὸς | — | |
| 800 | ω' | ὀκτακόσιοι, -αι, -α | ὀκτακοσιοστὸς | — | |
| 900 | ϡ' | ἐνακόσιοι, -αι, -α | ἐνακοσιοστὸς | — | |
| 1000 | ,α | χίλιοι, -αι, -α | χιλιοστὸς | — | |
| 2000 | ,β | δισχίλιοι, -αι, -α | δισχιλιοστὸς | — | |
| 10000 | ,ι | μύριοι, -αι, -α | μυριοστὸς | — | |
| 20000 | ,κ | δισμύριοι, -αι, -α | δισμυριοστὸς | — | |



22-0012_88-163_18b.indd 94 12/10/2017 15:07

| | Αναλογικά | Χρονικά | Ουσια-στικά | Επιρρήματα |
|---|---|---|---|---|
| | — | — | — | πεντακοσιά-κις |
| | — | — | — | ἑξακοσιάκις |
| | — | — | — | ἑπτακοσιάκις |
| | — | — | — | ὀκτακοσιάκις |
| | — | — | — | ἐνακοσιάκις |
| | — | — | χιλιὰς | χιλιάκις |
| | — | — | — | δισχιλιάκις |
| | — | — | μυριὰς | μυριάκις |
| | — | — | — | δισμυριάκις |



22-0012_88-163_18b.indd 95 12/10/2017 15:07

# 19ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

## ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

**219. Αντωνυμίες** λέγονται οι κλιτές λέξεις που χρησιμοποιούνται στο λόγο κυρίως στη θέση ονομάτων (ουσιαστικών ή επιθέτων): ῥώμη μετὰ μὲν φρονήσεως ὠφέλησεν, ἄνευ δὲ **ταύτης** (δηλ. τῆς φρονήσεως) ἔβλαψε – τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας πάντες τιμῶσι· **τοιοῦτοι** (δηλ. ἀγαθοί) καὶ **ὑμεῖς** γίγνεσθε.

### Τα είδη των αντωνυμιών

**220.** Οι αντωνυμίες είναι εννέα ειδών: 1) **προσωπικές,** 2) **δεικτικές,** 3) **οριστικές** ή **επαναληπτικές,** 4) **κτητικές,** 5) **αυτοπαθητικές,** 6) **αλληλοπαθητικές,** 7) **ερωτηματικές,** 8) **αόριστες** και 9) **αναφορικές.**

### 1. Προσωπικές αντωνυμίες

**221. Προσωπικές** λέγονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν τα τρία πρόσωπα του λόγου.

Πρώτο πρόσωπο είναι εκείνο που μιλεί: **εγώ·**

Δεύτερο πρόσωπο είναι εκείνο που του μιλούμε: **σύ·**

Τρίτο πρόσωπο είναι εκείνο για το οποίο γίνεται λόγος: **αὐτός, ἐκεῖνος** κτλ.



22-0012_88-163_18b.indd 96 12/10/2017 15:07

**222. Οι προσωπικές αντωνυμίες κλίνονται έτσι:**

**Ενικός αριθμός**

| | α΄ πρόσ. | β΄ πρόσ. | γ΄ πρόσ. |
|---|---|---|---|
| ον. | ἐγὼ | σὺ | – |
| γεν. | ἐμοῦ, μου | σοῦ, σου | (οὗ) |
| δοτ. | ἐμοί, μοι | σοί, σοι | οἷ, οἱ |
| αιτ. | ἐμέ, με | σέ, σε | (ἕ) |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον. | ἡμεῖς | ὑμεῖς | (σφεῖς) |
| γεν. | ἡμῶν | ὑμῶν | (σφῶν) |
| δοτ. | ἡμῖν | ὑμῖν | σφίσι(ν) |
| αιτ. | ἡμᾶς | ὑμᾶς | (σφᾶς) |

**Δυϊκός:** α΄ πρόσ. ον., αιτ. νὼ – γεν., δοτ. νῷν
β΄ πρόσ. » » σφὼ – » » σφῷν

## 2. Δεικτικές αντωνυμίες

**223. Δεικτικές** λέγονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν δ ε ί ξ ι μ ο (αισθητό ή νοητό).

Δεικτικές αντωνυμίες της αρχαίας ελληνικής είναι οι ακόλουθες (όλες τρικατάληκτες με τρία γένη):



22-0012_88-163_18b.indd 97 12/10/2017 15:07

οὗτος, αὕτη, τοῦτο

ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο

ὅδε, ἥδε, τόδε (= αυτός εδώ, αυτός δα, ο εξής)

τοιόσδε, τοιάδε, τοιόνδε ή τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτο(ν) (= τέτοιος).

τηλικόσδε, τηλικήδε, τηλικόνδε ή τηλικοῦτος, τηλικαύτη, τηλικοῦτο(ν) (= τόσο μεγάλος).

**224.** 1) Η αντωνυμία **οὗτος, αὕτη, τοῦτο** κλίνεται έτσι:

**Ενικός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον. | οὗτος | αὕτη | τοῦτο |
| γεν. | τούτου | ταύτης | τούτου |
| δοτ. | τούτῳ | ταύτῃ | τούτῳ |
| αιτ. | τοῦτον | ταύτην | τοῦτο |
| κλ. | (ὦ) οὗτος | (ὦ) αὕτη | – |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον. | οὗτοι | αὗται | ταῦτα |
| γεν. | τούτων | τούτων | τούτων |
| δοτ. | τούτοις | ταύταις | τούτοις |
| αιτ. | τούτους | ταύτας | ταῦτα |
| κλ. | – | – | – |

Δυϊκός (και για τα τρία γένη): ον., αιτ., κλ. τούτω - γεν., δοτ. τούτοιν.



22-0012_88-163_18b.indd 98 12/10/2017 15:07

**2) Η αντων. ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο κλίνεται ως τρικατάληκτο επίθετο της β΄ κλίσης σε -ος, -η, -ον, αλλά χωρίς το τελικό ν στο ουδέτερο (πβ. § 158).**

**3) Η αντωνυμία ὅδε, ἥδε, τόδε σχηματίστηκε από το άρθρο ὁ, ἡ, τὸ (που αρχικά είχε δεικτική σημασία) μαζί με το εγκλιτικό δεικτικό μόριο δὲ στο τέλος του. Κλίνεται όπως το άρθρο με το εγκλιτικό μόριο δὲ (πβ. § 42, 5):**

**Ενικός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| **ον.** | ὅδε | ἥδε | τόδε |
| **γεν.** | τοῦδε | τῆσδε | τοῦδε |
| **δοτ.** | τῷδε | τῇδε | τῷδε |
| **αιτ.** | τόνδε | τήνδε | τόδε |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| **ον.** | οἵδε | αἵδε | τάδε |
| **γεν.** | τῶνδε | τῶνδε | τῶνδε |
| **δοτ.** | τοῖσδε | ταῖσδε | τοῖσδε |
| **αιτ.** | τούσδε | τάσδε | τάδε |

**Δυϊκός (και για τα τρία γένη): ον., αιτ. τώδε – γεν., δοτ. τοῖνδε**

**4) Οι αντωνυμίες τοιόσδε, τοιάδε, τοιόνδε – τοσόσδε, τοσήδε, τοσόνδε και τηλικόσδε, τηλικήδε, τηλικόνδε (που απαρτίζονται από τις αρχαιότερες αντωνυμίες τοῖος, τόσος, τηλίκος και το εγκλιτικό μόριο δὲ)**



22-0012_88-163_18b.indd 99 12/10/2017 15:07

**κλίνονται μόνο κατά το πρώτο μέρος τους, με το μόριο δὲ αμετάβλητο:** τοιόσδε, τοιάδε, τοιόνδε – τοιοῦδε, τοιᾶσδε, τοιοῦδε – τοιῷδε, τοιᾷδε, τοιῷδε **κτλ.** – τοιοίδε, τοιαίδε, τοιάδε – τοιῶνδε – τοιοῖσδε, τοιαῖσδε, τοιοῖσδε **κτλ.**

**5) Οι αντωνυμίες τοιοῦτος, τοσοῦτος, τηλικοῦτος (που είναι σύνθετες από τις αρχαιότερες αντωνυμίες** τοῖος, τόσος, τηλίκος **και την αντων.** οὗτος**) κλίνονται έτσι:**

**Ενικός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| **ον.** | τοιοῦτος | τοιαύτη | τοιοῦτο(ν) |
| **γεν.** | τοιούτου | τοιαύτης | τοιούτου |
| **δοτ.** | τοιούτῳ | τοιαύτῃ | τοιούτῳ |
| **αιτ.** | τοιοῦτον | τοιαύτην | τοιοῦτο(ν) |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| **ον.** | τοιοῦτοι | τοιαῦται | τοιαῦτα |
| **γεν.** | τοιούτων | τοιούτων | τοιούτων |
| **δοτ.** | τοιούτοις | τοιαύταις | τοιούτοις |
| **αιτ.** | τοιούτους | τοιαύτας | τοιαῦτα |

**Δυϊκός (και για τα τρία γένη): ον., αιτ.** τοιούτω **– γεν., δοτ.** τοιούτοιν.



22-0012_88-163_18b.indd 100 12/10/2017 15:07

## 3. Οριστική ή επαναληπτική αντωνυμία

**225.** Η αντωνυμία **αὐτός, αὐτή, αὐτό** στην αρχαία ελληνική είναι οριστική ή επαναληπτική.

1) **Οριστική** είναι η αντωνυμία αὐτὸς (σε όλες τις πτώσεις) όταν χρησιμεύει για να ορίσει κάτι (δηλ. να το ξεχωρίσει από άλλα): τὴν στρατείαν αὐτὸς Ξέρξης ἤγαγε (= μόνος του ο Ξ., αυτός ο ίδιος και όχι άλλος) – ἔσωσε καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς παῖδας (και αυτόν τον ίδιο και τα παιδιά).

2) **Επαναληπτική** είναι η αντωνυμία αὐτὸς (μόνο στις πλάγιες πτώσεις), όταν χρησιμεύει για να ε π α ν α λ ά β ε ι κάτι που γι' αυτό έγινε λόγος πρωτύτερα. Με τέτοια σημασία η αντων. αὐτὸς στις πλάγιες πτώσεις χρησιμοποιείται στη θέση της προσ. αντων. του γ΄ προσώπου: βασιλεὺς καὶ οἱ μετ' **αὐτοῦ** (δηλ. τοῦ βασιλέως) ή καὶ οἱ σὺν **αὐτῷ** (δηλ. τῷ βασιλεῖ) – Κῦρον μεταπέμπεται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ἧς **αὐτὸν** (δηλ. τὸν Κῦρον) σατράπην ἐποίησε.

**226.** Η αντων. αὐτὸς κλίνεται σαν τρικατάληκτο επίθετο της β΄ κλίσης σε -ος, -η, -ον, αλλά χωρίς το τελικό ν στο ουδέτερο του ενικού: αὐτός, αὐτή, αὐτὸ – γεν. αὐτοῦ, αὐτῆς, αὐτοῦ κτλ. (πβ. § 158: σοφός, σοφή, σοφόν).

**227.** Η αντων. αὐτός, όταν εκφέρεται μαζί με το άρθρο, σημαίνει ταυτότητα (ὁ αὐτὸς = ο ίδιος): τὴν Ἀττικὴν ἄνθρωποι ᾤκουν **οἱ αὐτοὶ** ἀεὶ (= οι ίδιοι πάντοτε).



22-0012_88-163_18b.indd 101 12/10/2017 15:07

## 4. Κτητικές αντωνυμίες

**228. Κτητικές** λέγονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν σε ποιον ανήκει κάτι, δηλ. ορίζουν τον κτήτορα.

Οι κτητικές αντωνυμίες έχουν τρία πρόσωπα, όπως και οι προσωπικές, και σχηματίζονται από τα θέματα των αντίστοιχων προσωπικών αντωνυμιών:

### Α΄ Για έναν κτήτορα

α΄ πρόσωπο: ἐμός, ἐμή, ἐμὸν (= δικός μου, δική μου, δικό μου)·
β΄ πρόσωπο: σός, σή, σὸν (= δικός σου, δική σου, δικό σου)·
γ΄ πρόσωπο: ἑός, ἑή, ἑὸν (= δικός του, δική του, δικό του).

### Β΄ Για πολλούς κτήτορες

α΄ πρόσ.: ἡμέτερος, ἡμετέρα, ἡμέτερον (= δικός μας, δική μας, δικό μας)·
β΄ πρόσ.: ὑμέτερος, ὑμετέρα, ὑμέτερον (= δικός σας, δική σας, δικό σας)·
γ΄ πρόσ.: σφέτερος, σφετέρα, σφέτερον (= δικός τους, δική τους, δικό τους).

**229.** Οι κτητικές αντωνυμίες κλίνονται σαν τρικατάληκτα επίθετα της β΄ κλίσης σε -ος, -η, -ον και -ος, -α, -ον: ἐμός, ἐμή, ἐμὸν (όπως σοφός, σοφή, σοφὸν) – ἡμέτερος, ἡμετέρα, ἡμέτερον (όπως δίκαιος, δικαία, δίκαιον)· (βλ. § 158 κ.α.).



22-0012_88-163_18b.indd 102 12/10/2017 15:07

## Αυτοπαθητικές αντωνυμίες

**230. Αυτοπαθητικές** λέγονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν ότι το ίδιο υποκείμενο ενεργεί και συγχρόνως παθαίνει: ἐγὼ τιμῶ **ἐμαυτὸν** (= εγώ τιμώ τον εαυτό μου) – γνῶθι **σαυτὸν** (= συ γνώρισε τον εαυτό σου) – οὗτος ἐπιμελεῖται **ἑαυτοῦ** (= αυτός φροντίζει για τον εαυτό του) κτλ.

**231.** Οι αυτοπαθητικές αντωνυμίες εξαιτίας της σημασίας τους δε συνηθίζονται στην ονομαστική, παρά μόνο στις πλάγιες πτώσεις. Οι αντωνυμίες αυτές έχουν τρία πρόσωπα και κλίνονται κατά τον ακόλουθο τρόπο:

**Ενικός αριθμός**
**α΄ προσώπου**

| | αρσ. | θηλ. |
|---|---|---|
| γεν. | ἐμαυτοῦ | ἐμαυτῆς |
| δοτ. | ἐμαυτῷ | ἐμαυτῇ |
| αιτ. | ἐμαυτὸν | ἐμαυτὴν |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | |
|---|---|---|
| γεν. | ἡμῶν αὐτῶν | ἡμῶν αὐτῶν |
| δοτ. | ἡμῖν αὐτοῖς | ἡμῖν αὐταῖς |
| αιτ. | ἡμᾶς αὐτοὺς | ἡμᾶς αὐτὰς |



22-0012_88-163_18b.indd 103 12/10/2017 15:07

**Ενικός αριθμός**

**β΄ προσώπου**

| | αρσ. | θηλ. |
|---|---|---|
| γεν. | σεαυτοῦ | σεαυτῆς |
| δοτ. | σεαυτῷ | σεαυτῇ |
| αιτ. | σεαυτὸν | σεαυτὴν |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | |
|---|---|---|
| γεν. | ὑμῶν αὐτῶν | ὑμῶν αὐτῶν |
| δοτ. | ὑμῖν αὐτοῖς | ὑμῖν αὐταῖς |
| αιτ. | ὑμᾶς αὐτοὺς | ὑμᾶς αὐτὰς |

**γ΄ προσώπου**

**Ενικός αριθμός**

| | αρσ. | θηλ. | ουδ. |
|---|---|---|---|
| γεν. | ἑαυτοῦ | ἑαυτῆς | — |
| δοτ. | ἑαυτῷ | ἑαυτῇ | — |
| αιτ. | ἑαυτὸν | ἑαυτὴν | ἑαυτὸ |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | αρσ. | θηλ. | ουδ. |
|---|---|---|---|
| γεν. | ἑαυτῶν ή σφῶν αὐτῶν | ἑαυτῶν ή σφῶν αὐτῶν | — |
| δοτ. | ἑαυτοῖς ή σφίσιν αὐτοῖς | ἑαυταῖς ή σφίσιν αὐταῖς | — |
| αιτ. | ἑαυτοὺς ή σφᾶς αὐτοὺς | ἑαυτὰς ή σφᾶς αὐτὰς | ἑαυτὰ |



22-0012_88-163_18b.indd 104 12/10/2017 15:07

## 6. Αλληλοπαθητική αντωνυμία

**232. Αλληλοπαθητική** λέγεται η αντωνυμία που φανερώνει ότι δύο ή περισσότερα πρόσωπα ενεργούν και παθαίνουν α μ ο ι β α ί ω ς: οὗτοι ἠδίκουν **ἀλλήλους** (= ο ένας αδικούσε τον άλλον, δηλ. καθένας αδικούσε τους άλλους και συγχρόνως τον αδικούσαν οι άλλοι).

**233.** Η αλληλοπαθητική αντωνυμία, επειδή είναι λέξη που φανερώνει δύο ή περισσότερα πρόσωπα, έχει μόνο δυϊκό και πληθυντικό. Δε συνηθίζεται στην ονομαστική αλλά μόνο στις πλάγιες πτώσεις. Έχει τρία γένη και κλίνεται όπως τα τρικατάληκτα επίθετα της β΄ κλίσης:

| Δυϊκός αριθμός | | Πληθυντικός αριθμός | | |
|---|---|---|---|---|
| (και για τα τρία γένη) | | αρσ. | θηλ. | ουδ. |
| γεν. | ἀλλήλοιν | ἀλλήλων | ἀλλήλων | ἀλλήλων |
| δοτ. | ἀλλήλοιν | ἀλλήλοις | ἀλλήλαις | ἀλλήλοις |
| αιτ. | ἀλλήλω | ἀλλήλους | ἀλλήλας | ἄλληλα |

## 7. Ερωτηματικές αντωνυμίες

**234. Ερωτηματικές** λέγονται οι αντωνυμίες που εισάγουν ἐ ρ ω τ ή σ ε ι ς : **πόσαι** σοι οἰκίαι ἦσαν; – Μανία δὲ **τίνος** ἦν; – Κῦρος ἤρετο **τίς** ὁ θόρυβος εἴη.

Ερωτηματικές αντωνυμίες της αρχαίας ελληνικής είναι:

1) τίς (αρσ. και θηλ.), τί (ουδ.) (= ποιος;)
2) πότερος, ποτέρα, πότερον (= ποιος από τους δύο;)·
3) πόσος, πόση, πόσον·



22-0012_88-163_18b.indd 105 12/10/2017 15:07

4) ποῖος, ποία, ποῖον (= τι λογής;)·
5) πηλίκος, πηλίκη, πηλίκον (= πόσο μεγάλος; ή ποιας ηλικίας;)·
6) ποδαπός, ποδαπή, ποδαπὸν (= από ποιον τόπο;)·
7) πόστος, πόστη, πόστον (= τι θέση έχει σε μια αριθμητική σειρά; πβ. πρῶτος, τρίτος κτλ.)·
8) ποσταῖος, ποσταία, ποσταῖον (= σε πόσες μέρες; - πβ. τριταῖος, τεταρταῖος κτλ.).

**235.** Εκτός από την αντων. τίς, τί, όλες οι άλλες ερωτηματικές αντωνυμίες κλίνονται όπως τα τρικατάληκτα επίθετα της β΄ κλίσης (σε -ος, -η, -ον ή -ος, -α, -ον· πβ. § 158 κ.π.).

Η ερωτηματική αντωνυμία τίς, τί είναι δικατάληκτη με τρία γένη και κλίνεται κατά την γ΄ κλίση:

**Ενικός αριθμός**

| | αρσ. και θηλ. | ουδέτ. |
|---|---|---|
| ον. | τίς | τί |
| γεν. | τίνος ή τοῦ | τίνος ή τοῦ |
| δοτ. | τίνι ή τῷ | τίνι ή τῷ |
| αιτ. | τίνα | τί |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | αρσ. και θηλ. | ουδέτ. |
|---|---|---|
| ον. | τίνες | τίνα |
| γεν. | τίνων | τίνων |
| δοτ. | τίσι(ν) | τίσι(ν) |
| αιτ. | τίνας | τίνα |



22-0012_88-163_18b.indd 106 12/10/2017 15:07

**Δυϊκός (και για τα τρία γένη): ον., αιτ. τίνε – γεν., δοτ. τίνοιν.**

## 8. Αόριστες αντωνυμίες

**236. Αόριστες** λέγονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν κάτι αόριστο, που δεν μπορεί κανείς ή δε θέλει να το ονομάσει: Κῦρε, λέγουσί τινες (= κάποιοι) ὅτι πολλὰ ὑπισχνεῖ,... **ἔνιοι** (= μερικοί) δὲ ὅτι οὐκ ἂν δύναιο ἀποδοῦναι ὅσα ὑπισχνεῖ.

**Αόριστες αντωνυμίες της αρχαίας είναι κυρίως οι ακόλουθες τρεις:**

1) τὶς (αρσ. και θηλ.), τὶ (ουδ.) (= κάποιος)·
2) ὁ δεῖνα, ἡ δεῖνα, τὸ δεῖνα·
3) ἔνιοι, ἔνιαι, ἔνια (= μερικοί).

**237. Από τις αόριστες αντωνυμίες:**

**α) η αντωνυμία τὶς, τὶ είναι δικατάληκτη με τρία γένη και κλίνεται κατά την γ΄ κλίση:**

**Ενικός αριθμός**

| | αρσ. και θηλ. | ουδέτ. |
|---|---|---|
| ον. | τὶς | τὶ |
| γεν. | τινὸς ἡ του | τινὸς ἡ του |
| δοτ. | τινὶ ἡ τῳ | τινὶ ἡ τῳ |
| αιτ. | τινὰ | τὶ |



22-0012_88-163_18b.indd 107 12/10/2017 15:07

**Πληθυντικός αριθμός**

| | αρσ. και θηλ. | ουδέτ. |
|---|---|---|
| ον. | τινὲς | τινὰ ή **ἄττα** |
| γεν. | τινῶν | τινῶν |
| δοτ. | τισὶ(ν) | τισὶ(ν) |
| αιτ. | τινὰς | τινὰ ή **ἄττα** |

**Δυϊκός (και για τα τρία γένη): ον., αιτ. τινὲ – γεν., δοτ. τινοῖν.**

**β) η αντωνυμία δεῖνα στην αρχαία ελληνική ή μένει άκλιτη (όπως στη νέα) ή κλίνεται κατά την γ΄ κλίση:**

**Ενικός αριθμός**

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| ον. | ὁ | ἡ | τὸ | δεῖνα |
| γεν. | τοῦ | τῆς | τοῦ | δείνος |
| δοτ. | τῷ | τῇ | τῷ | δεῖνι |
| αιτ. | τὸν | τὴν | τὸ | δεῖνα |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον. | οἱ | αἱ | δεῖνες |
| γεν. | τῶν | | δείνων |
| δοτ. | (τοῖς | ταῖς | δεῖσι) |
| αιτ. | τοὺς | τὰς | δεῖνας |

**γ) η αντωνυμία ἔνιοι, ἔνιαι, ἔνια βρίσκεται μόνο στον πληθ. και κλίνεται σαν τρικατάληκτο επίθετο της β΄ κλίσης (βλ. § 158).**



22-0012_88-163_18b.indd 108 12/10/2017 15:07

**238.** Στις αόριστες αντωνυμίες ανήκουν και τα ακόλουθα επίθετα που λέγονται και **επιμεριστικές αντωνυμίες,** γιατί σημαίνουν ε π ι μ ε ρ ι σ μ ό από ένα σύνολο δύο ή περισσότερων ουσιαστικών:

1) πᾶς, πᾶσα, πᾶν (= καθένας χωρίς καμιά εξαίρεση· μ' αυτή τη σημασία ο πληθ. πάντες = όλοι): οὐ παντὸς πλεῖν ἐς Κόρινθον (= δεν είναι εύκολο στον καθένα κτλ.) – πάντες ἐθαύμαζον (= όλοι εθαύμαζαν)·
2) ἕκαστος, ἑκάστη, ἕκαστον (= καθένας)·
3) ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο·
4) οὐδείς, οὐδεμία, οὐδὲν – μηδείς, μηδεμία, μηδὲν (= κανείς)·
5) ἀμφότεροι, ἀμφότεραι, ἀμφότερα (= και οι δύο μαζί)·
6) ἑκάτερος, ἑκατέρα, ἑκάτερον (= καθένας από τους δύο)·
7) ἕτερος, ἑτέρα, ἕτερον (= άλλος· λέγεται για δύο ουσιαστικά)·
8) οὐδέτερος, οὐδετέρα, οὐδέτερον – μηδέτερος, μηδετέρα, μηδέτερον (= ούτε ο ένας ούτε ο άλλος)·
9) ποσός, ποσή, ποσὸν (= κάμποσος· πβ. § 234, 3, πόσος)·
10) ποιός, ποιά, ποιὸν (προφ. ποι-ός, ποι-ά, ποι-όν) (= κάποιας λογής· πβ. § 234, 4, ποῖος)·
11) ἀλλοδαπός, ἀλλοδαπή, ἀλλοδαπὸν (= από άλλον τόπο· πβ. § 234, 6, ποδαπός).

**239.** Από τις επιμεριστικές αντωνυμίες:

α) η αντων. πᾶς, πᾶσα, πᾶν χρησιμεύει και ως επίθετο (= ὅλος, ολόκληρος): πᾶς ἀνήρ, πᾶσα ἡ πόλις (βλ. § 172).



22-0012_88-163_18b.indd 109 12/10/2017 15:07

**β) οι αντων. οὐδεὶς και μηδεὶς κλίνονται όπως το αριθμητικό εἷς, μία, ἓν (βλ. § 207), αλλά στο αρσενικό γένος έχουν και πληθ. αριθμό** οὐδένες, μηδένες **(= κανείς, χωρίς εξαίρεση):**

| | Ενικός αριθμός | | | Πληθ. αριθμός |
|---|---|---|---|---|
| ον. | οὐδεὶς | οὐδεμία | οὐδὲν | οὐδένες |
| γεν. | οὐδενὸς | οὐδεμιᾶς | οὐδενὸς | οὐδένων |
| δοτ. | οὐδενὶ | οὐδεμιᾷ | οὐδενὶ | οὐδέσι(ν) |
| αιτ. | οὐδένα | οὐδεμίαν | οὐδὲν | οὐδένας |

**γ) η αντων. ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο κλίνεται ως τρικατάληκτο επίθετο της β΄ κλίσης σε -ος, -η, -ον, αλλά χωρίς τελικό ν στο ουδέτερο (πβ. § 224, 2, ἐκεῖνο)·**

**δ) η αντων. ἀμφότεροι, ἀμφότεραι, ἀμφότερα κλίνεται κανονικά στον πληθυντ. και δυϊκό αριθμό ως τρικατάληκτο επίθετο της β΄ κλίσης (πβ. § 158)·**

**ε) οι λοιπές αντωνυμίες ἕκαστος, ἑκάτερος, ἕτερος, οὐδέτερος, μηδέτερος, ποσός, ποιός, ἀλλοδαπὸς κλίνονται ως τρικατάληκτα επίθετα σε -ος, -η, -ον ή -ος, -α, -ον (πβ. § 158).**

## 9. Αναφορικές αντωνυμίες

**240. Αναφορικές λέγονται οι αντωνυμίες με τις οποίες κανονικά μια ολόκληρη πρόταση α ν α φ έ ρ ε τ α ι σε** λέξη άλλης πρότασης ή στο όλο νόημά της: ἔστι δίκης ὀφθαλμός, **ὃς** τὰ πάνθ’ ὁρᾷ – Δερκυλίδας ἐστάθη τὴν



22-0012_88-163_18b.indd 110 12/10/2017 15:07

ἀσπίδα ἔχων, ὃ δοκεῖ κηλὶς εἶναι...

**Αναφορικές αντωνυμίες της αρχαίας ελληνικής είναι:**

1) **ὅς, ἥ, ὃ (= ο οποίος, αυτός που)·**
2) **ὅσπερ, ἥπερ, ὅπερ (= αυτός ακριβώς που)·**
3) **ὅστις, ἥτις, ὅ,τι (= όποιος)·**
4) **ὁπότερος, ὁποτέρα, ὁπότερον (= όποιος από τους δύο) (πβ. § 234, 2)·**
5) **ὅσος, ὅση, ὅσον (πβ. § 234, 3)·**
6) **ὁπόσος, ὁπόση, ὁπόσον (= όσος) (πβ. § 234, 3)·**
7) **οἷος, οἵα, οἷον (= τέτοιος που) (πβ. § 234, 4)·**
8) **ὁποῖος, ὁποία, ὁποῖον χωρίς άρθρο (= όποιας λογής) (πβ. § 234, 4)·**
9) **ἡλίκος, ἡλίκη, ἡλίκον (= όσο μεγάλος) (πβ. § 234, 5)·**
10) **ὁπηλίκος, ὁπηλίκη, ὁπηλίκον (= όσο μεγάλος) (πβ. § 234, 5)·**
11) **ὁποδαπός, ὁποδαπή, ὁποδαπὸν (= από ποιον τόπο· σε πλάγια ερώτηση) (πβ. § 234, 6).**

**241. Οι αναφορικές αντωνυμίες ὅς, ὅσπερ και ὅστις κλίνονται κατά τον ακόλουθο τρόπο:**

| | Ενικός αριθμός | | |
|---|---|---|---|
| | **αρσ.** | **θηλ.** | **ουδ.** |
| **ον.** | ὃς | ἣ | ὃ |
| **γεν.** | οὗ | ἧς | οὗ |
| **δοτ.** | ᾧ | ᾗ | ᾧ |
| **αιτ.** | ὃν | ἣν | ὃ |



22-0012_88-163_18b.indd 111 12/10/2017 15:07

## Πληθυντικός αριθμός

| | αρσ. | θηλ. | ουδ. |
|---|---|---|---|
| ον. | οἱ | αἱ | ἁ |
| γεν. | ὧν | ὧν | ὧν |
| δοτ. | οἷς | αἷς | οἷς |
| αιτ. | οὓς | ἁς | ἁ |

## Δυϊκός αριθμός

| | | | |
|---|---|---|---|
| ον., αιτ. | ὼ | ὼ (ᾱ) | ὼ |
| γεν., δοτ. | οἷν | οἷν (αἷν) | οἷν |

## Ενικός αριθμός

| | αρσ. | θηλ. | ουδ. |
|---|---|---|---|
| ον. | ὅσπερ | ἥπερ | ὅπερ |
| γεν. | οὗπερ | ἧσπερ | οὗπερ |
| δοτ. | ᾧπερ | ᾗπερ | ᾧπερ |
| αιτ. | ὅνπερ | ἥνπερ | ὅπερ |

## Πληθυντικός αριθμός

| | αρσ. | θηλ. | ουδ. |
|---|---|---|---|
| ον. | οἵπερ | αἵπερ | ἅπερ |
| γεν. | ὧνπερ | ὧνπερ | ὧνπερ |
| δοτ. | οἷσπερ | αἷσπερ | οἷσπερ |
| αιτ. | οὕσπερ | ἅσπερ | ἅπερ |



22-0012_88-163_18b.indd 112 12/10/2017 15:07

**Δυϊκός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| **ον., αιτ.** | ὥπερ | ὥπερ (ἅπερ) | ὥπερ |
| **γεν., δοτ.** | οἵνπερ | οἵνπερ (αἵνπερ) | οἵνπερ |

**Ενικός αριθμός**

| | **αρσ.** | **θηλ.** | **ουδ.** |
|---|---|---|---|
| **ον.** | ὅστις | ἥτις | ὅ,τι |
| **γεν.** | οὗτινος και ὅτου | ἧστινος | οὗτινος και ὅτου |
| **δοτ.** | ᾧτινι και ὅτῳ | ᾗτινι | ᾧτινι και ὅτῳ |
| **αιτ.** | ὅντινα | ἥντινα | ὅ,τι |

**Πληθυντικός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| **ον.** | οἵτινες | αἵτινες | ἅτινα ή **ἄττα** |
| **γεν.** | ὧντινων | ὧντινων | ὧντινων |
| **δοτ.** | οἷστισι(ν) | αἷστισι(ν) | οἷστισι(ν) |
| **αιτ.** | οὕστινας | ἅστινας | ἅτινα ή **ἄττα** |

**Δυϊκός αριθμός**

| | | | |
|---|---|---|---|
| **ον., αιτ.** | ὥτινε | ὥτινε (ἅτινε) | ὥτινε |
| **γεν., δοτ.** | οἵντινοιν | οἵντινοιν (αἵντινοιν) | οἵντινοιν |

**242. Οι άλλες αναφορικές αντωνυμίες, εκτός από το ὅς, ὅσπερ, ὅστις, κλίνονται σαν τρικατάληκτα επίθετα της β΄ κλίσης: ὅσος, -η, -ον – οἷος, οἵα, οἷον κτλ.**



22-0012_88-163_18b.indd 113 12/10/2017 15:07

## Συσχετικές αντωνυμίες

**243.** Από τις αντωνυμίες οι ερωτηματικές, οι αόριστες, οι δεικτικές και οι αναφορικές λέγονται μαζί **συσχετικές αντωνυμίες,** γιατί έχουν μεταξύ τους κάποια σχέση, δηλ. σε κάθε ερωτηματική αντωνυμία αντιστοιχεί μια από τις άλλες: τίς; - οὐδεὶς - οὗτος - ὃς κτλ.

## 244. ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΣΧΕΤΙΚΩΝ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ

| Ερωτηματικές | Αόριστες |
|---|---|
| τίς; | τίς, οὐδείς, μηδείς,<br>πᾶς, ὁ δεῖνα, ἕνιοι, ἕκαστος, ἄλλος |
| πότερος; | οὐδέτερος, μηδέτερος, ἀμφότεροι (ἄμφω), ἕτερος, ἑκάτερος |
| πόσος; | ποσὸς (κάμποσος) |
| ποῖος; | ποιὸς (= κάποιος) |
| πηλίκος; | - |
| ποδαπός; | (ἀλλοδαπὸς = από άλλο μέρος) |



22-0012_88-163_18b.indd 114 12/10/2017 15:07

| Δεικτικές | Αναφορικές |
|---|---|
| ὅδε,<br>οὗτος,<br>ἐκεῖνος | ὅς, ὅστις,<br>ὅσπερ |
| (ὁ ἕτερος = ο<br>ένας από τους δύο) | ὁπότερος |
| τοσόσδε, τοσοῦτος | ὅσος, ὁπόσος |
| τοιόσδε, τοιοῦτος | οἷος, ὁποῖος |
| τηλικόσδε, τηλικοῦτος | ἡλίκος, ὁπηλίκος |
| - | ὁποδαπὸς |



22-0012_88-163_18b.indd 115 12/10/2017 15:07

# 20ό ΚΕΦΑΛΑΙΟ

# ΡΗΜΑ – ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

## Α΄. Ορισμός και παρεπόμενα του ρήματος

**245. Ρήματα** λέγονται οι κλιτές λέξεις που φανερώνουν ότι το υποκείμενο ενεργεί ή δέχεται μια ενέργεια, δηλ. παθαίνει κάτι, ή βρίσκεται σε μια ορισμένη κατάσταση: Τισσαφέρνης **διαβάλλει** τὸν Κῦρον (το υποκείμ. ενεργεί) – Κῦρος **διαβάλλεται** ὑπὸ Τισσαφέρνους (το υποκείμ. παθαίνει κάτι από κάποιον άλλον) – Δαρεῖος **ἀσθενεῖ** (το υποκείμ. βρίσκεται σε μια κατάσταση).

**246.** Όπως τα πτωτικά, έτσι και το ρήμα έχει διάφορους τύπους με τους οποίους φανερώνονται τα παρεπόμενά του (πβ. § 77).

**Παρεπόμενα** (ή **συνακόλουθα**) του ρήματος είναι: 1) η **διάθεση,** 2) ο **αριθμός,** 3) το **πρόσωπο,** 4) η **έγκλιση,** 5) ο **χρόνος,** 6) η **φωνή** και 7) η **συζυγία.**

### 1. Διαθέσεις

**247. Διάθεση** του ρήματος λέγεται η ιδιαίτερη σημασία του που δείχνει ότι το υποκείμενο ή ενεργεί ή παθαίνει κάτι ή βρίσκεται σε μια κατάσταση.

Οι διαθέσεις των ρημάτων στην αρχαία ελληνική, όπως και στη νέα, είναι τέσσερις: **ενεργητική, μέση, παθητική** και **ουδέτερη.**

α) Ρήματα **με ενεργητική διάθεση** ή **ενεργητικά** λέγονται εκείνα που σημαίνουν ότι το υποκείμενο ενεργεί:



22-0012_88-163_18b.indd 116 12/10/2017 15:07

Ἀρταξέρξης **συλλαμβάνει Κῦρον.**

**β) Ρήματα με μέση διάθεση ή μέσα λέγονται εκείνα που σημαίνουν ότι το υποκείμενο ενεργεί και η ενέργεια γυρίζει με κάποιον τρόπο σ' αυτό το ίδιο:** οἱ στρατιῶται **γυμνάζονται (= γυμνάζουν τον εαυτό τους).**

**γ) Ρήματα με παθητική διάθεση ή παθητικά λέγονται εκείνα που σημαίνουν ότι το υποκείμενο δέχεται μια ενέργεια από κάποιον άλλον, δηλ. παθαίνει κάτι:** Κῦρος προσκυνεῖται ὡς βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀμφ' αὐτόν.

**δ) Ρήματα με ουδέτερη διάθεση ή ουδέτερα λέγονται εκείνα που σημαίνουν ότι το υποκείμενο ούτε ενεργεί ούτε παθαίνει παρά βρίσκεται απλώς σε μια κατάσταση:** οἱ πολέμιοι **ἡσυχάζουσι.**

## 2. Αριθμοί

**248. Αριθμός του ρήματος λέγεται ο τύπος του ρήματος που φανερώνει αν το υποκείμενό του είναι ένα ή δύο ή περισσότερα πρόσωπα ή πράγματα.**

**Οι αριθμοί του ρήματος, όπως και των πτωτικών, στην αρχαία ελληνική είναι τρεις:**

| | | |
|---|---|---|
| **α) ενικός** | **(όταν πρόκειται για ένα):** | ὁ μαθητὴς γράφει· |
| **β) δυϊκός** | **(όταν πρόκειται για δύο):** | τὼ μαθητὰ γράφετον· |
| **γ) πληθυντικός** | **(όταν πρόκειται για πολλά):** | οἱ μαθηταὶ γράφουσι. |



22-0012_88-163_18b.indd 117 12/10/2017 15:07

## 3. Πρόσωπα

**249. Πρόσωπο** του ρήματος λέγεται ο τύπος του ρήματος που φανερώνει τίνος προσώπου είναι το υποκείμενο. Κανονικά τα πρόσωπα του ρήματος είναι τρία (πβ. § 221):

| | | | |
|---|---|---|---|
| **α) το πρώτο πρόσωπο:** | (ἐγὼ) | γράφω | - (ἡμεῖς) γράφομεν· |
| **β) το δεύτερο πρόσωπο:** | (σὺ) | γράφεις | - (ὑμεῖς) γράφετε· |
| **γ) το τρίτο πρόσωπο:** | (οὗτος) | γράφει | - (οὗτοι) γράφουσι. |

## 4. Εγκλίσεις. Ονοματικοί τύποι

**250.** Η έννοια που εκφράζει το ρήμα παρουσιάζεται κάθε φορά από εκείνον που μιλεί ή σαν κάτι που το νομίζει πραγματικό ή σαν κάτι που επιθυμεί ή περιμένει να γίνει ή σαν ευχή ή σαν προσταγή κτλ.

Οι διάφορες μορφές του ρήματος που φανερώνουν την ψυχική διάθεση εκείνου που μιλεί λέγονται **εγκλίσεις.**

Οι εγκλίσεις των ρημάτων στην αρχαία ελληνική είναι τέσσερις: η **οριστική,** η **υποτακτική,** η **ευκτική** και η **προστακτική.**

α) Η **οριστική** παρουσιάζει αυτό που σημαίνει το



22-0012_88-163_18b.indd 118 12/10/2017 15:07

ρήμα σαν κάτι βέβαιο και πραγματικό: **βλάπτει** τὸν ἄνδρα θυμὸς - ἐνταῦθα **ἔμειναν** ἡμέρας τρεῖς.

β) Η **υποτακτική** παρουσιάζει αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν κάτι επιθυμητό ή ενδεχόμενο: τὸ σῶμα **γυμνάζωμεν** (= ας γυμνάζομε) - ἐὰν **ἔλθῃς** (= αν υποθέσουμε πως θα έρθεις, όπως είναι ενδεχόμενο).

γ) Η **ευκτική** παρουσιάζει αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν ευχή εκείνου που μιλεί: ὦ παῖ, **γένοιο** πατρὸς εὐτυχέστερος (= μακάρι να γίνεις).

δ) Η **προστακτική** παρουσιάζει αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν προσταγή, αξίωση, συμβουλή, παράκληση ή και ευχή εκείνου που μιλεί: τὸ σῶμα **γυμνάζετε** (= να γυμνάζετε) – **ὑγίαινε** (= εὔχομαι να υγιαίνεις).

**251.** Εκτός από τις τέσσερις εγκλίσεις το ρήμα σχηματίζει ακόμη δύο τύπους, που λέγονται **ονοματικοί τύποι του ρήματος.**

Οι ονοματικοί τύποι του ρήματος είναι το **απαρέμφατο** και η **μετοχή.**

α) Το **απαρέμφατο** είναι αφηρημένο ρηματικό ουσιαστικό άκλιτο, που σχηματίζεται από το θέμα του ρήματος και φανερώνει συγχρόνως διάθεση και χρόνο: γράφειν, γράφεσθαι - γράψαι, γραφῆναι.

β) Η **μετοχή** είναι τρικατάληκτο ρηματικό επίθετο με τρία γένη, που σχηματίζεται από το θέμα του ρήματος και φανερώνει συγχρόνως διάθεση και χρόνο: γράφων, γράφουσα, γράφον - γραφόμενος, γραφομένη, γραφόμενον - γραφείς, γραφεῖσα, γραφέν.



22-0012_88-163_18b.indd 119 12/10/2017 15:07

## 5. Χρόνοι

**252. Χρόνος** του ρήματος λέγεται ο ρηματικός τύπος που φανερώνει πότε γίνεται αυτό που σημαίνει το ρήμα και πώς.

### Ι. Οι χρόνοι στην οριστική

**253.** Η οριστική έγκλιση έχει εφτά χρόνους. Αυτοί είναι: ο **ενεστώτας,** ο **παρατατικός,** ο (απλός) **μέλλοντας,** ο **αόριστος,** ο **παρακείμενος,** ο **υπερσυντέλικος** και ο **συντελεσμένος μέλλοντας.**

α) ο **ενεστώτας** φανερώνει κάτι που γίνεται τώρα (με διάρκεια ή με επανάληψη): ὁ μαθητὴς **γράφει** - ἀεὶ τὰ αὐτὰ **λέγω.**

β) ο **παρατατικός** φανερώνει κάτι που γινόταν στο παρελθόν (με διάρκεια ή με επανάληψη): ὁ μαθητὴς **ἔγραφε** - Σωκράτης ὥσπερ **ἐγίγνωσκεν** οὕτως **ἔλεγε.**

γ) ο (απλός) **μέλλοντας** φανερώνει κάτι που θα γίνει ή θα γίνεται στο μέλλον: ἐγὼ **γράψω** (= εγώ θα γράψω ή θα γράφω) - ἐγὼ ὑμῖν **ἐρῶ.**

δ) Ο **αόριστος** φανερώνει κάτι που έγινε αόριστα στο παρελθόν (άσχετα αν κράτησε πολύ ή λίγο): ὁ μαθητὴς **ἔγραψε – ἐβασίλευσε** δώδεκα ἔτη.

ε) Ο **παρακείμενος** κυρίως φανερώνει κάτι που έχει γίνει στο παρελθόν και υπάρχει τώρα συντελεσμένο: ὁ μαθητὴς **γέγραφε** (= ο μαθητής έχει γράψει κάτι που τώρα είναι πια τελειωμένο) - οἱ πολέμιοι σπονδὰς **λελύκασι.**

ς) Ο **υπερσυντέλικος** φανερώνει κάτι που είχε γίνει,



22-0012_88-163_18b.indd 120 12/10/2017 15:07

δηλ. κάτι που ήταν συντελεσμένο σε κάποιο χρονικό σημείο του παρελθόντος: ὁ μαθητὴς **ἐγεγράφει** (= είχε γράψει στο παρελθόν κάτι που ήταν τότε τελειωμένο και που τώρα μπορεί να μην υπάρχει) – οὗτος **προαφῖκτο εἰς Σικελίαν** (= είχε φτάσει πρωτύτερα και βρισκόταν τότε εκεί).

ζ) Ο **συντελεσμένος μέλλοντας** φανερώνει κάτι που θα έχει γίνει, δηλ. κάτι που θα είναι συντελεσμένο, σε κάποιο χρονικό σημείο του μέλλοντος: ὁ μαθητὴς **γεγραφὼς ἔσται** (= θα έχει γράψει κάτι που θα είναι τελειωμένο σε ορισμένη στιγμή του μέλλοντος) – ἡ πόλις **ἔσται τετειχισμένη.**

**254. Ανασκόπηση.** Από τους χρόνους στην οριστική:

α) ο ενεστώτας και κατά ένα μέρος ο παρακείμενος αναφέρονται κανονικά στο παρόν. Ο παρατατικός, ο αόριστος, ο υπερσυντέλικος και κατά ένα μέρος ο παρακείμενος αναφέρονται στο παρελθόν· ο (απλός) μέλλοντας και ο συντελεσμένος μέλλοντας αναφέρονται στο μέλλον·

β) ο ενεστώτας, ο παρατατικός και κάποτε ο (απλός) μέλλοντας παρουσιάζουν αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν κάτι εξακολουθητικό, που διαρκεί με συνέχεια ή μ' επανάληψη· ο αόριστος και κάποτε ο (απλός) μέλλοντας το παρουσιάζουν συνοπτικά (ιδωμένο στο σύνολό του)· ο παρακείμενος, ο υπερσυντέλικος και ο συντελεσμένος μέλλοντας το παρουσιάζουν συντελεσμένο.



22-0012_88-163_18b.indd 121 12/10/2017 15:07

## 255. ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΣΧΕΤΙΚΟΣ
### Χρόνοι που παρουσιάζουν

| | | |
|---|---|---|
| **1. σαν εξακολουθητικό** | **α) στο παρόν**<br>**ενεστώτας**<br>γράφω | |
| **2. σαν συνοπτικό (ή στιγμιαίο)** | | |
| **3. σαν συντελεσμένο** | **παρακείμενος**<br>γέγραφα | |



22-0012_88-163_18b.indd 122 12/10/2017 15:07

## ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΟΡΙΣΤΙΚΗΣ
**αυτό που σημαίνει το ρήμα**

| | β) στο παρελθόν | γ) στο μέλλον |
|---|---|---|
| | **παρατατικός**<br>ἔγραφον | **(απλός) μέλλοντας**<br>γράψω<br>**(= θα γράφω)** |
| | **αόριστος**<br>ἔγραψα | **(απλός) μέλλοντας**<br>γράψω<br>**(= θα γράψω)** |
| | **παρακείμενος**<br>γέγραφα<br><br>**υπερσυντέλικος**<br>ἐγεγράφειν | **συντελ. μέλλοντας**<br>γεγραφὼς ἔσομαι |



22-0012_88-163_18b.indd 123 12/10/2017 15:07

**256.** Από τους χρόνους του ρήματος:

α) ο ενεστώτας, ο (απλός) μέλλοντας και ο παρακείμενος λέγονται **αρχικοί** (γιατί αυτοί σχηματίστηκαν στην αρχή)· ο παρατατικός, ο αόριστος και ο υπερσυντέλικος λέγονται **παραγόμενοι** (γιατί παράγονται από τους αρχικούς) ή **ιστορικοί** (γιατί αναφέρονται στα περασμένα)·

β) ο παρακείμενος, ο υπερσυντέλικος και συντελεσμένος μέλλοντας λέγονται **συντελικοί,** γιατί σημαίνουν κάτι το συντελεσμένο (το αποτελειωμένο)·

γ) οι περισσότεροι χρόνοι στην αρχαία ελληνική εκφέρονται με μία λέξη και λέγονται **μονολεκτικοί** (π.χ. μέλλ. λύσω, παρακείμ. λέλυκα, υπερσυντ. ἐλελύκειν κτλ.), μερικοί όμως σχηματίζονται με δύο λέξεις και λέγονται **περιφραστικοί** (π.χ. συντελεσμ. μέλλ. λελυκὼς ἔσομαι).

## ΙΙ. Οι χρόνοι στις άλλες εγκλίσεις

**257.** 1) Η **υποτακτική** και η **προστακτική** σχηματίζουν μόνο ενεστώτα, αόριστο και παρακείμενο.

2) Η **ευκτική,** το **απαρέμφατο** και η **μετοχή** σχηματίζουν ενεστώτα, (απλό) μέλλοντα, αόριστο και παρακείμενο.

## 6. Φωνές

**258. Φωνή** του ρήματος λέγεται ένα σύνολο από τύπους που μπορεί να σχηματίσει το ρήμα.

Κάθε ρήμα κανονικά σχηματίζει δύο σύνολα από τύ-



22-0012_88-163_18b.indd 124 12/10/2017 15:07

**πους, δηλ. έχει δ ύ ο φ ω ν έ ς . Αυτές είναι:**

**α) η ενεργητική φωνή, που ο πρώτος τύπος της (δηλ. το α΄ ενικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα) λήγει σε -ω ή -μι:** λύ-ω, τιμῶ, τίθη-μι·

**β) η μέση φωνή, που ο πρώτος τύπος της (δηλ. το α΄ ενικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα) λήγει σε -μαι:** λύ-ο-μαι, τιμῶμαι, τίθε-μαι.

## 7. Συζυγίες

**259. Κατά τον τρόπο που κλίνονται τα ρήματα χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, που λέγονται συζυγίες.**

**α) Στην πρώτη συζυγία ανήκουν όσα ρήματα στο α΄ πρόσωπο της οριστικής του ενεργητικού ενεστώτα λήγουν σε -ω:** λύ-ω, (τιμά-ω) τιμῶ, γράφ-ω.

**β) Στη δεύτερη συζυγία ανήκουν όσα ρήματα στο α΄πρόσωπο της οριστικής του ενεργητικού ενεστώτα λήγουν σε -μι:** δείκνυ-μι, τίθη-μι.

## Β΄. Στοιχεία του σχηματισμού του ρήματος

**260. Στους ρηματικούς τύπους ξεχωρίζομε διάφορα στοιχεία: κατάληξη, θέμα, χαρακτήρα, αύξηση, αναδιπλασιασμό και το βοηθητικό ρήμα (όταν ο τύπος σχηματίζεται περιφραστικά). Π.χ. στον τύπο λύ-ω το λυ- είναι θέμα, το -υ- χαρακτήρας, το -ω κατάληξη· στον τύπο ἔ-λυ-ον το ε- είναι αύξηση, το -λυ- θέμα, το -ον κατάληξη.**



22-0012_88-163_18b.indd 125 12/10/2017 15:07

## 8. Κατάληξη (βλ. § 73, α)

**261. Κατάληξη** του ρηματικού τύπου είναι το τελευταίο μέρος που αλλάζει, για να δηλωθεί η φωνή, το πρόσωπο, ο αριθμός, η έγκλιση και ο χρόνος: -ω, -εις, -ει, -ομεν, -ετε, -ουσι· -ω, -ῃς, -ῃ κτλ.· -ον, -ες, -ε κτλ.· -ομαι, -ει, -εται κτλ.· -ωμαι, -ῃ, -ηται κτλ. (πβ. § 281 και § 288).

## 2. Θέμα (βλ. § 73, β)

**262.** Κάθε ρήμα κανονικά έχει **δύο θέματα,** από τα οποία σχηματίζονται οι διάφοροι τύποι του. Τα θέματα αυτά είναι το **ρηματικό** και το **χρονικό.**

α) **Ρηματικό θέμα** λέγεται το α ρ χ ι κ ό θέμα που χρησιμεύει ως βάση στο σχηματισμό των χρονικών θεμάτων του ρήματος. Έτσι: το ρηματικό θέμα του ρήματος βλάπτω δεν είναι το βλαπτ- (όπως στον ενεστώτα βλάπτ-ω) παρά βλαβ- (όπως στο όνομα βλάβη)· το ρημ. θέμα του ρ. ἀλλάσσω δεν είναι ἀλλασσ- (όπως στον ενεστώτα ἀλλάσσ-ω), παρά ἀλλαγ- (όπως στο όνομα ἀλλαγ-ή) κτλ.

β) **Χρονικό θέμα** λέγεται το ι δ ι α ί τ ε ρ ο θέμα που μ' αυτό σχηματίζονται οι τύποι ορισμένου χρόνου ή ορισμένων χρόνων. Το χρονικό αυτό θέμα προέρχεται από το αρχικό ρηματικό θέμα που μετασχηματίζεται στους διάφορους χρόνους και παίρνει διάφορες μορφές.

Κανονικά έχουν κοινό χρονικό θέμα ο ενεστώτας με



22-0012_88-163_18b.indd 126 12/10/2017 15:07

**τον παρατατικό, ο μέλλοντας με τον αόριστο και ο παρακείμενος με τον υπερσυντέλικο και τον συντελεσμένο μέλλοντα. Π.χ.**

| | Ενεργ. φωνή | |
|---|---|---|
| **ενεστώτας:** | βλάπτω | **(χρονικό θέμα βλαπτ-)** |
| **παρατατ.:** | ἔ-βλαπτ-ον | |
| **μέλλοντας:** | βλάψ-ω | **(χρονικό θέμα βλαψ-)** |
| **αόριστος:** | ἔ-βλαψ-α | |
| **παρακείμ.:** | βέ-βλαφ-α | **(χρονικό θέμα βεβλαφ-)** |
| **υπερσυντ.:** | ἐ-βε-βλάφ-ειν | |
| **συντ. μέλλ.:** | βε-βλαφ-ὡς ἔσομαι | |

| | Μέση φωνή | |
|---|---|---|
| **παρακείμ.:** | βέ-βλαμ-μαι | **(χρονικό θέμα βεβλαφ-)** |
| **υπερσυντ.:** | ἐ-βε-βλάμ-μην | |



22-0012_88-163_18b.indd 127 12/10/2017 15:07

## 3. Χαρακτήρας (βλ. § 73, β)

**263.** α) Ο χαρακτήρας του ρηματικού θέματος λέγεται **ρηματικός χαρακτήρας:** Π.χ. του ρ. λύω ρηματικό θ. λυ-, ρηματικός χαρακτ. **-υ-**· του ρ. κόπτω ρηματικό θ. κοπ-, ρηματικός χαρακτ. **-π-.**

β) Ο χαρακτήρας του χρονικού θέματος λέγεται **χρονικός χαρακτήρας.** Π.χ. (λύ-ω), μέλλ. λύσ-ω, χρονικό θ. λυσ-, χρονικός χαρακτήρας **-σ-,** παρακείμ. λέ-λυκ-α, χρον. θ. λε-λυκ-, χρον. χαρακτ. **-κ-.**

**264.** Κατά τον ρηματικό χαρακτήρα τα ρήματα και των δύο συζυγιών διαιρούνται σε **φωνηεντόληκτα** (λύ-ω, ἵ-στη-μι) και **συμφωνόληκτα** (γράφ-ω, δείκ-νυ-μι). Και υποδιαιρούνται:

α) τα φωνηεντόληκτα σε **ασυναίρετα** (λύ-ω, παιδεύ-ω) και σε **συνηρημένα** (τιμάω -ῶ, ποιέω -ῶ, δηλόω -ῶ)·

β) τα συμφωνόληκτα σε **αφωνόληκτα** (διώκ-ω, γράφ-ω, πείθ-ω, δείκ-νυ-μι), σε **ενρινόληκτα** ή **υγρόληκτα** (βάλλ-ω, δέρ-ω, ὄλ-λυ-μι, μέν-ω) και σε λίγα **σιγμόληκτα** (σβέσ-νυ-μι = σβέννυμι).



22-0012_88-163_18b.indd 128 12/10/2017 15:07

22-0012_88-163_18b.indd 129

# 265. ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΟΥ ΔΕΙΧΝΕΙ ΤΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

## (κατά συζυγία και χαρακτήρα)

| | Α΄ συζυγία (ρήματα σε -ω) | Β΄ συζυγία (ρήματα σε -μι) |
|---|---|---|
| Φωνηεντόληκτα | | |
| Ασυναίρετα<br>Βαρύτονα | λύ-ω, παιδεύ-ω, κυλί-ω<br>χρί-ω, σεί-ω, κλαί-ω, καί-ω | ἵ-στη-μι, τί-θη-μι, ἵ-η-μι,<br>δί-δω-μι, στρώ-ν-νυ-μι |
| Συνηρημένα<br>Περισπώμενα | (σε -άω) τιμά-ω -ῶ<br>(σε -έω) ποιέ-ω -ῶ<br>(σε -όω) δηλό-ω -ῶ | |



12/10/2017 15:07

22-0012_88-163_18b.indd 130



| | Α΄ συζυγία (ρήματα σε -ω) | Β΄ συζυγία (ρήματα σε -μι) |
|---|---|---|
| Συμφωνόληκτα | | |
| Αφωνόληκτα<br>Βαρύτονα | τρίβ-ω, ἄγ-ω, τάσσ-ω (θ. ταγ-)<br>ἐλπίζ-ω (θ. ἐλπιδ-) | μείγ-νυ-μι, δείκ-νυ-μι,<br>ζεύγ-νυ-μι |
| Ενρινόληκτα<br>Βαρύτονα | νέμ-ω, μέν-ω,<br>ἀγγέλλ-ω, δέρ-ω | ὄλ-λυ-μι |
| Σιγμόληκτα<br>Βαρύτονα | | (κεράσ-νυ-μι) κεράννυμι<br>(σβέσ-νυ-μι) σβέννυμι<br>(βλ. § 333, δ) |

12/10/2017 15:07

## 4. Αύξηση

### α) Ομαλή αύξηση στα απλά ρήματα

**266.** Στους ι σ τ ο ρ ι κ ο ύ ς χ ρ ό ν ο υ ς της οριστικής (δηλ. στον παρατατικό, τον αόριστο και τον υπερσυντέλικο) τα ρήματα παίρνουν στην αρχή του θέματος **αύξηση.**

Η αύξηση δηλώνει το παρελθόν και είναι δύο ειδών: **συλλαβική** και **χρονική.**

1) **Συλλαβική αύξηση** παίρνουν τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από σύμφωνο. Και είναι συλλαβική αύξηση η π ρ ο σ θ ή κ η ενός **ε** (με ψιλή) στην αρχή του θέματος από το οποίο σχηματίζεται καθένας από τους ιστορικούς χρόνους της οριστικής: (λύ-ω), παρατ. ἔ-λυον, αόρ. ἔ-λυσα, υπερσ. ἐ-λελύκειν.

2) **Χρονική αύξηση** παίρνουν τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από φωνήεν (ή δίφθογγο). Και είναι χρονική αύξηση η έκταση του αρχικού βραχύχρονου φωνήεντος του θέματος από το οποίο σχηματίζεται καθένας από τους ιστορικούς χρόνους της οριστικής (βλ. § 62, 7, β).

Κατά τη χρονική αύξηση γίνονται οι ακόλουθες εκτάσεις:

| | | | |
|---|---|---|---|
| το ᾰ σε η: | ἀκούω - ἤκουον | το αι σε ῃ: | αἰσθάνομαι - ᾐσθανόμην |
| το ε σε η: | ἐλπίζω - ἤλπιζον | το ει σε ῃ: | εἰκάζω - ᾔκαζον |
| το ο σε ω: | ὁρίζω - ὥριζον | το αυ σε ηυ: | αὐξάνω - ηὔξανον |



22-0012_88-163_18b.indd 131 12/10/2017 15:07

| | | | |
|---|---|---|---|
| το ῐ̆ σε ῑ̄: | ἱκετεύω - ἱκέτευον | το ευ σε ηυ: | εὔχομαι - ηὐχόμην |
| το ῠ̆ σε ῡ̄: | ὑβρίζω - ὕβριζον | το οι σε ῳ: | οἰκτίρω - ᾤκτιρον |

## β) Ομαλή αύξηση στα σύνθετα ρήματα

**267.** Στην αρχαία ελληνική τα σύνθετα ή παρασύνθετα (βλ. § 378) ρήματα που το α΄ συνθετικό τους είναι πρόθεση παίρνουν **εσωτερική αύξηση**, δηλ. έχουν τη συλλαβική ή χρονική αύξηση· μετά την πρόθεση: εἰσ-φέρω: εἰσ-έ-φερον· ὑπερβάλλω: ὑπερ-έ-βαλλον· συν-άγω: συν-ῆγον· συν-οικῶ: συν-ᾤκουν, συν-ᾴκησα· ἀν-αλίσκω και ἀν-αλόω: ἀν-ήλισκον και ἀν-ήλουν, ἀν-ήλωσα· (από το παράνομος) παρασύνθ. παρανομῶ: παρ-ε-νόμουν, παρ-ε-νόμησα κτλ.· (από το ἐγ-κώμιον) παρασύνθ. ἐγκωμιάζω: ἐν-ε-κωμίαζον, ἐν-ε-κωμίασα κτλ.· (από το ἐπι-στάτης) παρασύνθ. ἐπιστατῶ: ἐπ-ε-στάτουν, ἐπ-ε-στάτησα κτλ.· (από το ἐν χειρὶ τίθημι) παρασύνθ. ἐγχειρίζω: ἐν-ε-χείριζον, ἐν-ε-χείρισα.

**268.** Τα παρασύνθετα ρήματα που το α΄ συνθετικό τους είναι άλλη λέξη εκτός από πρόθεση έχουν τη συλλαβική ή χρονική αύξηση στην αρχή, σαν να ήταν απλά: (από το δυστυχὴς) παρασύνθ. δυστυχῶ – ἐδυστύχουν – ἐδυστύχησα κτλ.· (από το μυθολόγος) παρασύνθ. μυθολογῶ – ἐμυθολόγουν – ἐμυθολόγησα κτλ.· (από το ἄδικος) παρασύνθ. ἀδικῶ – ἠδίκουν – ἠδίκησα κτλ.· (από το οἰκοδόμος) παρασύνθ. οἰκοδομῶ – ᾠκοδόμουν – ᾠκοδόμησα κτλ.



22-0012_88-163_18b.indd 132 12/10/2017 15:07

## γ) Ανώμαλη αύξηση

**269. Σε μερικά ρήματα της αρχαίας ελληνικής (απλά ή σύνθετα και παρασύνθετα) παρουσιάζεται ανώμαλη αύξηση: Έτσι:**

**1) Από τα απλά ρήματα:**

**α) Τα ρήματα βούλομαι, δύναμαι και μέλλω (= σκοπεύω να κάμω κάτι) έχουν αύξηση κανονική ἐ και ανώμαλη ἠ (από αναλογία προς το ἐθέλω ή θέλω - ἤθελον): ἐβουλόμην και ἠβουλόμην - ἐβουλήθην και ἠβουλήθην· ἐδυνάμην και ἠδυνάμην - ἐδυνήθην και ἠδυνήθην· ἔμελλον και ἤμελλον·**

**β) μερικά ρήματα που αρχίζουν από ε έχουν αύξηση ει και όχι η: ἐθίζω (= συνηθίζω) - εἴθιζον· ἐλίττω (= τυλίγω) - εἴλιττον· ἕλκω (= σέρνω) - εἷλκον· ἕπομαι - εἱπόμην· περι-έπω (= μεταχειρίζομαι κάποιον καλά, καλομεταχειρίζομαι - ή μεταχειρίζομαι κακά, κακομεταχειρίζομαι) - περιεῖπον· ἐργάζομαι - εἰργαζόμην· ἕρπω - εἷρπον· ἑστιάω -ῶ (= φιλεύω) - εἱστίων· ἔχω - εἶχον· ἑάω, ἐῶ (= αφήνω) - εἴων.**

**γ) Τα ρ. ὠθῶ, ὠνοῦμαι (= αγοράζω) και (κατ)άγνυμι (= σπάζω), αν και αρχίζουν από φωνήεν, έχουν συλλαβική αύξηση: ἐ-ώθουν, ἐ-ωνούμην, (κατ-)έ-αξα.**

**δ) Το ρ. ὁράω -ῶ (= βλέπω) στον παρατατικό, το ρ. ἁλίσκομαι (= πιάνομαι, κυριεύομαι) στον β΄ αόριστο και το ρ. ἀν-οίγω σε όλους τους ιστορικούς χρόνους έχουν δύο συγχρόνως αυξήσεις, συλλαβική και χρονική: ὁρῶ - ἑώρων· ἁλίσκομαι - ἑάλων· (ἀν)-οίγω - (ἀν)-έῳγον - ἀνέῳξα (έτσι και ἔοικα - ἐῴκειν).**



22-0012_88-163_18b.indd 133 12/10/2017 15:07

**ε) Το ρ. ἑορτάζω παίρνει τη χρονική αύξηση στη δεύτερη συλλαβή: ἑώρταζον, ἑώρτασα.**

**2) Από τα σύνθετα ή παρασύνθετα ρήματα:**

**α) Μερικά έχουν την αύξηση στην αρχή, δηλ. πριν από την πρόθεση, σαν να ήταν απλά:**

**ἀμφιέννυμι (= ντύνω) - ἠμφιέννυν - ἠμφίεσα**

**ἐπείγω (= ἐπισπεύδω, βιάζω) - ἤπειγον**

**ἐπίσταμαι (= ξέρω καλά) - ἠπιστάμην**

**καθέζομαι (= κάθομαι) - ἐκαθεζόμην**

**ἐγγυάω-ῶ (= δίνω κάτι για ενέχυρο· παρασύνθ. από τη λέξη ἐγγύη = ενέχυρο) - ἠγγύων - ἠγγύησα**

**ἐναντιόομαι -οῦμαι (παρασύνθ. από τη λ. ἐναντίος) - ἠναντιούμην**

**ἐμπεδόω -ῶ (= στερεώνω· παρασύνθ. από τη λ. ἔμπεδος = στερεός) - ἠμπέδουν**

**ἐμπολάω -ῶ (= εμπορεύομαι· παρασύνθ. από τη λ. ἐμπολὴ = εμπόρευμα) - ἠμπόλων**

**προοιμιάζομαι (παρασύνθ. από τη λ. προοίμιον) - ποιητ. ἐπροοιμιασάμην·**

**β) μερικά άλλοτε έχουν την αύξηση στην αρχή, σαν να ήταν απλά, και άλλοτε παίρνουν εσωτερική αύξηση (μετά την πρόθεση):**

**καθεύδω (= κοιμούμαι) - παρατ. ἐ-κάθευδον και καθηῦδον**

**κάθημαι (κατὰ+ἧμαι) - παρατατ. ἐ-καθήμην και (χωρίς αύξηση) καθ-ήμην**

**καθίζω (κατὰ+ἵζω) (= βάζω κάποιον να καθίσει) - παρατατ. ἐ-κάθιζον, αόρ. ἐ-κάθισα και κάθισα**



22-0012_88-163_18b.indd 134 12/10/2017 15:07

**ἐκκλησιάζω (= μαζεύομαι σε συνέλευση στην εκκλησία του δήμου) - παρατατ. ἠκκλησίαζον και ἐξ-εκλησίαζον·**

**γ) μερικά έχουν σ υ γ χ ρ ό ν ω ς δ ύ ο α υ ξ ή σ ε ι ς, δηλ. πριν από την πρόθεση και μετά την πρόθεση:**

**ἀμφι-γνοέω -ῶ (= αμφιβάλλω) - παρατατ. ἠμφ-ε-γνόουν, αόρ. ἠμφ-ε-γνόησα**

**ἀμφισβητέω -ῶ (ἀμφὶς + βῆναι του ρ. βαίνω: αρχικά ἀμφὶς - βητῶ και έπειτα νομίστηκε σαν ἀμφι-σβητῶ) παρατ. ἠμφ-ε-σβήτουν, αόρ. ἠμφ-ε-σβήτησα**

**ἀν-έχομαι (ἀνὰ + ἔχομαι) - παρατ. ἠν-ειχόμην, αόρ. ἠν-ε-σχόμην**

**ἐν-οχλέω -ῶ (ἐν + ὀχλῶ) - παρατ. ἠν-ώχλουν, αόρ. ἠν-ώχλησα**

**(ἐπ)ανορθόω -ῶ (ἐπὶ + ἀνὰ + ὀρθῶ) - παρατ. (ἐπ)ην-ώρθουν, αόρ. (ἐπ)ην-ώρθωσα.**

## 5. Αναδιπλασιασμός

### α) Ομαλός αναδιπλασιασμός στα απλά ρήματα

**270. Οι σ υ ν τ ε λ ι κ ο ί χ ρ ό ν ο ι (παρακείμενος, υπερσυντέλικος και συντελεσμένος μέλλοντας) έχουν στην αρχή του θέματος αναδιπλασιασμό σε όλες τις εγκλίσεις και στο απαρέμφατο και τη μετοχή.**

**Ο αναδιπλασιασμός είναι τριών ειδών:**

**1) Επανάληψη του αρχικού συμφώνου του θέματος μαζί με ένα ε:** (λύ-ω) λέ-λυ-κα.

**Τέτοιον αναδιπλασιασμό παίρνουν τα ρήματα που**



22-0012_88-163_18b.indd 135 12/10/2017 15:07

**το θέμα τους αρχίζει α) από ένα απλό σύμφωνο εκτός από το ῥ και β) από δύο σύμφωνα από τα οποία το πρώτο είναι  ά φ ω ν ο  και το δεύτερο  υ γ ρ ό  ή  έ ν - ρ ι ν ο. Π.χ.**

| **ενεστώτας** | **παρακείμενος** |
|---|---|
| λύ-ω | **λἐ-λυ-κα** |
| πνέ-ω (θ. πνευ-) | πέ-πνευ-κα |
| γράφ-ομαι | γέ-γραμ-μαι |

| **υπερσυντέλικος** | **συντελ. μέλλοντας** |
|---|---|
| ἐ-**λε**-λύ-κειν | — |
| ἐ-πε-πνεύ-κειν | — |
| ἐ-γε-γράμ-μην | γε-γράψομαι |

**Όταν το αρχικό σύμφωνο του θέματος είναι δασύπνοο (χ - φ - θ), τρέπεται στη συλλαβή του αναδιπλασιασμού στο αντίστοιχο ψιλόπνοο (κ - π - τ): χορεύ-ω, κε-χόρευ-κα, ἐ-κε-χορεύ-κειν· φυτεύ-ω, πε-φύτευ-κα, ἐ-πε-φυ-τεύ-κειν· θύ-ω, τέ-θυ-κα, ἐ-τε-θύ-κειν (βλ. § 69, 1, α).**

**2) Συλλαβική αύξηση** (βλ. § 266, 1): (στρατηγέω -ῶ) **ἐ**-στρατήγηκα.

**Τέτοιον αναδιπλασιασμό παίρνουν τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει α) από ένα διπλό σύμφωνο ή από ῥ· β) από δύο σύμφωνα, χωρίς όμως να είναι το πρώτο άφωνο και το δεύτερο υγρό ή ένρινο· γ) από τρία σύμφωνα. Π.χ.**



22-0012_88-163_18b.indd 136 12/10/2017 15:07

| ενεστώτας | παρακείμενος |
|---|---|
| ψεύδ-ομαι | ἔ-ψευσ-μαι |
| ῥίπτ-ω | ἔ-ρριφ-α |
| φθείρ-ω | ἔ-φθαρ-κα |
| σκοπέω -ῶ | ἔ-σκεμ-μαι |
| στρατεύ-ομαι | ἐ-στράτευ-μαι |

| υπερσυντέλικος | συντελ. μέλλοντας |
|---|---|
| ἐ-ψεύσ-μην | ἐ-ψεύσομαι |
| ἐ-ρρίφ-ειν | — |
| ἐ-φθάρ-κειν | — |
| ἐ-σκέμ-μην | ἐ-σκέψομαι |
| ἐ-στρατεύ-μην | — |

**3) Χρονική αύξηση** (βλ. § 266, 2): (ἀδικῶ) ἠδίκηκα.

**Τέτοιον αναδιπλασιασμό παίρνουν τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από φωνήεν (ή δίφθογγο):**

| ενεστώτας | παρακείμενος | υπερσυντέλικος |
|---|---|---|
| ἀθροίζω | ἤθροικα | ἠθροίκειν |
| ἐρημόω -ῶ | ἠρήμωκα | ἠρημώκειν |
| ὁμιλέω -ῶ | ὡμίληκα | ὡμιλήκειν |
| αἰσθάνομαι | ᾔσθημαι | ᾐσθήμην |
| οἰκέω -ῶ | ᾤκηκα | ᾠκήκειν |

## β) Ομαλός αναδιπλασιασμός στα σύνθετα ρήματα

**271.** Τα σύνθετα ή παρασύνθετα (βλ. § 378) ρήματα κανονικά έχουν τον αναδιπλασιασμό όπου και την αύξηση. Έτσι έχουν τον αναδιπλασιασμό



22-0012_88-163_18b.indd 137 12/10/2017 15:07

α) **μετά την πρόθεση** (όπως και την αύξηση):

| | | |
|---|---|---|
| άπο-γράφω | παρακ. | άπο-**γέ**-γραφα |
| έγ-κωμιάζω | » | έγ-**κε**-κωμίακα |
| συν-οικῶ | » | συν-**ᾠ**κηκα |
| προαπο-στέλλω | » | προαπ-**έ**-σταλκα (πβ. § 267) |

β) **στην αρχή** (όπως και την αύξηση):

| | | |
|---|---|---|
| δυστυχῶ | παρακ. | δε-δυστύχηκα |
| μυθολογῶ | » | με-μυθολόγηκα |
| ἀδικῶ | » | ἠδίκηκα |
| οἰκοδομῶ | » | ᾠκοδόμηκα (πβ. § 268). |

## γ) Ανώμαλος αναδιπλασιασμός

**272.** Μερικά ρήματα (απλά ή σύνθετα και παρασύνθετα) έχουν **ανώμαλο αναδιπλασιασμό.** Έτσι:

1) Τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από **γν** έχουν αναδιπλασιασμό του β΄ είδους, δηλ. όμοιο με τη συλλαβική αύξηση **ε** (αντίθετα με τον κανόνα 270, 1), και αντίστροφα τα ρ. κτῶμαι, μιμνήσκομαι (ή μιμνῄσκομαι) και πίπτω έχουν αναδιπλασιασμό του α΄ είδους (αντίθετα με τον κανόνα § 270, 2):

γιγνώσκω (θ. γνω-) παρακ. **ἔ**-γνω-κα
γνωρίζω (θ. γνωριδ-) παρακ. **ἐ**-γνώρι-κα
κτῶμαι (θ. κτα-, κτη-) παρακ. **κέ**-κτη-μαι
μιμνήσκομαι (θ. μνη-) παρακ. **μέ**-μνη-μαι



22-0012_88-163_18b.indd 138 12/10/2017 15:07

πίπτω (θ. πτω-)  παρακ. **πέ**-πτω-κα.

**2) Το ρ. ἀν-οίγω έχει αναδιπλασιασμό όμοιο με την αύξησή του: ἀν-έῳχ-α, ἀν-έῳγ-μαι (από το ἀν-ήϜοιχ-α, ἀν-ήοιχ-α = ἀνέῳχα και από το ἀν-ήϜοιγ-μαι, ἀν-ήοιγ-μαι = ἀνέῳγμαι).**

**3) Το ρ. εἴκω (που είναι άχρηστο στον ενεστώτα) έχει παρακείμενο ἔ-οικ-α (= μοιάζω) και υπερσυντέλικο ἐ-ώκ-ειν.**

**4) Τα ρήματα κατ-άγνυμι, ἁλίσκομαι, ὁρῶ, ὠθοῦμαι και ὠνοῦμαι παίρνουν αναδιπλασιασμό ε, αν και αρχίζουν από φωνήεν: κατ-έ-αγ-α, ἐ-άλω-κα, ἐ-όρα-κα (και ἐ-ώρα-κα), ἔ-ωσ-μαι, ἐ-ώνη-μαι (από το κατα-Fέ-Fαγ-α, Fε-Fάλω-κα, Fέ-Fωθ-μαι, Fε-Fώνη-μαι· πβ. § 269, 1, γ και δ).**

**5) Τα ρ. ἐθίζω, ἔλκω, ἐργάζομαι, ἑστιάω -ῶ και ἑάω - ἑῶ παίρνουν αναδιπλασιασμό ει (όμοιο με την αύξησή τους): εἴθικα, εἴλκυκα (από θ. ἑλκυ-), εἴργασμαι, εἱστία-κα, εἴακα (από το Fε-Fέθι-κα, Fε-Fέλκυ-κα, Fε-Fέρ-γασ-μαι, Fε-Fεστία-κα, Fε-Fέα-κα· πβ. § 269, 1, β).**

**6) Τα ρ. λαμβάνω, λέγω, λαγχάνω, (συλ)λέγω, (δια) λέγομαι και τα άχρηστα στον ενεστώτα μείρομαι (= συμ-μερίζομαι) και ἔθω (= συνηθίζω) παίρνουν αναδιπλασια-σμό ει: εἴληφα, εἴρηκα, εἴληχα, (συν)είλοχα, (δι)είλεγμαι, εἵμαρται (= είναι πεπρωμένο), εἴωθα (= συνηθίζω).**

## δ) Αττικός αναδιπλασιασμός

**273. Μερικά ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από α**



22-0012_88-163_18b.indd 139 12/10/2017 15:07

**ή ε ή ο έχουν ιδιαίτερο είδος αναδιπλασιασμού που λέγεται αττικός αναδιπλασιασμός, γιατί κυρίως συνηθιζόταν στην αττική διάλεκτο.**

**Αττικός αναδιπλασιασμός είναι η επανάληψη των δύο πρώτων φθόγγων του θέματος και συγχρόνως η έκταση του (εσωτερικού τώρα) αρχικού του φωνήεντος (του α ή ε σε η και του ο σε ω).**

**Τα πιο συνηθισμένα ρήματα που παίρνουν αττικό αναδιπλασιασμό είναι τα ακόλουθα:**

| | | |
|---|---|---|
| ἀκούω (θ. ἀκο-) | παρακ. | ἀκ-ήκο-α |
| ἀλείφω (θ. αδύνατο ἀλιφ-) | » | ἀλ-ήλιφ-α |
| ἐλαύνω (θ. ἐλα-) | » | ἐλ-ήλα-κα |
| ἐλέγχομαι (θ. ἐλεγχ-) | » | ἐλ-ήλεγ-μαι |
| ἐμέω -ῶ (= κάνω εμετό) (θ. ἐμε-) | » | ἐμ-ήμε-κα |
| ἔρχομαι (θ. ἐλυθ-) | » | ἐλ-ήλυθ-α |
| ἐσθίω (= τρώγω) (θ. ἐδο-) | » | ἐδ-ήδο-κα |
| ὄμνυμι (= ορκίζομαι) (θ. ὀμο-) | » | ὀμ-ώμο-κα |
| (ἀπ)όλλυμι (= καταστρέφω, χάνω) (θ. ὀλε-) | » | ὀλ-ώλε-κα |
| (ἀπ)όλλυμαι (= καταστρέφομαι) (θ. ὀλ-) | » | ὄλ-ωλ-α (έχω καταστραφεί) |



22-0012_88-163_18b.indd 140 12/10/2017 15:07

| | | |
|---|---|---|
| ὀρύττω (= σκάβω)<br>(θ. ὀρυχ-) | » | ὀρ-ώρυχ-α |
| φέρω (θ. ἐνεκ-) | » | ἐν-ήνοχ-α |
| ἐγείρομαι (θ. ἐγερ-) | » | ἐγ-ήγερ-μαι<br>(ἔχω σηκωθεί) |
| ἐγείρομαι (θ. ἐγορ-) | » | ἐγρ-ήγορ-α<br>(είμαι άγρυπνος) |

## 6. Το βοηθητικό ρήμα εἰμὶ (= είμαι)

**274.** Για το σχηματισμό των περιφραστικών χρόνων των ρημάτων στην αρχαία ελληνική χρησιμεύει το ρήμα εἰμὶ ως βοηθητικό (όπως στη νέα τα ρ. έχω και είμαι: έχω λύσει, είμαι λυμένος κτλ.).

**275.** Το ρ. εἰμὶ είναι ανώμαλο, και οι χρόνοι του στην οριστική είναι:

| | |
|---|---|
| Ενεστώτας | εἰμὶ (είμαι), (θ. ἐσ-: ἐσ-μὶ = εἰμί· βλ. § 62, 7, β). |
| Παρατατ. | ἦ και ἦν (ήμουν), (θ. ἐσ-: ἔσ-α = ἔα = ἦ και με τελικό **ν** από αναλογία προς τον παρατ. των άλλων ρημάτων: ἦν). |
| Μέλλοντας | ἔσομαι (θα είμαι), (θ. ἐσ-: ἔσ-σομαι = ἔσομαι). |



22-0012_88-163_18b.indd 141 12/10/2017 15:07

**Αόριστος** ἐ-γεν-όμην (υπήρξα, έγινα), (θ. γεν-) πβ. § 358.

**Παρακείμ.** γέ-γον-α (έχω υπάρξει, έχω γίνει), (θ. γεν = γον-· βλ. § 62, 6).

**Υπερσυντ.** ἐ-γε-γόν-ειν (είχα υπάρξει, είχα γίνει).

**Από τους χρόνους αυτούς, για το σχηματισμό των περιφραστικών ρηματικών τύπων χρησιμοποιούνται ο ενεστώτας, ο παρατατικός και ο μέλλοντας, που κλίνονται κατά τον ακόλουθο τρόπο:**

| ΟΡΙΣΤΙΚΗ | | | | |
|---|---|---|---|---|
| | | Ενεστώτας | Παρατατικός | Μέλλοντας |
| Ενικ. | α΄ | εἰμὶ (ἐσ-μί) | ἦ και ἦν | ἔσομαι (ἔσ-σομαι) |
| | β΄ | εἶ (ἔσ-σι) | ἦσθα | ἔσῃ ή ἔσει |
| | γ΄ | ἐσ-τὶ(ν) | ἦν | ἔσται |
| Πληθ. | α΄ | ἐσ-μὲν | ἦ-μεν | ἐσόμεθα |
| | β΄ | ἐσ-τὲ | ἦ-τε ή ἦσ-τε | ἔσεσθε |
| | γ΄ | εἰ-σὶ(ν) (ἐσ-νσί) | ἦ-σαν | ἔσονται |
| Δυϊκ. | β΄ | ἐσ-τὸν | ἦσ-τον | ἔσεσθον |
| | γ΄ | ἐσ-τὸν | ἤσ-την | ἔσεσθον |



22-0012_88-163_18b.indd 142 12/10/2017 15:07

| ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ | | ΕΥΚΤΙΚΗ | | ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ |
|---|---|---|---|---|
| | Ενεστώτας | | Μέλλοντας | Ενεστώτας |
| Ενικ. α΄ | ῶ (ἔσ-ω) | εἴη-ν (ἐσ-ίη-ν) | ἐσοίμην | – |
| β΄ | ῇ-ς | εἴη-ς | ἔσοι-ο | ἴσ-θι (αντί: ἔσ-θι) |
| γ΄ | ῇ | εἴη | ἔσοι-το | ἔσ-τω |
| Πληθ. α΄ | ῶ-μεν | εἴη-μεν ή εἶ-μεν | ἐσοί-μεθα | – |
| β΄ | ῆ-τε | εἴη-τε ή εἶ-τε | ἔσοι-σθε | ἔσ-τε |
| γ΄ | ῶ-σι(ν) | εἴη-σαν ή εἶ-εν | ἔσοι-ντο | ἔσ-των ή ὄν-των ή ἔσ-τωσαν |
| Δυϊκ. β΄ | ῆ-τον | εἴη-τον ή εἶ-τον | ἔσοι-σθον | ἔσ-τον |
| γ΄ | ῆ-τον | εἰή-την ή εἴ-την | ἐσοί-σθην | ἔσ-των |



22-0012_88-163_18b.indd 143 12/10/2017 15:07

| ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ | | ΜΕΤΟΧΗ | |
|---|---|---|---|
| Ενεστώτας | Μέλλο-ντας | Ενεστώτας | Μέλλοντας |
| εἶναι (ἔσ-ναι) | ἔσεσθαι | ὤν, γεν. ὄντος | ἐσόμενος |
| | | οὖσα, γεν. οὔσης | ἐσομένη |
| | | ὄν, γεν. ὄντος | ἐσόμενον |



22-0012_88-163_18b.indd 144 12/10/2017 15:07

# ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 2ου ΤΟΜΟΥ


**Σελ.**

11ο Κεφ. Ανώμαλα ουσιαστικά

**1. Ανώμαλα κατά το γένος ..... 10**
**2. Ετερόκλιτα ..... 11**
**3. Μεταπλαστά ..... 13**
**4. Ιδιόκλιτα ..... 15**
**5. Άκλιτα ..... 16**
**6. Ελλειπτικά ..... 16**

12ο Κεφ. Γενικά για τα επίθετα

**1. Ορισμός, γένη και καταλήξεις των επιθέτων ..... 18**
**2. Κλίση των επιθέτων ..... 18**

13ο Κεφ. Δευτερόκλιτα επίθετα

**1. Ασυναίρετα δευτερόκλιτα επίθετα ..... 20**
**2. Συνηρημένα δευτερόκλιτα επίθετα ..... 25**
**3. Αττικόκλιτα επίθετα ..... 30**

14ο Κεφ. Τριτόκλιτα επίθετα

**Α΄. Φωνηεντόληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης ..... 33**

**Β΄. Συμφωνόληκτα επίθετα της γ΄ κλίσης**
**I. Αφωνόληκτα ..... 37**
**II. Ενρινόληκτα και υγρόληκτα ..... 41**
**III. Σιγμόληκτα ..... 46**




22-0012_88-163_18b.indd 145 12/10/2017 15:07

## 15ο Κεφ. Ανώμαλα επίθετα

1. πολύς, πολλή, πολὺ ..... 51
2. μέγας, μεγάλη, μέγα ..... 52
3. πρᾶος, πραεῖα, πρᾶον ..... 53
4. σῶς, σῶς, σῶν ..... 54
5. φροῦδος, φρούδη, φροῦδον ..... 54

## 16ο Κεφ. Κλίση των μετοχών

**α) Μετοχές δευτερόκλιτες ..... 55**
**β) Μετοχές τριτόκλιτες ..... 55**

## 17ο Κεφ. Παραθετικά

**1. Βαθμοί και παραθετικά των επιθέτων ..... 63**
**2. Κανονικός σχηματισμός μονολεκτικών παραθετικών ..... 65**
**3. Παραθετικά σε -ότερος, -ότατος και -ώτερος, -ώτατος ..... 67**
**4. Αναλογικός σχηματισμός παραθετικών**
**α) -έστερος, -έστατος ..... 67**
**β) -ούστερος, -ούστατος ..... 68**
**γ) -ίστερος, -ίστατος ..... 69**
**δ) -αίτερος, -αίτατος ..... 70**
**5. Ανώμαλα παραθετικά ..... 71**
**6. Κλίση των συγκριτικών σε -ίων, -ιον (και -ων, -ον) ..... 74**
**7. Περιφραστικά παραθετικά. Παραθετικά μετοχών ..... 75**



22-0012_88-163_18b.indd 146 12/10/2017 15:07

8. Ελλειπτικά παραθετικά ..... 76
9. Παραθετικά επιρρημάτων ..... 77

18ο Κεφ. Αριθμητικά

Α΄. Αριθμητικά επίθετα ..... 80
1. Είδη αριθμ. επιθέτων ..... 80
2. Κλίση αριθμ. επιθέτων ..... 81

Β΄. Αριθμητικά ουσιαστικά ..... 82

Γ΄. Αριθμητικά επιρρήματα ..... 83
Παρατηρήσεις στα αριθμητικά ..... 83
α) Θέματα των αριθμητικών ..... 83
β) Εκφορά των σύνθετων αριθμών ..... 85
γ) Εκφορά των κλασματικών αριθμών ..... 86
δ) Γραφική παράσταση των αριθμών ..... 87
Πίνακας των αριθμητικών ..... 88

19ο Κεφ. Αντωνυμίες

Είδη αντωνυμιών ..... 96
1. Προσωπικές ..... 96
2. Δεικτικές ..... 97
3. Οριστική ή επαναληπτική ..... 101
4. Κτητικές ..... 102
5. Αυτοπαθητικές ..... 103
6. Αλληλοπαθητική ..... 105
7. Ερωτηματικές ..... 105
8. Αόριστες ..... 107



22-0012_88-163_18b.indd 147 12/10/2017 15:07

**Επιμεριστικές ..... 109**
**9. Αναφορικές ..... 110**
**Συσχετικές αντωνυμίες ..... 114**
**Πίνακας των συσχετικών αντωνυμιών ..... 114**

20ό Κεφ. Ρήμα. Στοιχεία του ρήματος

**Α΄. Ορισμός και παρεπόμενα του ρήματος ..... 116**
**1. Διαθέσεις ..... 116**
**2. Αριθμοί ..... 117**
**3. Πρόσωπα ..... 118**
**4. Εγκλίσεις. Ονοματικοί τύποι ..... 118**
**5. Χρόνοι ..... 120**
**I. Οι χρόνοι στην οριστική ..... 120**
**Πίνακας των χρόνων της οριστικής ..... 122**
**II. Οι χρόνοι στις άλλες εγκλίσεις ..... 124**
**6. Φωνές ..... 124**
**7. Συζυγίες ..... 125**

**Β΄. Στοιχεία του σχηματισμού του ρήματος ..... 125**
**1. Κατάληξη ..... 126**
**2. Θέμα ..... 126**
**3. Χαρακτήρας. Διαίρεση των ρημάτων κατά το χαρακτήρα ..... 128**
**Πίνακας με τη διαίρεση των ρημάτων (κατά συζυγία και χαρακτήρα) ..... 129**
**4. Αύξηση ..... 131**
**α) Ομαλή αύξηση στα απλά ρήματα ..... 131**
**β) Ομαλή αύξηση στα σύνθετα ρήματα ..... 132**



22-0012_88-163_18b.indd 148 12/10/2017 15:07

γ) Ανώμαλη αύξηση ..... 133
5. Αναδιπλασιασμός ..... 135
α) Ομαλός αναδιπλ. στα απλά ρήματα ..... 135
β) Ομαλός αναδιπλ. στα σύνθετα ρήματα ..... 137
γ) Ανώμαλος αναδιπλ. ..... 138
δ) Αττικός αναδιπλ. ..... 139
6. Το βοηθητικό ρήμα εἰμὶ ..... 141



22-0012_88-163_18b.indd 149 12/10/2017 15:07

**Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').**

***Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.***